

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**OTİZMLİ ÇOCUKLARIN TV İZLEME ALIŞKANLIKLARININ
EBEVEYN VE UZMAN GÖRÜŞÜNE GÖRE BETİMLENMESİ**

ALPEREN ÇELİK

RADYO TV VE SİNEMA ANABİLİM DALI

TEMMUZ 2019

**OTİZMLİ ÇOCUKLARIN TV İZLEME ALIŞKANLIKLARININ EBEVEYN
VE UZMAN GÖRÜŞÜNE GÖRE BETİMLENMESİ**

Alperen ÇELİK

YÜKSEK LİSANS

RADYO TV VE SİNEMA ANABİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ 2019

Alperen ÇELİK tarafından hazırlanan “Otizmli Çocukların TV İzleme Alışkanlıklarının Ebeveyn ve Uzman Görüşüne Göre Betimlenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman (Başkan) : Prof. Dr. Zakir AVŞAR

Radyo Tv ve Sinema Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.....

Üye: Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

Radyo Tv ve Sinema Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.....

Üye: Prof. Dr. E. Rüya ÖZMEN

Zihin Engelliler Öğretmenliği Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.....

Tez Savunma Tarihi:02/07/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Figen ZAİF
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Alperen ÇELİK

02/07/2019

OTİZMLİ ÇOCUKLARIN TV İZLEME ALIŞKANLIKLARININ EBEVEYN VE UZMAN GÖRÜŞÜNE GÖRE BETİMLENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Alperen ÇELİK

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2019

ÖZET

Bu çalışma, otizmlı çocukların televizyon ile etkileşimlerini, onların televizyon izleme alışkanlıkları üzerinden incelemektedir. Çalışma verilerinin toplanmasında literatürden faydalanılmıştır. Ardından Ankara’da yer alan bir özel eğitim uygulama merkezinde okumakta olan 12 otizmlı öğrencinin ebeveynleriyle mülâkatlar gerçekleştirilerek çocuklarının televizyon izleme alışkanlıkları ile genel sosyal yaşantıları üzerine bilgi toplanmıştır. Aynı özel eğitim merkezinde otizmlı çocuklarla çalışmakta olan, çeşitli alanlarda uzman 7 eğitimciyle de mülâkatlar gerçekleştirilmiş ve otizmlı çocukların televizyonla etkileşimine dair uzman görüşlerinin alınması sağlanmıştır. Sonrasında 12 otizmlı çocuk özel eğitim uygulama merkezinin uygulama odasında televizyon karşısına oturtularak resmî prosedürlere uygun biçimde belirlenen çeşitli yayınları izlemeleri sağlanmıştır. Tüm araştırma yöntemlerinin sonucunda çocukların televizyondan etkin biçimde öğrenme davranışı gerçekleştirebildikleri, kişi ve olayları ayırt edebildikleri ve hafızalarında tutabildikleri sonucuna varılmıştır. Buna göre otizmliler için daha gelişmiş bir televizyonculuk anlayışının gerekli olduğu düşünülmüş ve bir model önerisi geliştirilmiştir.

Bilim Kodu : 111502

Anahtar Kelimeler : Otizm, televizyon, otizmlı çocuklar, medya, sağlık, eğitim, toplum

Sayfa Adedi : 135

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Zakir AVŞAR

A DESCRIPTION OF TELEVISION VIEWING HABITS OF CHILDREN WITH
AUTISM ACCORDING TO PARENT AND EXPERT OPINION

(M.Sc. Thesis)

Alperen ÇELİK

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

July 2019

ABSTRACT

This study examines the interaction of children with autism with their television viewing habits. The literature was used to collect study data. Subsequently, information on the children's television viewing habits and their overall social lives was gathered by conducting interviews with parents of 12 students with autism who were studying in a special educational institution located in Ankara. Furthermore, interviews were carried out with 7 educators who are working with children with autism in the same institution, and thus, expert opinions were received. Afterwards, 12 children with autism were placed in front of the television in the practice room and were enabled to watch various publications determined in accordance with official procedures. As a result of all research methods conducted, it has been concluded that children can effectively learn behavior from television, distinguish between individuals and events and keep them in their memory. In accordance with this, it was realized that a more advanced understanding of television for individuals with autism was required and a model proposal was developed.

Science Code : 111502
Key Words : Autism, television, children with autism, media, health, education, society
Page Number : 135
Supervisor : Prof. Dr. Zakir AVŞAR

TEŞEKKÜRLER

Yüksek Lisans eğitimim ve tez çalışmalarım sürecinde beni doğru yönlendiren, engin bilgisini ve tecrübesini örnek aldığım akademik danışmanım Prof. Dr. Zakir Avşar hocama;

Akademik alanda bana yeni bakış açıları kazandıran, iletişimde felsefe ve psikolojinin önemini anlamamı sağlayan Prof. Dr. Serdar Öztürk hocama;

Tez konumu belirleme sürecinde yardımcı olan ve yöntemsel katkılar sağlayan Prof. Dr. Sezai Türk hocama;

Çalışma süresince fikirleriyle, tavsiyeleriyle katkıda bulunan Doç. Dr. Ayşe Elif Emre Kaya hocama;

Tez çalışmamın ana kahramanları olan birbirinden sempatik otizmlı çocuklara;

Çalışmamı gerçekleştirdiğim özel eğitim ve iş uygulama merkezinin kapılarını sonuna kadar açan okul müdürü Tamer Sarıkaya'ya;

Çalışmamı gerçekleştirdiğim özel eğitim ve iş uygulama merkezinin tüm idare ve eğitimci kadrosuna;

Özverinin en yücesini çocuklarının eğitimi için gösteren ve araştırmama içtenlikle katılan çok değerli ebeveynlere ve otizm çalışmalarına katkı sunan, otizmlı çocuklar için gecesini gündüzüne katan tüm değerli insanlara sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı; otizm teşhisi konduğu günden itibaren bize ayrı bir dünyanın kapılarını aralayan biricik kardeşim Bahadır'a ve doğduğum günden beri hep yanımda olan, bana hep destek olan aileme ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜRLER	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLERİN LİSTESİ	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OTİZM VE TELEVİZYON

1.1. Otizm.....	11
1.1.1. Otizmde Tanı ve Takip.....	11
1.1.2. Otizmin Tedavisi.....	14
1.1.3. Otizmin Diğer Engellere Göre Konumu	15
1.2. Televizyon.....	20
1.2.1. Televizyona Tarihsel ve İşlevsel Bakış.....	21
1.2.2. Türkiye’de Televizyon Yayıncılığı	24
1.3. Otizm ve Medya.....	26
1.3.1. Otizm ve Medya Alanını İlgilendiren Çalışmalar	26

İKİNCİ BÖLÜM

OTİZMLİ ÇOCUKLARIN TV İZLEME ALIŞKANLIKLARININ BELİRLENMESİ

2.1. Ebeveyn ve Uzman Görüşleri	35
2.1.1. Ebeveyn Görüşleri.....	35
2.1.2. Uzman Görüşleri	36

2.2. Otizmli Çocukların Tv İzleme Alışkanlıklarının Gözlenmesi	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Ebeveyn Mülakat Sonuçları	43
3.2. Uzman Mülakat Sonuçları	54
3.3. Otizmli Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıklarının Gözlenmesi	59

SONUÇ	111
KAYNAKÇA.....	123
EKLER.....	129
EK-1. Araştırma izni.....	130
ÖZGEÇMİŞ	135

RESİMLERİN LİSTESİ**Resim****Sayfa**

Resim 2.1. Gözlemin gerçekleştirildiği uygulama odası 39

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
APA	American Psychological Assosiation / Amerikan Psikiyatri Birliği
BEP	Bireyselleştirilmiş Eğitim Raporu
DiE	Devlet İstatistik Enstitüsü
Dr.	Doktor
DSM	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders / Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı
ICD	International Classification of Diseases / Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OSB	Otizm Spektrum Bozukluğu
RAM	Rehberlik Araştırma Merkezi
R.G.	Resmi Gazete
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TV	Television, Televizyon
WHO	World Health Organisation / Dünya Sağlık Örgütü
Vb.	Ve benzeri

GİRİŞ

İnsanoğlu, yeryüzünde varoluşundan itibaren çeşitli engellerle, zorluklarla, hastalıklarla, afetlerle karşılaşmıştır. İlkel zamanlarda tüm bu sorunlar karşısında sıklıkla çaresiz kalan insan, elde ettiği yaşam tecrübesi sayesinde zamanla tıbbî çözümler geliştirmiş ve çaresizlikle mücadele etmeye başlamıştır. Günümüze uzanan süreçte ise tıp da çoğu zaman yetersiz kalmış ve böyle durumlarda çeşitli aktivitelerin, yardımcı eğitsel faaliyetlerin, devlet desteğinin ve toplumsal hassasiyetin oluşmasıyla aşılabilecek, hiç değilse olumsuz yönleri en aza indirilebilecek engeller, rahatsızlıklar veya bozukluklar ortaya çıkmıştır.

Otizm, henüz tıbben çözümü tam olarak bulunamayan yapısıyla bu tanıma tam uyacak bir bozukluk türüdür. Tüm yönleriyle çözümlenmesi henüz mümkün gözükmeyen otizmi “bozukluk” türünde adlandırmak bu durumda doğru olmayabilir. Ancak mevcut durumu itibariyle literatürde daha uygun bir karşılık bulunamaması, şimdilik tüm akademik ve bilimsel çalışmalarda ve tıp kitaplarında “bozukluk” olarak nitelendirilmesini uygun kılmaktadır. Kesin bir hastalık olarak görülmemesi gereken Otizm Spektrum Bozukluğu’na sahip bireyler, ancak etkin bir devlet-toplum destekli faaliyet birlikteliğiyle yaşadıkları sürecin zararlarını en az derecede hissedebilirler.

Otizm üzerindeki bilinmezlik perdesinin aydınlatılması için her alanda olduğu gibi iletişim alanı üzerinden de akademik araştırmalar yapılması gerektiği ortadadır. Günümüze kadar çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmiş olsa da otizm ve iletişim alanında yeterli sayıda araştırma bulunmamaktadır. Bu çalışma mevcut durumda böyle bir ihtiyaçtan yola çıkılarak gerçekleştirilmiştir. Otizmli bireyleri tanımak, onları anlayabilmek için onların doğasını keşfetmek gereklidir. Bir insanı keşfetmenin en önemli yollarından birisi de “iletişim”dir. Otizmli bireylerin iletişim yöntemlerini keşfetmek, aynı zamanda otizmli bireylerin “iletişimsiz”, “negatif yönlü iletişim kurmakta olan bireyler” olduklarına dair algının da gerçekçiliğinin sorgulanmasını sağlayacaktır. Otizm, iletişim yönünden irdelendiğinde; dünya tarihine sansasyonel bir giriş yapan, hemen her evde karşılaşılabilen ve günümüz koşullarına uyumlu hale getirilebilmesiyle etkin konumunu koruyabilen televizyon, ana etken olarak bu çalışmaya dahil edilmiştir.

Otizmli bir birey olmanın temeli, normal her insanda olduğu gibi çocukluktan geçer. Öncesinde önemli bir bebeklik dönemi olsa da hayata atılma süreci, başka insanları tanıma,

kişileri ve olayları ayırt edebilme yetisi çocukluk dönemiyle başlar. Çocukluğun en verimli yılları ise eğitimde ve okulda geçer. Burada aslolan, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) teşhisi konulmuş ve okulda eğitim görmekte olan çocukların; kullanımı en kolay ve etkisi küresel bir iletişim medyası olan televizyonu izleme alışkanlıklarının saptamasını yapmaktır.

Televizyon, dünyanın her yerinde olan biteni dünyanın herhangi bir yerinde herhangi bir eve taşıyabilen evrensel ve birleştirici bir mekanizmadır. Tüm iletişim medyaları içerisinde piyasaya en çok hâkim olan ve en etkileyici güce sahip olan televizyon, günümüze kadar uzanan süreçte tıbbî ve psikolojik alanlar da dahil olmak üzere sayısız araştırmaya konu olmuştur. Televizyonun çalışmamızdaki gerekliliğini daha iyi anlayabilmek için otizm evvelinde Aziz'in "Televizyonun Yetişkin Eğitimindeki Yeri ve Önemi" (1975: 227-242) isimli çalışmasını incelemek faydalı olacaktır. Çalışma, televizyonun henüz günümüz seviyesine ulaşmadan gelişme döneminde, 1970'li yıllarda gerçekleştirildiği için televizyonun yetişkinler üzerindeki konumuna tarihsel yaklaşım açısından önemlidir. Çalışmada Ankara sınırları içerisinde DİE tarafından "tesadüfi örnekleme" ile belirlenen 1000 hanede anket uygulanmıştır. İlgili dönemde yapılan araştırmada varılan sonuçlara göre, televizyon hane halklarının $\frac{3}{4}$ 'ü, yoğunlukla da 20-49 yaş grubu tarafından izlenmektedir. Televizyonun izlenme nedenlerinin başında hem eğlenme hem eğitim-öğretim ihtiyaçlarının karşılanması yer almaktadır. Eğitsel yayınların %69 gibi bir oranda izlendiği ölçülmüştür. Eğitsel yayınlardan bir şeyler öğrendiklerini, uygulamaya geçirdiklerini ifade edenler ile bu oranın %66'ya indiği belirtilmiştir. Böylece televizyonda yer alan eğitsel nitelikli yayınların, bireyin eğitim-öğretim ihtiyacını karşılamada yardımcı olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber eğitsel yayınların biçim, sunum ve teknik olarak eğitsel programlara uygun olarak gerçekleştirilmesi, kolay anlaşılır, uygulamaya elverişli olması tavsiye edilmiştir. Yayın saatlerinin bireyin günlük yemek, ev uğraşısı gibi saatlerine denk gelmesinin izlenmeyi zorlaştırdığı, buna göre yayın saatlerine de dikkat edilerek kime, ne için yayın yapılacağı saptanarak programlama yapılması tavsiye edilmektedir. Faydalı yayınların, çok önceden diğer kitle iletişim araçlarının da yardımıyla hedef kitleye duyurulmasının sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Çalışma; televizyonun hem görüntü hem ses ile kişiye ulaşması sayesinde yetişkin eğitiminde daha önemle benimsendiğini, bunun da televizyonu güvenilir haber kaynağı olarak öncelikli hale getirdiğini vurgulamıştır.

Swallow da (1973: 49) ABD'de televizyon eğitimleri sayesinde diploma alan binlerce öğrenci olduğunu, İtalya'da 40.000'in üzerinde okuma-yazma bilmeyen yetişkinin okuma-

yazma öğrendiğini dile getirmektedir. Henüz 1970’lerde de günümüzde de televizyonun “imaj”ı canlandırması sebebiyle eğitimdeki potansiyelinin çok yüksek olduğu, ilgili çalışmalar ve elde edilen verilerin de ışığında görülebilmektedir.

Kimi zaman haber alma aracı olarak işlev gören televizyon, kimi zaman ise eğitim, vakit geçirme, eğlence gibi amaçlarla da kullanılabilir. İçerik üretimi genel olarak profesyonel içerik üretici ekipler tarafından sağlanan televizyonun, otizm spektrum bozukluğu ile de sıklıkla beraber anıldığı çeşitli yönleri vardır. Televizyonun otizm spektrum bozukluğunun tetikleyicisi veya tam tersi önleyicisi olduğuna dair kuşkuların yanı sıra aileler için otizm spektrum bozukluğuna dair televizyonun nasıl etkin kullanılabileceği ve otizmlili çocukların televizyondan en etkin nasıl faydalanabileceği ve faydalandırılacakları birer bilinmez olarak göze çarpmaktadır.

Günümüzde televizyonların hem aile kurumu ile etkileşimi hem de devlet ve ticarî sektör ile etkileşimi, televizyonu, toplum hayatındaki yeri açısından daha önemli kılmaktadır. Televizyon, yetkililer ile toplumun bireyleri arasında bir köprü vazifesi görebilmektedir. Televizyon aynı zamanda dünyadaki gelişmelerin imaj ve haber aktarımını sağlayarak yerel (lokal) adaptasyonunu mümkün kılar. Dünyadaki gelişmeleri yerele, yereldeki gelişmeleri dünyaya aktaran televizyon, diğer medyaları da bu gücüyle doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Bunun yanı sıra otizmlili çocukların gelişiminde televizyonun kapladığı yer ve televizyonun otizmlili çocukların gelişiminde üstlenebileceği rolün tespiti, buna göre içerik düzenlenmesi ve toplumun da otizmlili çocukları anlamalarını, empati kurmalarını sağlayabilecek bir sistem kurulması mümkün ve gereklidir.

Televizyonlar, yapıları gereği ticari eğilimlidir. Sıklıkla reyting kaygısı güderler. Ancak reyting kaygısı içinde olsalar da sosyal sorumluluk işlevlerini tamamen bir kenara bırakamazlar. Toplumun ihtiyaç duyduğu, devletin de duyarlılık göstererek çeşitli adımlar attığı toplumsal konularda, özellikle sağlık alanında televizyonların, dolayısıyla medyanın kayıtsız kalması düşünülemez.

Herkes kendisi ya da çok yakını olan birileri için ‘sağlık alanındaki her olay, olgu ve gelişmeye’ ilgili ve duyarlıdır. Örneğin prostat hastalığında ya da meme kanserinde ortaya atılan yeni bir bilimsel gelişme doğrudan sorunu olsun ya da olmasın toplumun neredeyse tümünün ilgisini çeker, merak etmesine yol açar (Sütlaş, 2007: 25).

Örneğin tüm toplumu ilgilendirebilecek bir husus olan “Kırım Kongo Kanamalı Ateşi Hastalığı” hakkında iletişim çalışması yaparken daha ziyade kitle iletişim araçlarını ve bu araçlar içerisinde televizyonu kullanmak daha faydalı sonuçlar verecektir. Bu hastalık hakkında sadece internet üzerinden bilgilendirici malzeme hazırlayıp sunmak, konuya çok uygun olmayacaktır; çünkü bu hastalık tüm toplumu ilgilendirmesine rağmen kökenini internet kullanımının çok yaygın olmadığı kırsal alandan almaktadır (Okay, 2009: 149).

Toplumun sağlık alanında bilinçlendirilmesi amacıyla kullanılacak en etkili yolun medya mesajları, en etkili medya aracının da televizyon olduğunu gösteren bu örneklerin yanı sıra yanlış kullanım sonucunda medya mesajlarının ve en etkin medya araçlarından biri olan televizyonun yol açabileceği problemlere şu örnek verilebilir;

Yine Türkiye’de 2002-2003 yıllarında geniş kitleler tarafından izlenen *Asmalı Konak* adlı TV dizisinde, kadın kahramanın “Hodgkin lenfoma”ya (lenf bezi kanseri) yakalanarak, tedavi için ABD’ye gitmesi, başta Sağlık Bakanlığı Kansere Savaş Dairesi Başkanlığı tarafından “Hastalığın Türkiye’de tedavisinin mümkün olmadığı gibi birtakım yanlış bilgiler verilerek, tedavisinin yapılabildiği bir merkeze yanlış ve yanlış yönlendirme yapıldığı” gerekçesiyle eleştirilerek, RTÜK’e şikâyet edilmiştir. Yine birçok kanser uzmanı da aynı yönde görüş bildirmişlerdir (Çınarlı, 2008: 100).

Görüldüğü üzere medya ve sağlık, birbirinden yoğun biçimde etkilenen alanlardır. Özellikle televizyon yoğunluklu olmak üzere medyanın sağlık alanında sorumlulukları bulunmakta, sağlık sektörünün de daha geniş kitlelerin bilgilendirilmesi amacıyla medyanın doğru ve etkin kullanılmasına ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar medya dendiğinde tüm kitle iletişim araçları, yeni medya araçları akla geliyor ise de televizyonun örneklerde görüldüğü üzere sınır tanımaz bir etkinlik alanı bulunmaktadır ve otizmli çocukların televizyonla etkileşimleri üzerine atfedilen iddialar sebebiyle televizyon öncelikli bir araştırmayı gerçekleştirmek bir ihtiyaç olarak göze çarpmaktadır.

Bu yöndeki bir ihtiyaçtan yola çıkılarak, otizmli çocukların TV izleme alışkanlıklarının tespit edilmesi ve daha önceki araştırmalardan elde edilen izlenimler doğrultusunda modern ve bütüncül bir televizyonculuk anlayışı model önerisi getirilmesi gerekliliği öngörülerek bu araştırmanın konusu tanımlanmıştır. Toplum, devlet ve medyanın bir arada çalışabileceği

konulardan biri olan “otizmliler çocuklar” ile ilgili olan bu çalışma sayesinde diğere engeller için de yol gösterici sonuçlar elde edilmesi mümkündür.

Sözkonusu problemin belirlenmesinde etken olan mesele, otizmliler bireylerin kimi zaman kendiliğinden önemli çıkışlar yakalamaları, normal bir bireyden daha ileri özellikler gösterebilmeleri, ancak sıklıkla eğitime ve desteğe ihtiyaç duymalarıdır. Televizyon ise günümüzün en yaygın kitle iletişim araçlarından birisidir. Otizmliler bir bireyin ihtiyaç duyduğu şekilde göze, kulağa ve zihne hitap eder. Üstelik çoğu zaman içerik üreticilerinin anonim kaldığı ve bilgi kirliliği, içerik kirliliği gibi sorunlara neden olan internetin aksine televizyonun içerik üreticileri bellidir, profesyoneldir ve toplum ile devletin işbirliği içinde olduğu hususlardan uzak kalamazlar. Üstelik bilgisayarın, internetin kullanılması için temel erişim bilgileri ve komutlar gerekirken televizyonun sağladığı verilere ulaşmak için basit bir açma kapama düğmesi veya kumandada herhangi bir tuş yeterli olabilmektedir. Davranışları henüz yerine oturmakta olan otizmliler çocukların TV izleme alışkanlıkları, bilim alanında ileride yetişkinler üzerine yapılacak çalışmalar için de önemli veriler sağlayacaktır.

Enformasyon akışının bu kadar net ve hızlı olduğu, günümüz siber çağında dahi yerini kaptırmayan ve diğere iletişim medyalarından da beslenen televizyonun, otizmliler çocukların topluma kazandırılması, onların yetişkin birer birey olmaları sürecinde eğitimlerine katkıda bulunması sürecinde yeri ve ne konumda olması gerektiğinin ölçümlemesi bu çalışmanın ana konusudur.

Bu çalışma öncelikle, “Otizmliler Çocuklar”ın TV izleme alışkanlıklarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada bu tespitle hedeflenen ise toplum, devlet ve medya üçlüsü içerisinde medyanın en temel taşlarından birini oluşturan televizyonu yeniden konumlandırarak bu sistem içerisindeki payını arttırmak ve otizmliler çocukların da televizyondan doğru faydalanması sağlanarak “Otizm Spektrum Bozukluğu”na dair etkin ve yeni yaklaşımlar sergilenebilmesine imkan sağlamaktır. Televizyonun üstlenebileceği roller sayesinde dünyanın her yerinde Otizm Spektrum Bozukluğu’na dair tanılar, tedaviler, terapiler, eğitim metotları takip edilebilir ve otizme henüz yabancı olan insanların da bu bozukluğa karşı önyargılarını kırıcı bir yaklaşım sergilemesi sağlanabilir.

Araştırma temel olarak aşağıdaki sorulara cevap vermeyi hedeflemektedir:

- Otizmli çocukların TV izleme alışkanlıkları nelerdir? Hangi tür programları tercih ederler? Çizgi filmleri mi tercih ederler yoksa ailelerinin izledikleri veya kendilerine uygun gördükleri programları mı izlerler?
- Televizyonda üretilen içerikler otizmli çocuklar için yeterli midir yoksa alternatif bulunamaması nedeniyle mi bu programları izlemektedirler? Otizmli çocuklar için daha uygun içeriklerin üretilmesi mümkün müdür?
- Otizmli çocuklar televizyonda üretilen içeriklerden hangi mesajları alıyorlar? Hangi program türleri otizmli çocuklar için daha ilgi çekici görünüyor?
- Televizyonda, otizmli çocuklar ve aileleri için otizm vurgusu yapılmalı mıdır? Başka bir ifadeyle bozukluğun tam adı söylenerek dikkat çekme amacı güdülmeli midir? Yoksa tüm kesimlere hitap eder bir biçimde, diğer hastalık ve bozukluklarla beraber ifade edilerek genel bir yaklaşım mı sergilenmelidir?
- Televizyon, otizm spektrum bozukluğunun etkilerini artırıcı bir medya mıdır? Etkisi bu yöndeysse tam tersine çevrilebilir mi ya da bu etki nötrlenebilir mi?
- Televizyon, otizmli çocuklar için bir oyalanma aracı mıdır yoksa onların ilgisini çeken, onlara göre hayatta özel bir yeri olan bir medya mıdır?
- Toplumsal alanlarda otizmli çocuklar hangi sorunları yaşamaktadırlar? Evde, sokakta veya sosyal aktiviteler süresince otizmli çocukların yaşadıkları sorunlar nelerdir? Bunların aşılmasında televizyonun rolü ne olabilir?
- Bu bilgiler doğrultusunda nasıl bir TV programcılığı anlayışıyla hareket edilmelidir? Televizyon programlarında ne şekilde bir içerik değişikliğine gidilmelidir? Toplumun tamamına hitap edebilecek ve otizmli çocukların da en etkin biçimde yararlanabileceği bir model anlayışı oluşturmak mümkün müdür?

Bu amaçlarla beraber araştırmanın nihai hedefi bir metot, kolayca benimsenebilecek bir model geliştirmektir. Televizyon yapımcılarının, yönetmenlerinin, programcılarının, devletin, yetkililerin ve toplumun birbirleriyle çatışmasına sebep olmayacak biçimde açık, anlaşılır, alternatifli ve en önemlisi otizmli çocukların eğitimlerini, ihtiyaçlarını ve gelişimlerini olumlu yönde etkileyecek bir modelin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Bu çalışma ile otizmlı çocuklar üzerinde benzerine daha önce rastlanmayan biçimde deneysel gözlem yapılmış olacaktır. Bu gözlemin sonuçları; öğrenci velilerinin ve uzmanların görüşleriyle ve her ne kadar aynı odak noktası baz alınarak yapılmış bir çalışma bulunmasa da literatürdeki benzer çalışmalarla karşılaştırılmış olacaktır. Çalışmanın üç farklı açıdan bakarak böyle bir karşılaştırmayı gerçekleştirmesi, bugüne kadarki şüpheler, görüşler, fikirler ve iddialar arasında birbirini destekleyici, kanıtlayıcı yönleri ile birbiriyle çatışan, birbirini tutmayan yönlerinin ortaya çıkartılarak sadeleştirmeye gidilmesine, konu üzerindeki buğulanmadan arınma sağlanarak daha net bir gözle bakılabilmesine olanak sağlayacaktır. Ayrıca 12 otizmlı çocuk ve bunların ebeveynleri olan 12 bireyle ve 7 uzmanla gerçekleştirilen bir çalışma, yanıltıcı sonuçlar elde edilmesi olasılığını büyük oranda azaltacaktır. 12 çocuk ve ebeveynleri üzerinden gerçekleştirilen bu çalışma, otizmlı çocukların farklılıklarının ve ortak noktalarının daha kolay bir şekilde tespit edilmesini, dolayısıyla ileride yapılacak aynı veya farklı alanlardaki çalışmalar için de yeterli temel verilerin sağlanması konusunda faydalı olacaktır. Otizmlı çocukların eşlik eden diğer tanılarından bağımsız olarak otizm yönüyle incelenmeleri, otizm konusunda ilerleme sağlanmasına yardımcı olacağı için gelecek çalışmalarda otizm hariç tutularak eşlik eden diğer tanımlara yönelik olarak araştırma kolaylıkları sağlanması da imkânlar dahilindedir.

Çalışmayı daha önemli kılan sebepler ise, televizyonun çokça bahsedilen yoğun etkilerinin otizmlı çocuklar üzerindeki etkisinin ölçülmesini sağlayacaktır. Otizmlı çocukların televizyonu anlamlandırma, iletiyi değerlendirme konusundaki durumları bu araştırmayla daha açığa çıkacaktır. Televizyonun otizmlı çocuklar üzerinde etkisi gözetilerek önerilerin tartışılması için uygun ortam kendiliğinden oluşacaktır. Daha önceki araştırmalar, ebeveynler, uzmanlar ve hatta otizmlı çocukların üzerinde birleştikleri ortak noktaların olup olmadığı konusu bu araştırmayla ortaya çıkacaktır. Belki çok konuşamayan ama çok şey anlatmak isteyen otizmlı çocuklara bu araştırma sayesinde ebeveyn, uzman ve diğer araştırma sonuçları çerçevesinde yaklaşmış olacağı için bugüne kadar keşfedilememiş yönlerinin ortaya çıkmasına imkân sağlanabilecektir. Bugün ihtiyaç olsun ya da olmasın neredeyse her evde bulunan ve bir şekilde herkesin faydalanabildiği televizyondan otizmlilerin nasıl faydalanabileceğine dair fikirlerin bu araştırma ile ortaya çıkması mümkündür.

Bu çalışmada,

- Araştırmanın önkoşulu olarak televizyonun otizmlı çocukların gelişimlerini mutlak surette etkilediği varsayılacaktır.
- Ebeveynlerin, otizmlı çocuklarının TV izleme alışkanlıklarını iyi takip ettikleri, doğru biçimde gözlemleyebildikleri,
- Literatür taraması, mülakatlar ve gözlemden elde edilen bulguların genel anlamda tüm otizmlı çocuklar için genellenebileceği,
- Görüşülen bireylerin sorulan sorulara samimi cevaplar verdikleri kabul edilecek,
- Araştırmada kullanılan tekniklerin yeterli olduğu ve model önerisi için gerekli nitel veriyi sağladığı varsayılacaktır.

Araştırma evreni; Ankara ili Çankaya ilçesinde bulunan Nimet - Dr. Erdoğan Meto Özel Eğitim Uygulama Merkezi'nde, durumlarının araştırma yapılmasına ve resmi prosedür ve izinlerin müsaitliğine göre belirlenen 12 otizmlı öğrenci ve ebeveynleri ile 7 uzmanın görüşlerini kapsamaktadır.

Çalışmanın literatür taraması haricindeki içeriğinde, örgün eğitim - öğretim kurumlarında özel eğitim sınıflarında okuyan ve engeli bulunmayan örgün öğretim öğrencilerinin okudukları sınıflarda kaynaştırma öğrencisi olarak okuyan otizmlı öğrenciler dahil edilmemiştir. Bunun sebebi, önceliğin, durumu normal akranlarıyla okumaya imkân vermeyecek kadar hassas olan otizmlı çocukların TV izleme alışkanlıklarının belirlenmesinin araştırmanın amacına uygunluğudur. Araştırma sürecinde, temel tanısı otizm olan çocuklar gözleme tabi tutulmuştur.

Deneyisel gözlem ve ebeveyn görüşleri için otizmlı çocukların belirlenmesinde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Özel Hizmetler Yönetmeliği'nin 75, 76 ve 81. Maddeleri dikkate alınarak 66 ayını doldurma ve 23 yaşından gün almama şartı aranmış ve kademeyi tamamlayamayanlara tanınan, en çok 2 yıl daha okula devam etme hakkı gözetilmiştir (www.meb.gov.tr, 2012). Böylece, özel öğretime devam etmelerinde azami yaş ve mezuniyet şartlarına göre resmî bir engelin bulunmadığı otizmlı öğrenciler arasından seçim gerçekleştirilmiştir. İlgili şartlara uygun öğrenciler, yetersizlikleri de göz önünde bulundurularak “otizmlı çocuk” tanımına uygun olarak kabul edileceklerdir.

Ebeveyn görüşleri ve uzman görüşleri alınırken sağlıklı sonuçların elde edilebilmesi için “Yarı-Yapılandırılmış Mülakat Tekniği” seçilmiştir. İlgili yöntemin Yıldırım ve Şimşek’in (1999: 283) de değindiği üzere daha önceden belirlenen görüşme protokolü çerçevesinde tutarlı, sistematik, karşılaştırılabilir bilgiler sunabilmesi, araştırma tekniği olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Bu sayede konular esnek biçimde daha fazla açılabilir, detaylanabilir duruma gelmektedir. Ek olarak bu yöntem, yanıtlayıcıya sorular üzerinde kısmen düzeltme ve düzenleme imkânı sağlamaktadır. Bazı sorular yeniden düzenlenebilmektedir (Sönmez ve Alacapınar, 2011: 108). Araştırma tekniğinin soruları genişletmeye imkân vermesi, cevapların geniş bir skalada verilebilmesi gibi imkânlar sayesinde araştırma süresince yeni soruların sorulmasına ihtiyaç duyulması ancak zaman kaybına neden olacağı endişesiyle düzeltilememesine dair sorunlar bu yöntemle ortadan kaldırılmaktadır. Bu özelliğinden yola çıkılarak araştırmada ebeveynler için ayrı, uzmanlar için ayrı soru formları oluşturulmuş, ilgili izinler alınarak taraflara sorular iletilmiş, cevapları da not edilerek araştırma yöntemi sağlıklı bir biçimde yerine getirilmiştir. Aynı zamanda alınan cevaplar sonuç kapsamında değerlendirilip betimsel yorumlama ile çalışmada incelenmiştir.

Otizmlı çocukların en büyük gözlemcileri onların zamanlarının büyük çoğunluğunda yanlarında olan ebeveynleridir. Bir diğer en büyük gözlemci ise başta iş alanları olmak üzere, kimi zaman da yardımseverliği ya da kendisinin de otizmlı yakınları olması ve benzeri sebeplerle otizmlı çocuklarla yakından ilgilenmekte olan uzmanlardır. Uzmanlar, ailelerin görüş, öneri ve dertlerini uzun bir süreçte dinledikleri için mesleki eğitimleri kapsamında bu iletişimi özetleyebilme yetisine sahip oldukları düşünülerek daha özetleyici, araştırma sonucuna katkıda bulunucu yönde sorular sorulmuştur. Görüşlerine başvurulacak uzmanların seçiminde çok sesliliğe önem verilmiştir. Çocuklarla aynı okulda yer alan, çocuklarla birebir iletişim kurma görevini sürdürmekte olan, kültürel, sanatsal, sosyal ve diğer hemen her alanda otizmlı çocuklarla çalışabilmiş eğitimcilerin seçilmesine gayret edilmiştir. Buradan hareketle araştırmamızdaki “uzman” kavramı; otizmlı çocuklar ile araştırma sonuçlarına katkıda bulunacak kadar veri sağlayabilecek düzeyde yetkinliği bulunan, otizmlı çocuklar üzerine uzun ve başarılı bir eğitim sürecinden geçmiş, otizmlı çocuklarla 2 yıl ve daha fazla süreli çalışmış, halen otizmlı çocuklara eğitimci olarak hizmet vermekte olan bireyleri kapsamaktadır.

Ebeveyn ve uzman görüşleri ile deneysel gözlemden elde edilen veriler için formatlı bir program kullanımı tercih edilmemiştir. Bunun sebebi, sonuçların benzerlik ya da farklılık içerseler bile bunların tespitinin matematiksel kodlu programlarla gerçekleştirilip anlamdan uzaklaşılması ve nicel çokluk sağlanması yerine betimsel olarak değerlendirilerek çözümlenmesinin tercih edilmesidir.

Deneysel gözlemin gerçekleştirilmesi sırasında araştırmacının gözlemci olarak katıldığı ve görevini gizlemediği biçimde “katılımcı gözlem” tercih edilmiştir (Sönmez ve Alacapınar, 2011: 106).

Deneysel gözlemin sonuçları da mülakat sonuçları gibi betimsel analiz ile incelenmiştir. Çalışma sonunda elde edilen sonuçlarla ilgili ön inceleme yapıldığında herhangi bir matris, tablo ve benzeri oluşturmak yerine yorumların tek tek irdelendiği ve birbirleriyle karşılaştırıldığı betimsel bir çözümlemenin daha yararlı olacağı sonucuna varılmıştır. Gözlem ve ebeveynleri aracılığıyla mülakata dayanan otizmlili çocuklara dair verilerde sabit bir görüş birliği olmadığı gibi, tüm görüşlerin birbirinden ayrı olduğu da söylenemez. Otizmin henüz kesin nedeni ve tedavisi bilinmeyen bir durum olması nedeniyle hakkında yapılan araştırmalarda da kesin sonuçlara varmak yerine durum incelemelerinde bulunmak ve her vakanın kendi içerisinde durum tespitini yapmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Elde edilen veriler, herhangi bir ölçeğe konu edilmemiştir. Henüz tüm detaylarıyla bilinmeyen bir rahatsızlığa, hatta rahatsızlık olduğu dahi netleştirilemeyen bir duruma dair bir ölçek belirlenmesi de mümkün gözükmemekte, mantıklı durmamaktadır. Bunun yerine deneklerin izlemenin hangi kısımlarına daha ilgi gösterdiği, hangi sahnelerde olağan durumlarının dışına çıkarak tepki verdikleri gibi gözlemler daha verimli sonuç vereceği için bu yöntem tercih edilmiştir. Tüm veriler önce kendi içlerinde değerlendirilmiş, ardından literatür çalışması, mülakatlar ve deneysel gözlemin sonuçları karşılaştırılarak analiz edilmiş ve genel bir değerlendirmenin ardından geliştirilmesi gereken model önerisi hakkında öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

OTİZM VE TELEVİZYON

1.1. Otizm

1.1.1. Otizmde Tanı ve Takip

Otizm, bir tür gelişimsel bozukluktur. Otizmlı bireyler genellikle zihinsel engelli gibi düşünölseler de aslında sadece normal dışı davranırlar. Otizm, göröldüğü her bireyde sabit, aynı etkiler oluşturmaması ile diğer gelişimsel bozukluklardan ayrılmaktadır. Bu bozukluk, kişinin iletişimini, ilişkilerini ve dış dünyayla alış verişini etkilemektedir. Genellikle bebeklik veya erken çocukluk dönemlerinde farkedilip teşhisi konan otizm, şiddeti büyük ölçüde değişiklik gösterebilen bir rahatsızlıktır. Örneğin konuşma ve zekâlarında bozulma olmamış otizmlı kimi insanlar, nispeten kendilerinden beklenmeyecek kadar yüksek düzeyde fonksiyonları yerine getirebilmektedirler (Quinn, 2016: 6).

Amerikalı çocuk psikiyatristi Leo Kanner, 1943 yılında “Erken Çocukluk Otizmi” tanımı ile otizmi adlandırmış ve otizmlı çocukları;

- “Kendine yöneltile sözel ifadeleri ‘ben’ yerine ‘sen’ gibi şahıs zamirlerini ters kullanan, ekolalisi ve gecikmiş dil gelişimi olan,
- Çok iyi bir belleğe sahip olan,
- Kendiliğinden başlattığı davranışları sınırlı oranda bulunan,
- Stereotip hareketleri bulunan ya da belli hareketlere aşırı bağıllık gösteren,
- Aynılığı koruma isteği olan,
- İnsanlarla ilişki kurmada zorluk çeken,
- Cansız nesne veya resimleri tercih eden çocuklar” olarak tanımlamıştır (Darıca, Abidoğlu ve Gümüşcü, 2011: 17).

Otizmin kliniksel özellikleri;

- Çocukların (sıklıkla) iletişimin en temel biçimlerinden olan göz göze bakışmayı gerçekleştirememeleri,
- Normal konuşma yerine atipik, sıradışı sesler çıkartmaları, sözlü iletişimi başarıyla gerçekleştirememeleri,
- Başka bir insanın ilgisini (örneğin anne, bakıcı, eğitimci) çekme gayretleri olmaması, bir isteği veya isteksizliği başkasıyla paylaşamamaları, bir nesneyi isterken isteğini bakıcısı durumdaki veya ortamdaki herhangi bir kişiye iletme gayreti göstermemeleri, ortak dikkat geliştirememeleri,
- Ebeveyni rol model almamaları, onları ve başka insanları taklit etmemeleri, oyunları takip ve taklit etme gayretlerinin bulunmaması, oyun anlayışlarındaki davranışlarının normallerden farklı odaklara yönelmesi,
- Sosyal beceri, akranlarla ilişkiler ve oyun dikkatlerinin, kural sadakatinin düşük olması, ilişki geliştirme yönündeki gayretsizlik,
- Empati ve duygusal ifade yetersizlikleri,

olarak göze çarpmaktadır. Bunlara bağlı olarak otizmlı çocuklar eğitimsel, sosyal, iletişimsel ve yaşamsal faaliyetlerinde yardımcıya ihtiyaç duyarlar (Austin ve Sciarra, 2015: 268 – 270).

Otizmi daha iyi anlamak için otizmle yakından ilgili diğer belli başlı kavramlardan haberdar olmak gerekmektedir. Bu kavramları:

- Asperger Sendromu: Otizm spektrum bozukluğunun alt kategorilerinden biri ve sosyal iletişim alanında bir belirti olmaması,
- Atipik Otizm: Otizm spektrum bozukluğunun alt kategorilerinden biri ve belirtilerden bazılarının görülmesi bazılarının görülmemesi durumu,
- Çocukluk Dezentegratif Bozukluğu: Otizm spektrum bozukluğunun alt kategorilerinden biri, iki yaşından sonra başlar ve yetilerin yitimiyle devam eder.
- Rett Sendromu: Otizm spektrum bozukluğunun alt kategorilerinden biri, 6-18 aylar arasında ortaya çıkar ve giderek ağırlaşır.

- DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders): Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından ruhsal bozuklukları sınıflandırmak ve tanımlamak için hazırlanan bir kılavuz.
- Genetik Bozukluk: Genlerde meydana gelen, mutasyonlar ya da kopya sayısı değişiklikleri gibi anormalliklerin bazıları kalıtım yoluyla bireye geçmekte, bazılarıysa bireye özgü genetik bozukluk özelliği göstermektedir.
- ICD (International Classification of Diseases): Dünya Sağlık Örgütü tarafından hazırlanan hastalık sınıflama ve tanımlama kılavuzu.

şeklinde çeşitlendirmek mümkündür (Kırcaali-İftar, 2013: 41).

Amerikan Psikiyatri Birliği (American Psychological Assosiation/APA)'nin 1994'te yayımladığı DSM-IV'a göre Otizm Spektrum Bozukluğu, “Yaygın Gelişimsel Bozukluklar” kapsamı altında Rett Sendromu, Çocukluk Dezintegratif Bozukluk, Asperger Sendromu ve Atipik Otizm gibi bozukluklarla birlikte yer almaktadır. DSM-IV ölçeğine göre 299.00 koduyla sınıflandırılan Otizm Spektrum Bozukluğu, 3 ana madde altında incelenmiş ve diğer yaygın gelişimsel bozukluklarla daha iyi açıklanamayacağı belirtilerek biçimsel olarak alt başlık halinde sınıflandırılmıştır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2001: 50-52).

Amerikan Psikiyatri Birliği'nin DSM-4'e kıyasla önemli değişiklikler içeren DSM-5'i yayınlamasıyla beraber, Otizm Spektrum Bozukluğu temel bozukluk sınıfına alınmıştır. Böylece DSM-4'te “Yaygın Gelişimsel Bozukluk” sınıflandırması altında “Rett, Çocukluk Dezintegratif Bozukluğu, Asperger Sendromu gibi gelişimsel bozukluklar ile aynı çatı altında değerlendirilen Otizm Spektrum Bozukluğu, çatı konumuna getirilmiş ve tıbbî sebepler ile Rett Sendromu hariç diğer yaygın gelişimsel bozuklukların üst başlığı haline gelmiştir. “Yaygın Gelişimsel Bozukluk” kavramı DSM-5 ile kaldırılmış bunun yerine Asperger bozukluğu veya adlandırılması mümkün olmayan yaygın gelişimsel bozukluk tanısı almış olan bireylere de otizm açılımı kapsamında bozukluk tanısı konması gerektiği belirtilerek “Otizm Açılımı Kapsamında Bozukluk” başlığı getirilmiştir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2014: 25-27).

Bir diğer tanı koyma sistemi ise Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) en son 2007'de 10'uncu versiyonunu yayınladığı “Hastalıkların ve Sağlıkla İlgili Sorunların Uluslararası İstatistiksel Sınıflaması (International Statistical Classification of Diseases)” olarak bilinen ICD'dir.

ICD-10'da F-84 koduyla yer alan “Yaygın Gelişimsel Bozukluklar” başlığını takiben Çocukluk Otizmi, Atipik Otizm, Rett Sendromu, Çocukluk Disentegratif Bozukluğu, Mental Gerilik ve Basmakalıp Hareketlerle Birlikte Hiperaktif Bozukluk ve Asperger Bozukluğu yer almaktadır (www.who.int, 2016). ICD-10 biçimsel ve içerik olarak DSM-IV'a benzemektedir. Örneğin “Yaygın Gelişimsel Bozukluklar” kavramına yaptığı atıflar ile DSM-IV'a oldukça benzemektedir. Ancak otizmin, Rett Sendromu hariç diğer gelişimsel bozukluklar üzerindeki kuvvetli etkisini vurgulaması açısından DSM-5'e yakınlık gösterir. Tarz olarak ise kronolojik ve öykülemeye daha yakın bir sunumu bulunmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün üyesi olarak Türkiye'de Otizm konusunda sınıflandırma ve tanı koyma amacıyla tercih edilen yöntem ICD-10'un sınıflandırmasıdır (www.aile.gov.tr, ?). Türkiye'de Otizm tanısı konan bir çocuğun okula gitmesi gerektiğinde Rehberlik Araştırma Merkezi'nin (RAM) raporu doğrultusunda çocuğun özel eğitim ihtiyacı belirlenir. “Özel Eğitim”i “...çoğunluktan farklı ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız, üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir” (Ataman, 2003: 19) şeklinde tanımlamak yerinde olacaktır. “Bireyselleştirilmiş Eğitim Raporu” (BEP) ve “Bireysel Gelişim Raporu” ile de çocuğun eğitim seviyesi ve uyumu takip edilir (www.okul.com.tr, 2016). Avcıoğlu'nun tanımıyla:

“Yazılı bir doküman olan BEP, Yetersizliği olan bir öğrenci için hazırlanmış olan eğitsel planı tanımlar. Öğrencinin yetersizliği hakkında, hangi becerileri öğrenmeye gereksinim duyduğu, içinde bulunduğu yıl okulda ne yapacağı, hangi hizmetlerin sağlanacağı ve nereye yerleştirileceği gibi çeşitli bilgiler verir” (2013: 65).

1.1.2. Otizmin Tedavisi

Otizm hakkında genel geçer bir tedavi yöntemi bulunduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. DSM ve ICD sınıflandırmalarında her versiyonda otizmin yeni yeni yer bulmaya başlaması ve sürekli değişkenlik göstermesi de uygun bir tedavi geliştirmenin zorluğunu ortaya koymaktadır. Henüz sebepleri netleştirilemeyen, durum tanısı bile zorlukla, çok geç ortaya konulabilen ve halen kâğıt üstünde dönemsel ve bireysel farklılıklar gösteren Otizm Spektrum Bozukluğu'nun net bir tedavisinin uygulanması söz konusu

olamamaktadır. Otizmliler kimi zaman birbirine yakın davranışlar sergiler ancak bütün olarak değerlendirildiğinde her biri çok farklı karakterler ortaya koyar. Kesin bir tanı koyabilmek güçtür. Tanısının konulması ve sebep olan faktörlerin belirlenmesi konusunda çok sayıda farklı görüşler bulunan otizmin kliniksel özellikleri konusunda Mukaddes'in (2013: 23 - 25) çalışmasında da başta sosyal yetersizlik, iletişimsel kısıtlılık, ancak kısa süreli dikkat sağlayabilme ve sürekli tekrar eden ilgi ve davranışların varlığı vurgulanmıştır.

McCandless, otizm konusunda “bir tedavi herkese uyar” düşüncesinin yanlışlığından bahseder ve bu çocukları değerlendirirken dikkate alınması gereken faktörleri;

- Doğuştan mı yoksa normal bir periyodun ardından mı geriledikleri,
- Davranışsal ve bilişsel olarak düşük mü orta mı yüksek mi fonksiyon gösterdikleri,
- Laboratuvar testleri sonucu ortaya çıkan biyokimyasal profillerinin semptomlarla ilişkili olup olmadığı,
- Ailesel otoimmün bozukluklar - alerjik vb. – öyküsünün ne olduğu,
- Çocuğun kişisel davranışsal ve tıbbi öyküsünün nasıl olduğu

olarak kaleme almıştır (2007: 22, 23).

1.1.3. Otizmin Diğer Engellere Göre Konumu

Otizmin engeller arasındaki yerini anlamak için engel kavramının tekrar gözden geçirilmesi faydalı olacaktır. Türk Dil Kurumu'nun resmî tanımına göre engel; “bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep, mâni, mahzur, müşkül, pürüz, mânia, handikap” anlamlarına gelmektedir. Otizm ise yine TDK tanımıyla “içe yöneliklik” anlamına gelmektedir (www.tdk.gov.tr, ?). Araştırma konusu olan engel durumu da bireylerin bir şeyleri gerçekleştirmesini engelleyen sebep, mânia, handikap, durum gibi görülebilecektir. Doğuştan veya sonradan, doğal ya da doğal olmayan şekillerde meydana gelen olgular sonucu edinilen engelle yaşamını tedavi sonuçlanıncaya ya da ömür boyu sürdürmek zorunda kalan bireyler bu süreç içerisinde “engelli” olarak anılır.

Engellilik; sıklıkla sakatlık ve özürlülükle anılır. Dünya Engelli Vakfı'nın tanımına göre engelliliğin, hemen olmasa da zamanla bu zorunluluktan kurtulabilmeyi, düşüncelerimizde

yumuşama ve esneklik sağlamayı başarabilecek bir terim olarak görüldüğü belirtilmektedir. (www.devturkiye.org, ?).

Otizm ve engellilikle ilgili çalışmalarda sıklıkla karşılaşılan “yetersizlik” kavramı da; “zedelenme ya da bazı sapmalar sonucu insanın normal etkinlikleri gerçekleştirememesi ya da yapısal önlenmesi, sınırlandırılma hali” iken engellilik ise “yetersizlik nedeniyle bireyin yaşadığı sürece, yaş, cins, sosyal ve kültürel farklılıklara bağlı olarak oynaması gereken rolleri gereği gibi oynayamaması durumunu ifade eder (Canöz, 2013: 2, 3).

Otizm kendi başına görülebileceği gibi diğer zihinsel engellerle beraber görülebilir. Ancak otizm tek başına bir zihinsel engel belirtisi oluşturmaz. Otistik bireylerde gelişim dengesiz olarak sağlanır. İnsanlarla iletişim ve ilişkilerde yetersizliğe sık rastlanırken, kimi alanlarda da olağanüstü beceriklilik görülebilmektedir (Güneş, 2005: 20).

Otizmi zihinsel engellilik durumundan ayıran farkı birkaç örnek yeterince açıklayacaktır:

- Helikopterle yaptığı Roma gezisinin ardından hafızasında kalanları panoramik kağıda şehrin neredeyse aynısını aktararak çizen Stephen Wiltshire otizimli bir gençtir. Wiltshire sadece Roma değil, 45 dakikalık bir helikopter gezisinin ardından İstanbul’un da çizimini sadece 5 günlük bir çalışmada tamamlamış ve hafızasında kalanları gerçeğine çok yakın biçimde resmetme konusunda herhangi bir insanın gerçekleştirmesinin imkânsıza yakın olduğu ileri bir zekâ örneği göstermiştir (www.ensonhaber.com, 2014).
- Henüz 55 yaşında 12.000 kitabı ezberlemiş, iki sayfayı iki gözünü de aynı anda sağ ve sol sayfayı okuyabilecek şekilde kullanan “Yağmur Adam” lakaplı Kim Peek (www.rehabilitasyon.com, 2008),
- Matematiksel bir deha olan, herhangi bir matematiksel işlemi anlık olarak gerçekleştirebilen Daniel Tammet (www.theguardian.com, 2005).

İlgili örnekler salt zihinsel engelli olma durumunu basit bir şekilde aşmaktadır. Böylelikle Otizm Spektrum Bozukluğu’nun diğer gelişimsel ve zihinsel bozukluklardan farkı ortaya çıkmaktadır. Otizmin standart değil dinamik ve göreceli bir rahatsızlık olduğu varsayılabilir.

Bu örnekler dışında basit bir taramayla dünyada ve ülkemizde daha birçok yeni, başarılı otizimli bireylerin varlığına dair örneklerle ulaşılabilmektedir. Örneğin;

- 2018 YKS sınavında üstün başarı gösteren ve Temel Yeterlilik Testi'nde Türkiye 256.'sı olan Ege Akdeniz (www.haberturk.com, 2018);
- Atletizm Türkiye Şampiyonası'nda altın madalya kazanan ikizler Atakan ve Ayberk Aytekin (www.milliyet.com.tr, 2018),
- Piyano yeteneğiyle yurtiçi ve yurtdışında başarılı konserler veren Caner Serin (www.ntv.com.tr, 2017),
- Yine piyano alanında yeteneğiyle keşfedilen ve duyduğu her sesi notaya çevirebilen Taylan Hartavi (www.sabah.com.tr, 2018) gibi kayıtlara geçen ve geçmeyen benzer birçok örneğin bulunduğu aşıkardır.

Otizmin bir engel olup olmadığı tartışmalı gözükmektedir. Ancak DSM ve ICD tanımlarındaki gibi bozukluk, retardasyon, gerileme, yetiyitimi gibi tanımlar, otizmi tamamen olmasa da kısmen tanımlamaktadır. Buna rağmen, otizmlilerin tam kapsamıyla bir engel olarak görülmesi de yardıma muhtaç oldukları, kendi iradesiyle destek almadan yaşayabilmek için yetersizlikleri bulunduğu ve bu anlamıyla dezavantajlı grupta oldukları açıktır.

Engelliler için uygulanan birçok destek programından ve engelli haklarından, hem dünyada hem Türkiye'de otizmliler de yararlanmaktadır. Türkiye'de engellilerle ilgili düzenlemeler içeren kanun, kararname, yönetmelik ve düzenlemelerden bazıları şunlardır:

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,
- Devlet Memurları Kanunu (657),
- Engelliler Hakkında Kanun (5378),
- 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun,
- İş Kanunu (4857),
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222),
- Mesleki Eğitim Kanunu (3308),
- Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (3797),
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1739)
- Özel Öğretim Kurumları Kanunu (5580),
- Belediye Kanunu (5393),

- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (5216)
- Emlâk Vergisi Kanunu (1319)
- Gelir Vergisi Kanunu (193)
- Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu (197)
- Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu (3359)
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (5510)
- Türk Ceza Kanunu (5237)
- Türk Medeni Kanunu (4721)
- Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (573)
- Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Eğitim Kurumları Yönetici ve Öğretmenlerinin Norm Kadrolarına İlişkin Yönetmelik
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Kurumları Yönetmeliği
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği
- Özürlü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelik
- Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik
- Yükseköğretim Kurumları Engelliler Dayanışma ve Koordinasyon Yönetmeliği
- Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelik
- Devlet Memurlarının Yer Değiştirme Suretiyle Atanmalarına İlişkin Yönetmelik
- Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik

düzenlenmiş, bununla beraber çeşitli dernekler, federasyonlar, konfederasyonlar oluşturulmuş ve bünyelerinde engelliler temsil edilmiştir. Bunlara;

- Türkiye Sakatlar Konfederasyonu
- Körler Federasyonu
- Zihinsel Özürlüler Federasyonu
- İstanbul Zihinsel Engellilere Destek Derneği
- Sağır Dilsizler Federasyonu
- Ortopedik Özürlüler Federasyonu
- Otizm Dernekleri Federasyonu

gibi örnekler vermek mümkündür (T.C. Başbakanlık, 2001: 156-166). Dünya’da ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın verilerine göre;

- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi,
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,
- UNESCO Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme,
- BM Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
- BM Zihinsel Engelli Bireylerin Hakları Bildirisi
- BM Özürlü Hakları Bildirgesi
- UNESCO Malaga Eğitim, Önleme ve Katılım Faaliyetleri ve Sundberg Bildirgesi,
- BM Engelliler İçin Dünya Eylem Programı
- Engelliler İçin Dünya Eylem Programı
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
- Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı
- BM Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Standart Kurallar
- UNESCO Salamanca Bildirgesi
- BM Özürlülük Strateji Belgesi
- Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği
- Dünya Eğitim Forumu
- Özürlülük İçin Fırsat Eşitliği
- BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme
- Avrupa Komisyonu Özürlülük Eylem Planı
- Avrupa Konseyi Özürlüler Eylem Planı
- Avrupa Birliği Özürlülük Stratejisi vb. uygulamalar ve dokümanlar bulunmaktadır (www.aile.gov.tr, ?).

Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın çalışmalarında engellilerin eğitimleri hususunda elde edilen verilere göre;

2001-2002 yılında 17.320’si özel eğitim okullarında, 6.912’si özel eğitim sınıflarında, 29.074’ü kaynaştırma eğitiminde olmak üzere toplam 53.306 engelli öğrenci eğitim alırken;

2009-2010 yılında 36.599’u özel eğitim okullarında, 15.712’si özel eğitim sınıflarında ve 76.204’ü kaynaştırma eğitiminde olmak üzere toplam 128.515 öğrenci;

2016-2017’de 48.212’si özel eğitim okullarında, 42.900’ü özel eğitim sınıflarında, 242.486’sı da kaynaştırma eğitiminde olmak üzere toplam 333.598 engelli öğrencinin eğitim aldığı görülmektedir (www.meb.gov.tr, www.aile.gov.tr, ?). Eğitimden yararlandırılan engelli öğrenci sayısındaki artış sosyal sorumluluk ve kamu politikaları bakımından olumlu bir tablo çizmektedir.

Bunların yanı sıra resmî kuruluşlarda ve birçok özel kuruluşta engellilere ve otizmlilere yönelik, işlem öncelikleri, indirimler, ücretsiz imkânlar ve özel hak ve hizmetler tanınmış, bu gruplara yönelik resmî eylem plânları uygulamaya geçirilmiştir.

Hak ve hukuksal düzenlemelere rağmen engellilerin topluma ve toplumun da engellilere adaptasyonunda sorunlar yaşanabilmektedir. Sıklıkla karşılaşılan durumda, engelli bireyler; toplumca kolay anlaşılamamakta, onlar üzerinde empati kurulamamaktadır. Özyürek (2010: 23), çeşitli araştırmalarda, ilköğretime ve liseye devam eden öğrencilerin yetersizlikten etkilenen öğrencilere, engellilere yönelik tutumlarının olumsuz olduğunu; yetersiz öğrencilerin normal öğrenciler tarafından sosyal anlamda daha az kabul edildiklerini ve yetersizlikten etkilenme derecesi arttıkça da olumsuz tutumlarda artma gözlemlendiğini belirtmektedir. Bu durumun otizmliler için de geçerli olduğu açıktır.

1.2. Televizyon

“Televizyon Latince kökenli bir sözcük olup, ‘uzağı görmek’ anlamına gelir ve bu anlamıyla da, McLuhan’ın daha sonraki spekülâtif geliştirimlerinin temeline yerleştirdiği önerme gibi, gerçekten insanın görme duygusunun ulaştığı en ileri aşamadır; insanın görme yetisinin inanılmaz boyutlara erişmesidir” (Mutlu, 2008: 21).

“Bir çete üyesi silahını kullandığında herkesin onu açık ve net bir şekilde görmesini ister. Silahını göstermek zorundadır. Çünkü çetelerin dünyasında görmek, saygı duymaktır. Tetik hep çekilmek üzeredir. İmaj ve eylem birleşir” diyen Sanders (2016: 176) belki de televizyonun tanımını, tarihini ve varlık amacını da bu cümlede saklı tutmaktadır. Sanders eserinde bu cümleyi televizyon için kurmuş olmasa da anlamca örtüşükleri söylenebilir. Bu anlamsal yakınlığı daha yakından görebilmek için televizyonun oluşumuna teknik ve tarihsel açıdan bakmak gereklidir.

1.2.1. Televizyona Tarihsel ve İşlevsel Bakış

Televizyon, radyoya göre daha karmaşık ve görüntü aktarmayı içeren bir tekniğe sahip olduğundan geliştirilmesi süreci de radyoya göre daha uzun olmuştur. 1873 yılında Andrew May, ışık dalgalarının elektrik akımına çevrilebildiğini ve selenyum adlı kimyasal maddenin elektriğe karşı dirençli olduğunu bulmuştur. Bu buluştan yaklaşık 10 yıl sonra Paul Nipkow, “döner disk” adıyla bir resmi dönerken tarayabilen cihazı geliştirmiştir. Bu araç sayesinde taranan yüzeyler ışık ve gölge olarak başka bir yere aktarılmaktadır. Böylece görüntüyü başka yere aktaran ilk cihaz buluşu gerçekleşmiştir. Jenkins ve Baird’in 1923-1925 yılları süresince “döner disk” kullanarak ilk deneme yayınlarını gerçekleştirdiler. Zworykin 1923 yılında “ikonoskop” adını verdiği cihazla elektronik görüntü taramasını gerçekleştirdi ve bu buluş sayesinde 1928 yılında ABD’de NBC yayın kuruluşu bir kıyıda diğer kıyıya yayın yapmıştır. Farnsworth’un 1930 yılındaki denemelerinde televizyonun verici ve alıcıları arasında senkronizasyon oluşturulmuş ve böylece eş zamanlı görüntü elde edilerek elektromanyetik dalgalar aracılığı ile net izlenme olanağı elde edilmiştir. Bu süreçlerden sonra profesyonel kanallar ve stüdyolar hızla oluşturulmuş ve devlet destekleriyle beraber hızlı biçimde televizyon yayıncılığı gelişimi gerçekleşmiştir. ABD’de deneysel yayınlar RCA aracılığı ile 1936’da başlamış, resmi nitelikte ilk televizyon yayını 1939 yılında New York’ta yapılmakta olan Dünya Fuarı’ndan yayınların yapılması ve 1941’den itibaren yayınlarda reklâm verilmesine uzanan süreçten itibaren gelişmiştir. İngiltere’de de ilk düzenli yayınlar 1936 yılında, Sovyetler’de 1939 yılında, Almanya ve Fransa’da da 1938’de başlamış ancak 2. Dünya Savaşı nedeni ile Avrupa ülkelerinde ve Sovyetler Birliği’nde uzun gecikmeler ve durdurular nedeni ile yayıncılık hayatının gelişimi 2. Dünya Savaşı’nın sonlarında hız kazanmıştır (Aziz, 2006: 26-29).

Buna göre televizyonun gelişimi ve bugünlere gelişini Aziz’e göre (2006: 34) şu şekilde dönemlere ayırmak mümkündür:

1938-1945 Başlangıç Dönemi: Özellikle İngiltere ve ABD öncülüğünde başlayan televizyon yayıncılığı başlangıç süreci 2. Dünya Savaşı ile sekteye uğramıştır.

1945-1960: Gelişme Dönemi: Avrupa, Amerika ve Asya’da televizyon yayılmaya başlamış ancak tekniğin pahalı olması nedeniyle sınırlı bir coğrafyaya ulaşabilmiştir.

1960-180: Altın Dönem: Renkli televizyon yayınları ve radyo-linkler sayesinde ulusal çapta televizyon yayıncılığı gelişmiş, video teknolojisi kullanılmıştır.

1980 sonrası Uydu Çağı: Uydular aracılığı ile kıtasal ve uluslararası sekronize yayınlar yapılması sağlanmıştır. Yayıncılıkta dijitalleşme sağlanmıştır (Aziz, 2006: 34).

Televizyonlar, teknik kapsamda gelişmekle beraber televizyonculuk literatürüne yeni kavramlar dahil etmiştir. Örneğin, öncelikle dünyada televizyon kanallarının tekelleştiğini görürüz. Ardından tam ticari amaçlarla ortaya çıkan tecimsel TV’ler ve ticari amaç gütmeyen, genellikle tam olarak devlete bağlı olmadığı halde gelirinin bir kısmını devletten sağlayan kamusal televizyonlar izleyicinin karşısına çıkmıştır. İlk dönemlerinde televizyonlar sıklıkla “Kablolu TV” adıyla, kablo hatları vasıtasıyla yayınlar gerçekleştirirken, ardından uydular ve dijitalleşmenin, özellikle internetin sağladığı avantajlarla günümüzde “Sayısal Yayıncılık” devreye girmiş, yayınlara her evden ve hatta artık bilgisayarlardan, cep telefonlarından, tabletlerden dahi ulaşılır olmuştur (Tekinalp, 2003: 131-141).

“Tarihte imgelerin ve mesajların en yaygınca paylaşıldığı kaynak televizyon olmuştur. Televizyon, çocuklarımızın içine doğduğu ve hepimizin hayatını yaşadığı ortak sembolik çevrenin aktığı anaakımdır” (Gerbner, 2014: 281).

Televizyonun işlevselliği hususunda görüşleri çoğaltmak mümkündür. İçerik olarak bakıldığında televizyonun haber verme, aydınlatma, eğitme, kültürleştirme, eğlendirme, tanıtım, inandırma ve harekete geçirme gibi çeşitli işlevleri vardır (Aziz, 2006: 69-74). Televizyonda yayınlanan programların türleri, zamanlamaları, yayın özellikleri, frekansları ve benzeri hususlar bu işlevlerin yerine getirilmesinde yardımcı olur.

Eğer işin felsefik, psikolojik, sosyo-kültürel boyutlarına inilirse çok daha geniş çaplı bir tabloyla karşılaşılacaktır. Buna göre televizyonu ve medyayı her yönüyle incelemiş kuramcılardan yararlanmak faydalı olacaktır. Bu bağlamda McLuhan ve Baudrillard gibi iki önemli kuramcının görüşlerini karşılaştıran Altun’un çalışmasını incelemek faydalı görünmektedir.

Altun'un da belirttiği üzere McLuhan, televizyonun artık elektronik ve öncekilerden benzersiz bir çağ yaşattığını belirtmiştir. Artık Mekanik Dönem yerine Elektronik Dönem'den bahsetmek faydalı olacaktır. Aileler bu dönemle beraber önemini yitirmiş, çocuğu yetiştirme konumunda televizyonlar etkili olmaya başlamıştır. Televizyon egemen güç olmaya doğru yol almaktadır. Üstelik bu gidişata engel olmanın mümkünatı da anlamı da yoktur. Medya, artık insanların bir uzantısıdır. Baudrillard ise insanın, medyaya ve medya mesajlarına karşı edilgen bir yapıda olmadığını; insanların, medya ile gelen iletileri çözümleyerek şekil değişikliği gerçekleştirdiklerini ve yeni alt metinlerle başka yerlere ilettiklerini belirtir. Böylece televizyon da sadece kendi medyasını iletir ve insanı yönlendiren bir güç değil insanın yönlendirdiği bir medyadır ve içeriği yok olup gider (Altun, 2006). Gerbner de "Medya'ya Karşı" isimli eserinde insanoğlunun televizyonda gerçek yerine kurgulanmış gördüğünü ve tutumlarını bu kurgular etkisinde oluşturduğunu, bir diğer deyişle televizyonun doğrudan bir etki oluşturmak yerine izlenme süresiyle orantılı olarak kişinin kendi tutumlarını oluşturmaya neden olduğu mesajını vererek "Ekme Kuramı"nı tanımlamaktadır (2014).

Televizyona teknik ve kuramsal bakışın yanı sıra çeşitli perspektiflerden bakmak mümkündür. Örneğin televizyonun günümüzde gelmiş olduğu yeri anlamak, "postmodernizm ve küreselleşme" çerçevesinde değerlendirmek için Bignell'in gözlemleri incelenebilir. Televizyonun oluşturduğu devasa ekonomik tabloyu değerlendiren Bignell, küresel firmaların televizyonu nasıl etkin kullandığı, gerek yerel gerekse küresel mesajların hangi standartlar ve şartlar doğrultusunda ne şekilde ve ne kadar kullanıldığını çeşitli örnekleriyle anlatmıştır (2004).

Televizyona etiksel açıdan yaklaştığımızda ise Avşar ve Kaya'nın belirttiği gibi küresel, uluslararası etik kodlar karşımıza çıkar. Medyanın ve bir medya ögesi olarak televizyonun hangi etik değerleri ne kadar yansıttığı, ne kadar uyumlu olduğu günümüzün büyük bir tartışma konusudur. Burada Avşar ve Kaya'nın "Kamu Yararı" örneğinden hareket etmek mümkündür (2013: 37-40). Kamu yararını öne sürerken bir sınır çizebilmek oldukça zordur. Normalde suçun, toplumsal düzeni sarsacak olay ve olguların, suçluların açığa çıkması anlamında basının sorumluluk göstererek yayınlama kararı almasıyla sağlanabilecek olan "kamu yararı" terimi, dünyada ve Türkiye'de sıklıkla yanlış uygulamalarla sağlanmakta ve bu da toplumda daha büyük infiallere neden olmaktadır. Örneğin özellikle 2016 ABD Devlet Başkanlığı Seçimleri sürecinde (ve hatta sonrasında) televizyonlar başta olmak üzere tüm

medyada Donald Trump ve rakibi Hillary Clinton hakkında ardı ardına çeşitli dosyalar yayınlanmış, iddialar dile getirilmiş ve toplum huzurunu sabote edici bir ortamda seçimlere gidilmesine sebep olunmuştur. Her iki başkan adayı da haklarında ortaya atılan sayısız iddia arasında adeta boğularak seçime girmişlerdir. Dünya genelinde olaylar benzer şekilde işlemektedir. Ancak dünya genelinde benzer olayların yaşanması bu işleyişi etik, olağan veya doğru kılmayacaktır. Sayısız tartışmalar, tartışma programları ve özellikle televizyonun imajı ve eylemi birleştiren özelliği kullanılarak “kamu” adına sahte veya yasadışı, aile kurumunu zedeleyici, toplum önünde küçük düşürücü yayınlar yapılabilmektedir. Bu da televizyonun işlevselliğine gölge düşürmektedir.

1.2.2. Türkiye’de Televizyon Yayıncılığı

Türkiye’de televizyonun ve televizyonculuğun yayın hayatı ile ilgili Milli Eğitim Bakanlığı’nın hazırlamış olduğu modülde (2011) detaylı bilgiler sunulmaktadır. Bu bilgilere göre;

1952’de İstanbul Teknik Üniversitesi’nin (İTÜ) başlattığı deneme yayınları ülkemizde televizyonun başlangıcı olarak kabul edilmektedir. 1968’de ise İTÜ’nün teknik cihazlarının devri ve yurtdışından sağlanan teknik cihaz ve ekip desteğiyle o dönemden itibaren günümüze dek yayın yapacak olan TRT kurulmuş ve yayın hayatına geçmiştir. İlk döneminde TRT, rekabetin de henüz olmaması nedeniyle özerk bir yapıdadır. 1971 darbesi sonrası TRT Kanunu’nda yapılan değişiklikle TRT “tarafsız kamu iktisadi kuruluşu” olarak şekil değişikliği gerçekleştirmiştir. Bu süreçte dünyadaki teknolojik gelişmelere paralel olarak 1980’li dönemlere kadar çeşitli yeniliklerle yayın süreleri artmıştır (www.meb.gov.tr, 2011).

1980 yılında gerçekleşen askeri darbe kaçınılmaz şekilde TRT’yi de etkilemiştir. Darbe bildirisi TRT ekranlarında ve radyo stüdyolarında okunmuştur. Bu durum, radyo ve televizyonun işitsel ve görsel etki gücünün dönemin askeri otoritesi tarafından toplum üstünde hakimiyet kurma işlevini göstermesi bakımından önemli bir örnektir. Sanders’ın bahsettiği üzere çete üyesinin silahını göstermek istemesi, imaj ve eylemin birleşmesi örneği burada vücut bulmaktadır. Uzun süre hafızalardan silinmeyecek şiddet dolu 80’li yılların ardından sivil otoritenin iktidara gelmesiyle TRT yeniden teknik ve içerik bakımından gelişmeye başlamıştır.

Özal hükümetinin işbaşına gelmesiyle birlikte 1983 yılında 2954 sayılı TRT Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1986 yılında TRT 2, 1989'da TRT 3 ve TRT GAP yayın hayatına başlamıştır. 1990 yılı başında ise Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın girişimleri sonrası ilk özel kanal Star-1, Magic Box şirketi tarafından yurtdışından uydu aracılığıyla Türkiye'de yayın hayatına başlamıştır. 1994 yılında 3984 sayılı yasanın yürürlüğe girişiyle birlikte özel yayıncılık faaliyetleri hızlı bir şekilde artmış, aynı yıl radyo ve televizyon yayınlarını denetleyecek olan RTÜK de kurulmuş ve günümüz televizyonculuğunda yaşanan rekabetin temelleri atılmıştır (Özgen, 2008: 101-108).

2000'li yıllarda ve günümüzde kanal sayısı hızla artmış, öyle ki kanal kuruluşları asıl kanalın yanı sıra yine kendi bünyelerinde alt kanallar oluşturarak spor, haber vb. alanlara odaklı yayınlar gerçekleştirmiştir. NTV Spor, Habertürk, A Haber, A Spor gibi alt kanallar yayın hayatına başlamıştır. Benzer biçimde yerli veya yabancı ortaklı çeşitli platformlar altında alt kanallar oluşturulmuştur (Örn. Digitürk - LigTV, D-Smart - Smart Spor, BeinSports - BeinSports 1, BeinSports 2 vb.). Aynı zamanda dünyaya ve Avrupa'ya yayın yapan TRT World, A News, Euro D, Euro Star gibi kanallar da yayın hayatına girmiştir. Belgesel kanalları başlı başına farklı bir mecra oluşturmuş, doğayı, dünyayı ve tarihi evlere getirmiştir. Dijitalleşmenin ve internetin de gelişmesiyle beraber yayınlara günümüzde hemen her evden 24 saat kesintisiz ulaşılabilmesi mümkün olmuştur.

Bu teknik ve anlamsal dönüşümle birlikte televizyon, dünyada olduğu gibi ülkemizde de diğer iletişim medyaları arasında üstün bir konuma yükselmiştir. Türkiye'nin jeopolitik ve tarihi konumu, sürekli iç ve dış tehditlerle kuşatılması göz önüne alındığında televizyonun önemi daha da artmaktadır. Örneğin, ele geçirdiği bir kısım ağır ve zırhlı araç, silah ve personel desteği ile 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi'ni başlatan terör örgütünün ilk hedeflerinden birisi TRT olmuştur. TRT stüdyolarına silahlarıyla giriş yapan terör örgütü üyeleri, zor kullanarak saat 00.15'te 1980'de olduğu gibi darbe bildirisi okutmuşlardır. Bir diğer televizyon kanalı CNN Türk'ün ise saat 03.00 sularında stüdyoları basılmış, yayına müdahale edilmiştir. Çeşitli medya organları da benzer müdahalelerle karşılaşmıştır. Bu anlamda sivil iradeye, millete ve devlete karşı kalkışmanın merkez üslerinden birisi olarak televizyon kullanılmıştır. Televizyon merkeze alınarak medyanın kontrolünü ele aldıkları imajını vermek isteyen, bir diğer deyişle gayrimeşru yollarla kısa yoldan meşruiyet kazanma çabasına girişen terör örgütüne karşı devlet ve millet geçmişteki tuzaklara düşmeyerek müdahale gerçekleştirmiş ve söz konusu kalkışma bastırılmıştır.

Televizyon, sadece söz konusu kalkışmanın başlatılmasında değil, kalkışmanın bastırılması sürecinde de çok önemli bir rol oynamıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, bir yeni medya ürünü olan “FaceTime” programı ile henüz yayınlar kesilmeden önce CNN Türk kanalında canlı yayın yapmakta olan Hande Fırat’a saat 00.37 itibariyle bağlanmış ve yaşananların; terör örgütünün, milletin sivil iradesine karşı bir kalkışması olduğunu dile getirmiş, topyekün mücadele için meydanlara inilmesi gerektiğini açıklamıştır. CNN Türk stüdyolarının basılması ve yayının kesilmesi olayı bu açıklama sonrasındaki süreçte vuku bulmuştur. Hükümet yetkilileri de sık sık televizyon aracılığıyla demeçler yayınlayarak mücadeledeki son durum hakkında bilgilendirici açıklamalar yapmış, böylelikle devletin ve milletin koordine bir şekilde terör örgütünün kanlı girişimini bastırması sağlanmıştır (www.hurriyet.com.tr, 2016). Bir başka deyişle ülke tarihine darbelerle damga vurmak için araç olarak kullanılan televizyon, bu defa darbeleri tarihe gömmek için yararlanılan önemli bir araç olmuştur.

Televizyonun konumu açısından değerlendirildiğinde, gerek ülkemizde gerekse de dünyada, yeni medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte televizyon konumunu kaybetmemiş, aksine yeni medya ile etkileşimli olarak tarihe geçecek kadar daha fazla önem kazanmıştır. Yine günümüzde internet her ne kadar yaygınlaşsa da insanlar halen eğlence, spor, belgesel, haber ve diğer tüm yayınlar için yine televizyonu tercih etmektedir. Diziler, program formatları ve benzerleri yurtdışına ihraç edilebilmekte ya da yurtdışında çok tutulan, beğenilen programlar ithal edilebilmektedir.

1.3. Otizm ve Medya

1.3.1. Otizm ve Medya Alanını İlgilendiren Çalışmalar

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ve medya etkileşimine dair çalışma kapsamına alınabilecek düzeyde akademik veri elde edilebildiğini söylemek zordur. Çeşitli araştırmalarda bu konuda düşünceler dile getirilmiştir. Örneğin Bozada, Türkiye’de medyada otizme ne denli yer verildiği hususunda yeterli akademik çalışma bulunmadığını belirtmiştir (2014: 19). Çalışmasında Milliyet, Sabah ve Habertürk gazeteleri ile çeşitli internet sitelerini inceleyen Bozada, medyada otizmin nedenlerini anlatan az sayıda haber bulunduğunu tespit etmiştir. Bozada’nın bu tespitine katılmakla beraber;

Muhabirin veya yayın organının haber konusunu bulup araştırmaya veya meydana gelen bir hadiseyi takip etmeye başlamasından, genel yayın yönetmeninin yayınlanacak haberlerle ilgili son kararı vermesine kadar geçen sürede bir dizi seçme ve eleme işlemine tabii tutulur. Daha önce de vurgulandığı gibi bu seçme ve eleme sürecinde ön plâna çıkan kavram ise ‘haber değeri’ ifadesidir. Haber değeri gazetecinin bir olayı haber yapar ve yayınlarken dikkate aldığı hususları anlatır (Türk, Bıyık, Güven ve İşi, 2013).

Buna göre, otizmin “haber değeri” oluşturan yönlerinin, ilgili olay ve olguların araştırılması, ortaya konması faydalı olacaktır. Bu bağlamda, uzmanlara da önemli görevler düşmektedir. Otizmin farkındalığının sağlanması için medyaya görevler düştüğü kadar medyanın bu görevlerini yerine getirebilmesi için uzmanlar, ebeveynler, medya yöneticileri, gazeteciler ve devletin ilgili birimleri işbirliği içinde olmalı, otizm hakkında üretilecek içeriklerin daha özenli ve toplumsal bilince katkı sağlayacak biçimde meydana getirilmesi hedeflenmelidir. Bozada'nın çalışmasında varılan önemli sonuçlardan biri de otizmlilerden bahsederken gerek otizmlilerin gerekse ailelerinin en makul bulduğu hitap şeklinin “otizimli birey” olduğu tespitidir. Bu yaklaşımın medya söylemi olarak tercih edilmesi araştırmacı tarafından faydalı görülmüştür.

Kayaoğlu ve Görür’ün çalışmasında da otizme dair medyada yer alan haberlerin niteliksel sorumsuzluğu nedeniyle otizmin medyada temsiline dair kalite düşüklüğünden yakınılmaktadır. Otizmle ilgili haberlerde yer alan “tedavi” ve “terapi” kavramlarının dahi nasıl birbirlerine denk kullanıldığı ve ailelerin kafalarının karışmasına sebep olduğu spesifik örneklerle aktarılmıştır (2008: 69-74). Bu örnek, çalışmada otizmin haberlerde temsiline dair bir eleştiri iken aynı çalışmada sinemada otizmin toplumsal kabulüne yönelik temsiller de değerlendirilmiştir. Otizmi konu alan, “Yağmur Adam” lakaplı ve iki gözünü de etkin biçimde kullanarak kitapları çok kısa sürede okuyup ezberleyebilen Kim Peek’ten esinlenen “Yağmur Adam” [Rain Man] (1988/Barry Levinson) filminde Dustin Hoffman tarafından otistik karakter olarak canlandırılan “Raymond Babbitt” karakteri ele alındığında Kayaoğlu ve Görür’e göre bu film, otizm tarihi açısından değerlendirildiğinde otizmin sokakta herhangi iki kişinin sohbetinin bir parçası haline getirebilmesi açısından dönüm noktasıdır ancak filmdeki üstün ezber yeteneğinin otizm yelpazesi içinde görülme sıklığının son derece düşük olması neticesinde yansıtılan otizm resminin pek gerçekçi olmadığından dem vurulmuştur (2008: 75-77).

Bu nokta biraz tartışmalıdır çünkü otizm yelpazesi içinde üstün yetenekli bireylere her ne kadar spesifik örneklerle ulaşılsa da bu spesifik örneklerin tamamı da otizm teşhislidir. Üstelik medyada gösterilen üstün yetenekli otizmliler kadar gösterilmeyenler de düşünüldüğünde azımsanmayacak kadar büyük bir çoğunluğa ulaşılabilecektir. Normal bireylerin dahi çeşitli şartlar altında kendilerini gösteremedikleri hatta tıp kayıtlarına geçen şekillerde büyük psikolojik çöküntü ve buhranlar yaşadıkları düşünüldüğünde otizm teşhisi konulmuş olarak bu denli önemli çıkışlar yakalayan bireylerin varlığının otizm yelpazesi içerisinde önemli yer kapladığını söylemek mümkün olacaktır. Bu doğrultuda otizmin standart geri yönelimli bir bozukluk olmadığını göstermesi açısından elde edilen her örneğin ve benzer şekilde medyadaki her temsilin otizmin tanıtılmasına katkısı olduğu bir gerçektir.

Işık, Erdem, Güllüoğlu ve Akbaba'nın 6-12 yaş arası çocukların televizyon izleme alışkanlıkları üzerine gerçekleştirdiği “Televizyon ve Çocuk” (2007) isimli kitap çalışmasında otizmliler için yapılan işbu çalışma ve muhtemel gelecek çalışmalar için önemli ipuçları bulunmaktadır. 6-12 yaş arası dönemin, bir çocuğun gelişimi açısından en önemli dönem olduğunu vurgulayan çalışmada literatürel taramanın yanı sıra Kayseri ilinde yer alan 4 ilköğretim okulunda okuyan 1000 öğrenci ile yüzyüze görüşülerek anket ile veri toplanması sağlanmıştır. Araştırmadan çıkan sonuçlara göre genel anlamda evde izlenecek kanal ve programın tercihini evin reisi olan baba yapmaktadır. Televizyonun izlenme aralığında zirveyi 09.00 - 12.00 arası dilim olan sabah saatlerini, ikinci sırada 18.00 - 21.00 dilimleri olan akşam vakti takip etmektedir. Çocukların yarısından fazlasının televizyonda kendilerini özdeşleştirdikleri veya yerinde olmak istedikleri süper kahramanlar, karakterler, rol modeller bulunmaktadır. Çocuklar en çok çizgi filmleri ve çocuk programlarını tercih etmektedirler. Çalışmada öneri olarak çocukların ayrı bir kişilikleri olduğu ve bu kişiliği geliştirme çabasında oldukları kabul edilerek, çeşitli alanlarda (bilişsel gelişim, kişisel gelişim, sağlık gelişimi vs.), resim, müzik, ışık gibi öğelerin ve pekiştiricilerin de kullanılarak yayınlar gerçekleştirilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Hajdini'nin, otizmliler çocuklar ve ergenler ile aileleri üzerinden incelediği “Otizm Spektrum Bozukluğunda İnternet Kullanımının Eşlik Eden Psikiyatrik Bozukluklar İle İlişkisi” (2016), isimli tez çalışmasında İstanbul Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı'nda takipli, 6-18 yaşları arasında ve DSM-V'e göre hafif düzeyde otizm tanısı alan 60 çocuk ve ergen üzerinde araştırma yapılmıştır. Çocukların çeşitli özelliklerinde farklılık olsa da en az bir ve en fazla 14 eş tanı aldıkları ve en yüksek tanı oranının %86 ile

“dikkat eksikliği” olduğu göze çarpmaktadır. Araştırmada elde edilecek veriler için “Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi- Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli, İnternet Bağımlılık Ölçeği, İnternet Kullanım Alışkanlıkları Formu, Ailelerin İnternet Kullanımı Kontrol ve Takip Formu, Çocukluk Çağı Anksiyete Tarama Ölçeği ve Çocukluk Çağı Depresyon Ölçeği” uygulanmıştır. Elde edilen verilere göre problemlili internet kullanımı %37’ye karşılık gelen 23 olguda tespit edilmiştir. Hajdini, psikiyatrik eş tanılarının sık eşlik ettiği OSB’li olguların izole aktivitelere daha yatkın olmalarının, elektronik medya kullanımlarını artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Gerçekleştirilen önemli çalışmalardan ikisi, Önal’ın, otistik çocukların müziğe yatkınlıkları ve duyarlılıklarını uygulamalı olarak incelediği “Otistik Çocuklarda Müzik Eğitimi” (2010) ve Gökmen’in otizmlili bir çocukla gerçekleştirdiği “Otizm Tanısı Almış Bir Çocuğun Müziğe ve Müzik Çalışmalarına Verdiği Tepkilerin Betimlenmesi” (2010) isimli çalışmalardır. Müzik, araştırmanın odak noktası olan televizyonun önemli öğelerinden birisidir. Bu yönüyle otizmlili çocukların müziğe dair ilgilerinin ölçümlenmesi, televizyon için üretilebilecek içeriklerde kullanılacak müziğin seçimi ve otizmlililerin müziğe dair eğilimlerinin ortaya çıkarılması açısından olumlu bir sonuç verecek bu tür araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Önal’ın (2010) çalışmasında Kırıkkale’de bulunan otizmlili iki çocukla on hafta süresince çalışılmış ve çocukların müziğe ilgi gösterdikleri, müzik sırasında ritme uydukları, eşlik etmeye çalıştıkları ve kısmen başarılı oldukları belirlenmiştir. Müzik eğitiminin yapılacak sonraki çalışmalar için mutlaka önerildiği belirtilmiştir.

Gökmen’in (2010) çalışmasında da 6 yaşında otizm tanısı almış bir çocukla 30 seans gerçekleştirilmiş, belirli zaman aralıklarında gözlemcilerin de katıldığı çalışmalar süresince çocuğun müziğe karşı olumlu tepkiler gösterdiği, çalışmalara istekli olarak katıldığı ve uygun olmayan davranış sıklığının çalışmalar ilerledikçe azaldığı gözlenmiştir.

Çapa’nın, otistik çocukların ve ailelerinin toplumsal alanlarda (sinema, tiyatro gibi kültürel ve medyatik alanlar da dahil olmak üzere) yaşadıkları güçlükleri araştırdığı “Zihin Engelli ve Otistik Çocuğa Sahip Ailelerin Toplumsal Hayata Katılmada Yaşadıkları Güçlüklerin Karşılaştırılması” (2009) isimli çalışmada ise işbu çalışma dahil benzer tüm çalışmalar için önemli ipuçlarına varılabilecek çeşitli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Çapa, 21 zihinsel engelli

çocuk ebeveyni ve 21 otizmli çocuk ebeveyni olmak üzere toplamda 42 aile ile yarı-yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirerek çalışmasını tamamlamıştır. Çapa'nın vardığı sonuçlara göre otistik çocuğa sahip ailelerin, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelere göre daha fazla güçlük yaşadıkları belirlenmiştir. Çalışmanın otizmli çocuk ebeveynlerine dair bölümünde ebeveynlerin çocuklarıyla yolda yürürken zorluk çektiklerini, toplu taşıma araçlarını tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Karşılaşılan bir diğer sorun misafirlik gidilen evlerde veya toplumsal alanlarda çocuğun eşyaları karıştırması, bireylere zarar vermesi, bireylere saldırması, öfkelenmesi ya da ev sahibi veya ortamda bulunan bireyler tarafından yadrganmasıdır. Çapa, ailelerin sporla ilgili fazla görüş belirtmediklerini, çocukların spora ilgisiz olduğunu veya kurallarını anlayamadıkları, yerine getiremedikleri için sürdürmediklerini, ya da uygun alan bulamadıklarını kaydetmiştir. Çocukların otel, pansiyon ya da yüzme havuzu gibi yerlerde aileden bağımsız hareket edemediği için uyum sorunu yaşadıklarını tespit eden Çapa, bunun genel sebeplerinin çocuğun tepkileri veya yaşlarının büyük olmasına rağmen yetişkin havuzu gibi yerlere girememeleri nedeniyle yaşanan problemler olduğunu belirtmektedir. Çapa, en fazla sorunun ise alışverişe gidildiğinde yaşandığını dile getirmiştir. Karşılaşılan en temel sorunlar, toplumsal alanlarda çocuğa bakışlar, çocuk hakkında yapılan yorumlar, çocuğu güvenli biçimde bekletecek, oyalanmasını sağlayacak alanların olmaması ve çocuğu kaybetme korkusudur. Hastanelerde sıra önceliği tanınmaması veya sıra önceliğine dikkat edilmemesi, tuvalete tek başına gidememesi nedeniyle erkek - kadın tuvaleti karmaşası yaşanması, berberde rahat durmaması gibi sorunlar da belirtilen diğer sorunlar olmuştur.

Yerli ve yabancı kaynaklarda otizm ile televizyonun veya daha genel bir bakışla medyanın etkileşimine dair akademik araştırmalarda da belirtildiği gibi yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Varılan noktalar genelde burada belirtildiği gibi, çeşitli eğitimsel çalışmalar süresince otizmli bireylerin uyumlarının arttığı yönündedir. Bir başka benzerlik özellikle otizmli çocukların ve ebeveynlerinin toplumu algılayış ve toplumda algılanış şekilleridir. Benzer sorunlar, sıkıntılar, ihtiyaçlar dünyanın her yerinde aynı şekilde vuku bulmaktadır. Ancak bu araştırma süresince dikkat çekici bulunan bir başka konu ise televizyonun otizme neden olduğu ya da otizmi ilerlettiği yönünde yeni bir iddiadır. Otizmi bu açıdan değerlendirmek için de ilgili görüşlere dair çeşitli örnekleri değerlendirmek gerekmektedir. Buna dair göze çarpan araştırmalardan birisi Avustralya Monash Üniversitesi Gelişimsel Psikiyatri Proje Merkezi tarafından yayınlanan Brereton imzalı veri araştırmasıdır. Çalışmada Amerikan Pediatri Akademisi'nin, iki yaşından küçük çocukların

hiç televizyon izlememesi ve daha büyük çocukların da günde 1 ile 2 saat arasında sınırlandırılmasını önerdiği, ancak yapılan araştırmalar neticesinde çocukların televizyon, video veya DVD ile önerilenden kat ve kat fazla ilgilendiği ve vazgeçemedikleri belirtilmiştir. Televizyonun “aktif öğrenme”yi devre dışı bıraktığını iddia eden araştırma, çeşitli araştırmalardan da elde ettiği verilerle çocukların televizyon, bilgisayar gibi materyallere normal çocuk oyunlarından ve oyuncaklarından daha fazla ilgi gösterdikleri ve daha çok vakit ayırdıklarını dillendirmektedir (www.monash.edu, 2008). Gerçekten de meselenin bu yönü ele alındığında akla gelebilecek ilk seçenek, normal çocukları dahi böylesine oyundan, oyuncaklardan ve eğitimden alıkoyan televizyonun otizmliler için zannedilenden daha tetikleyici ve tehlikeli olduğu yönünde olacaktır. Brereton, araştırmada genel anlamda çocuklar ve televizyondan bahsettikten sonra otizmlilerle ilgili duruma dair değerlendirme yapmıştır. Buna göre; normal düzeyde herhangi bir çocuk oyun oynamayı tipik ve rutin işlem olarak yapar, oysa otizm için bu aynı olmayabilecektir. Otizmliler için oyun, tasarlanması, sıkı çalışılması gereken ve tipik olmayan, öğretilmesi gereken bir beceri haline alabilir. Normalde oyun becerisi bu kadar düşük olan otizmliler için televizyon, tamamen hazırlıksız yakalandığı ve karşısında zaman harcadığı, ancak otizmini daha da körükleyici bir mekanizma haline alabilmektedir. Bu anlamda televizyon, gerçek dünya deneyimlerini gerek normal gerekse otizmliler için veremediği ve bir rutin ritüel durumuna geldiği için bu yönüyle eleştirilmektedir. Ancak çalışmada televizyonun olumlu ve potansiyeli olan yönlerinden de bahsedilmektedir. Bir başka deyişle, televizyonda yayınlanan çeşitli programlar aracılığıyla, çocuklara şarkılara, danslara katılma, etkileşimde bulunma ve taklit etme ile ilgili çeşitli alternatifler sunulmaktadır. Otizm özelinde üretilen program içerikleriyle de çocukları insanların yüzüne bakmaya, duyguları öğrenmelerine teşvik etmeye yarayan modeller bulunabilmektedir. Toplu oyunların oynanışlarına dair kliplerin yayınlanması, oyunların kurallarının gösterilmesi, insan yüzlerinin tanıtılması gibi imajlar sunularak otizmliler için televizyon aracılığıyla gerçek dünyaya odaklanmalarını sağlamanın da mümkün olduğu söz konusu çalışmada belirtilmiştir. Oyun becerileri arttıkça otizmliler için kapanıklığı üzerinden atabilecek ve tek başına gerçekleştirdiği rutin ritüeller azalacaktır. Çalışma bu iki bakış açısını sunduktan sonra televizyon ve medyanın süresinin günlük 1-2 saat arası olacak biçimde kısıtlanması, ebeveynlerin, çocuklarına uygun TV ve film içeriklerini çocuklarıyla izlemelerini, izledikleri içeriği otizmliler için anlatmaya çalışmaları, yetişkinlere yönelik şiddet, cinsellik, argo, uyuşturucu gibi içeriklerin izlenmemesi gibi tavsiyelerle sonuçlandırılmıştır.

Waldman, Nicholson ve Adilov'un makalesinde de çeşitli araştırmaların sonuçlarından faydalanılarak otizmin görülme sıklığı ile kablolu televizyon bulunan hanelerin sayısının doğru orantılı olduğu ileri sürülmektedir. Buna göre, özellikle erken çocukluk döneminde televizyon izleme sürelerinin kısıtlanması tavsiye edilmektedir (www.nber.org, 2006).

Sağlık odaklı bir web sitesinde de televizyonun tam aksine otizmliler için faydalı olduğu ileri sürülmektedir. Otizm alanında bir uzmanın ele aldığı yazıda (<https://www.verywellhealth.com>, 2018) televizyonun, çocuğun dış dünya ile tanışma fırsatı olduğu öne sürülmektedir. Televizyonun dış fırçalama, ayakkabı bağlama gibi çeşitli yaşam pratiklerini öğretmede faydalı olduğunu belirten yazıda, çocukların film, çizgi film karakterlerine, popüler TV showlarına yakınlık kurabileceğine, dolayısıyla okulda da sosyal toplantılara, okul kulüplerine ve hatta seyahat gibi sosyal etkinliklere rahatlıkla katılım sağlayabileceklerine vurgu yapmaktadır. Ayrıca her insanda olduğu gibi otizmliler için de gün boyu fiziksel ve duygusal emek üretilemeyeceğini, herkeste olduğu gibi onların da molaya ihtiyacı olduğunu ve televizyonun bir terapi, dinlenme alanı olabileceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte televizyon izleme eyleminin, ebeveynle çocuğun mutlaka ayrı kalması demek olmadığı, kanepede ebeveynle beraber oturarak televizyon izleyen bir çocuğun fiziksel ve duygusal olarak ebeveynleriyle ve ailesiyle daha fazla samimiyet kurabileceği ve televizyonun bu yönüyle otizm için faydalı olduğu dile getirilmiştir.

Çocuklara duyguların ve duygusal ifadelerin öğretimiyle ilgili olarak Baron-Cohen, Golan ve Ashwin'in (2009); "The Transporters" [Araçlar] (2006) isimli bir animasyon filmi üzerinden gerçekleştirdikleri çalışmada, belli kurallar ve düzlemlere göre hareket etmekte olan birkaç taşıt türünün üzerine insan yüz, mimik ve duygu durumlarının eklenmesinden oluşan animasyonun, özellikle 2-8 yaş aralığındaki otizmliler için gelişimine katkısı anlatılmaktadır (www.ncbi.nlm.nih.gov, 2009). Buna göre önemli gelişmeler sağlanmış ve otizmliler için empati ve duygusallığı içselleştirmeye başlamışlardır.

Görüldüğü üzere televizyon ve otizmliler için etkileşimleri arasında kesin yargılar içerecek bir araştırma sonucuna henüz varılamamıştır. Buna göre bu araştırma dahil kesin yargılara ulaşılabilecek bir araştırma sonucu da yakın zamanda ortaya çıkmayabilir. Tüm yaklaşımlar önemlidir. Öztürk, insanın kendi iletişim gücünü başka yerlere taşıdığı anda orasının fiili anlamda bir iletişim mekânı olabileceğini belirtir. En mikro iletişim mekânı ise yine insan bedenidir (Öztürk, 2012: 15, 46). İnsan, kendi teknik ve iletişim gücünü

kullanarak televizyonu üretmiş ve televizyon bir iletişim mekânı haline gelerek medyanın temel yapıtaşlarından birisini oluşturmuştur. Aynı zamanda insanın kendisi de, yani otizmli çocuklar da birer iletişim mekânıdır. Bu varsayıma göre, bu iletişim mekânları arasında, yani televizyon başta olmak üzere, medya ve otizm arasında tetikleyici bir etkileşim bulunmakta mıdır? Eğer öyle ise, bu etkileşim yok edilebilir mi, en aza indirilebilir mi ya da avantaja çevrilebilir mi? Televizyonun daha etkin biçimde kullanılması nasıl sağlanabilir? Yanıt bulması gereken temel soruların bunlar olduğu söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

OTİZMLİ ÇOCUKLARIN TV İZLEME ALIŞKANLIKLARININ BELİRLENMESİ

2.1. Ebeveyn ve Uzman Görüşleri

2.1.1. Ebeveyn Görüşleri

Ebeveyn ve uzmanlarla yapılan derinlemesine mülakatlarda temel olarak şu soruların sorulması plânlanmıştır:

Ebeveyn Görüşmesi

- Çocuğunuz evde televizyon izlemekte midir?
- Çocuğunuz evde hangi kanal ve programları, ne kadar süreyle izlemektedir?
- Televizyon size göre çocuğu oyalama aracı mıdır, eğitim – öğretim materyali midir, sosyal-kültürel yayın aracı mıdır, yoksa çocuk için yetersiz veya gereksiz bir materyal midir? Televizyon sizce çocuk için gerçek hayattan ve sıkıntılardan bir kaçış noktası mı bir eğlence aracı mıdır?
- Çocuğunuzun otizm spektrum bozukluğu olduğunu ne zaman öğrendiniz?
- Başka insanların çocuğunuzun rahatsızlığını öğrendikten sonra size veya çocuğunuza dair söz ve davranışlarında sizi rahatsız edici değişmelere şahit oldunuz mu?
- Çocuğunuzun rahatsızlığıyla ilgili sahip olduğu haklar, imkânlar, indirimler ve desteklerin neler olduğunu biliyor musunuz? Bunları edinmekte zorluk çekiyor musunuz?
- Çocuğunuz siz yanındayken mi yoksa siz yanında olmadığınız zamanlarda mı televizyon izliyor? Varsa misafirin yanında mı yoksa misafirin olmadığı odayı seçerek mi televizyon izliyor?
- Televizyonda yayınlanan içeriklerden memnun musunuz? Hangi tür programları tercih ediyorsunuz ve çocuğunuz da sizin izlediğiniz programlara ve kanallara ilgi gösteriyor mu?
- Televizyonda çocuğunuz için ne tür ve ne kadar süreyle yayın yapılmasını isterdiniz?

- Çocuğunuz yerli, yabancı, Türkçe seslendirmeli yabancı çizgi film kanallarını izlemekte midir? Çocuğunuzun ilgi duyduğu bir süper kahraman, çizgi karakter veya film karakteri bulunmakta mıdır?

Araştırma sonuçlarının kolay bir şekilde çözümlenebilmesi ve araştırmaya katılan katılımcıların bir kısmının kendilerinin veya çocuklarının kimlik bilgilerinin yayınlanmasını istememeleri yönündeki talepleri üzerine araştırmanın hassaslığı korunarak kodlama yöntemi tercih edilmiş ve bu yöntem katılımcılar tarafından da onaylanarak yürürlüğe konmuştur. Bu kapsamda araştırmaya dahil edilen otizmlili çocuklar için üç rakamlı kodlama sistemi geliştirilmiştir. Örneğin araştırmaya alınan herhangi iki çocuktan birine 3 değerine 11 numara verilmek istendiğinde çocuklardan biri 003 diğeri 011 koduna sahip olmuştur. Ebeveynleri için de çocukların numaraları takip edilerek 003 kodlu öğrenci için 103 kodu ebeveynine tahsis edilirken; 011 kodlu öğrenci için de 111 kodu ebeveynine tahsis edilmiştir.

2.1.2. Uzman Görüşleri

Uzman görüşlerinin alınmasında da otizmlili çocuk ve ebeveyn kod numaralarına benzer bir uygulamaya gidilmiş, ancak otizmlili çocuk - ebeveyn bağımlı değişkeni kullanılmamış, bağımsız değişken olarak 2 ile başlayan kodlama uygulanmıştır. Örneğin 3 numaralı uzmanın kodu 203 olmuştur. Uzman görüşmesinde de soruların cevaplara göre daha açılabilmesi, şekillenebilmesini sağlayan Yarı-Yapılandırılmış Mülakat Tekniği gereğince temelde şu sorular sorulmuştur:

Uzman Görüşmesi

- Ne kadar süredir bu alanda uzman olarak çalışmaktasınız?
- Çocuklara dair gözlemlerinize dayanarak onların TV izleme tercihleri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- Otizmlili çocukların sosyalleşmelerinde TV etkili ve yapıcı etkisi olan bir araç mıdır, etkisiz ve nötr müdür yoksa engelleyici bir araç mıdır?
- Sizce ebeveynler otizmlili çocuklarının TV izleme tercihlerini olumlu veya olumsuz yönde etkilemekte midir?

- TV programlarında otizmli çocuklar için öngördüğünüz zararlı içerikler nelerdir? Bunların yayınlanma sıklıklarına dair rahatsız edici veya problem teşkil etmeyen yayın politikaları olduğunu düşünüyor musunuz?
- Sizce otizmli çocuklar için yapılan yayınlarda neler yer almalıdır?

2.2. Otizmli Çocukların Tv İzleme Alışkanlıklarının Gözlenmesi

Araştırma, otizmli çocukların TV izleme alışkanlıklarını saptamayı amaçlamaktadır. Ancak otizmli çocuklara tüm TV kanallarını ve programlarını izleterek TV izleme alışkanlıklarını ölçmek mümkün olmayacaktır. Bu imkânsızlığın nedenlerinden birisi zaman ve mekân konusundaki yetersizliktir. Araştırmanın yapıldığı mekân bir eğitim – öğretim kurumudur ve çocuklar ancak eğitim – öğretim faaliyetlerinin dışındaki serbest zamanlarında bu araştırmaya dahil olabilmektedirler. Aynı zamanda geçmişte yayınlanmış programlar dahil edilmese bile sadece mevcut durumdaki her programın izletilmesi veya her program türünden birinin izletilmesi dahi araştırmanın gerçekleştirilmesine imkân tanımayacak biçimde zamanı uzatacaktır. Çocuklar bir eğitim – öğretim kurumunda değil de evde veya sosyal alanlarda bu araştırmaya katılsalar dahi bahsedilen biçimde televizyon izleme ölçümünün gerçekleştirilmesi aylarca sürebilecektir. Üstelik aileleri çocuklarını başka sosyal ve eğitsel faaliyetlerden de yararlandıkları için çocukları okul sonrası başka zamanlarda organize olarak bir araya getirmek yine mümkün olmayacaktır. Ya da çocuğun sosyal aktiviteleri araştırma için sınırlandırılmış ve çocukta olumsuz etkiler bırakılmış olacaktır.

Söz konusu imkânsızlığın nedenlerinden bir diğeri ise etik unsurlardır. Aile kurumu; hem aile bireyleri hem toplum hem de devlet tarafından özen gösterilen bir kurumdur. Devlet, bu kurumun işleyişini aksatacak ihtimalleri, tehditleri ortadan kaldırmakla yükümlüdür. Toplum, bu kurumun düzenli işleyişi sayesinde varlığını sürdürebilir. Aile bireyleri de aile kurumunun düzenli işleyişini sağlamak için gerekli tedbirleri haklı olarak almak ister. Televizyonda yer alabilecek sakıncalı içerikler, aile kurumunda henüz yetişkin sayılmayan bireyleri olumsuz etkiler ve bu toplum ve devletin geleceği için de büyük bir tehdit halini alır. Söz konusu otizmli çocuklar olduğunda bu hassasiyet doğal olarak daha fazla artar.

Literatür taramasında da görülebileceği gibi çocukların, özellikle de otizmli çocukların televizyonda yayınlanan sakıncalı içeriklere maruz kalmamaları veya bu içerikleri örnek almamaları için etik bir anlayış çerçevesinde uygun program seçiminin yapılması

gerekmektedir. Aynı etik anlayış çerçevesinde Milli Eğitim Bakanlığı Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün uygun gördüğü standartları aşmamak kaydı ile, üniversite etik kurulunun da onayı ile otizmli çocukların izlemelerine uygun içerikler; onların dikkatini çekebilecek çeşitli özel odak noktaları gözetilerek taranmıştır. Otizmli çocukların reklâma maruz kalmamaları gerekmektedir. Çünkü reklâm, ürün almayı teşvik edici bir içeriktir ve çocukluk çağındaki bireylerin, özellikle de otizmli çocukların reklâma maruz kalmaları etik anlayışı zedeleyecektir. Tüm bunlar gözetilerek yayın esnasında çocukların sakıncalı içeriklere maruz kalma ihtimalini ortadan kaldırmak için içerik seçimi internet ortamından faydalanarak video aktarımı yoluyla gerçekleştirilmiştir. (Çocukların özel ilgi duydukları yayınlar zaten mülakatlarda ebeveynleri tarafından açıklandığı için çocuklara doğrudan hitap eden, bireysel ilgi duydukları yayınlar dahil edilmemiştir).

Youtube video paylaşım sitesi üzerinden gerçekleştirilen video taramaları ile 2 tanesi belgesel – eğitim, 6 tanesi çizgi film – animasyon, 3 tanesi dizi – film, 3 tanesi eğlence, 3 tanesi haber, 2 tanesi kamuspotu, 5 tanesi müzik, 4 tanesi spor, 2 tanesi yaşam adı altında kategorilendirilmek üzere toplamda 30 adet video tespit edilmiş, ilgili denetim kurumlarının standartları gereği uygun biçimde kırpılarak seyire hazır hale getirilmiştir. Bu içeriklerden bazıları televizyonda yayınlanmış içeriklerken bazıları ise farklı ortamlarda farklı içerik üreticiler tarafından üretilen veya düzenlenen videolardır. Bu sayede otizmli çocukların TV'de yayınlanmış içerikleri kontrollü biçimde izlemelerinin yanı sıra TV'de yayınlanmamış ancak model önerisinde sunulmasının faydalı olabileceği düşünülen içerikleri de izlemeleri sağlanmaktadır.

Seçilen videoların çeşitli özelliklerinin otizmli çocuklar için ilgi çekici olacağı düşünülmektedir. Araştırma süresince literatürel araştırmaların da gösterdiği üzere ahenkli, renklerin önplânda olduğu, kimi zaman müzik ağırlıklı kimi zaman ise müziğin sadece eşlik ettiği, çeşitli oyunların ve söz sanatlarının, görselliğin ön plânda yer aldığı içerikler oluşturulmuştur.

Söz konusu yayınların toplam izleme süresi yaklaşık iki saati bulmaktadır. Çocukların programları rahatlıkla izleyebilmesi için resmi mercilerin uygun gördüğü biçimde çocukların ders ve yemek harici olan “mola” zamanları gözetilerek Nimet – Dr. Erdoğan Meto Özel Eğitim Uygulama Merkezi'nin Uygulama Odası'nda izleme etkinliği gerçekleştirilmiştir.

Uygulama Odası'nda çocukların televizyonu yanyana rahatça izleyebilecekleri geniş bir kanepe bulunmaktadır.

Resim 2.1. Gözlemin gerçekleştirildiği uygulama odası

Çocuklar hem kanepede bir arada rahatça oturabilmeleri için hem de izleme alışkanlıklarının tespitinin ideal düzeyde gerçekleştirilebilmesi için üçer kişiden oluşan gruplar halinde çalışmaya alınmışlardır. Her televizyon seyretme etkinliğinde birer grup çalışmaya alınmıştır. Toplam izletim süresi iki saati bulacağı için kimi zaman çocuklar sonraki günlerde sirkülasyonu sağlayacak biçimde tekrar çalışmaya alınarak izleyemedikleri içerikleri izlemeleri sağlanmıştır. Çalışmaya alınan gruplar, ebeveyn izinleri doğrultusunda mümkün olabildiği kadar farklı yaş gruplarından ve kız – erkek oranının denklğine dikkat edilerek seçilmiştir.

Buna göre seçilen çocuklar belli başlı bazı özellikleri de belirtmek üzere şu şekilde kodlanarak çalışmaya alınmışlardır:

001: 15 yaşında, kız öğrenci. Eşlik eden başka zihinsel tanısı bulunmuyor. Konuşmıyor. Ebeveyn kodu 101. Üç ayrı günde çalışmalara katılmıştır. Çalışmalar süresince çok sakindir ve sık sık gülümsemektedir. Yayınlar arasında yanında oturan arkadaşlarıyla ilgilenmekte,

onlara bakmaktadır. Onların verdikleri tepkilere göre gülmekte veya tekrar televizyona dönmektedir.

002: 14 yaşında, kız öğrenci. Orta derece zihin engeli bulunmakta. Az konuşabiliyor. Korku ve sanrıları var. Ebeveyn kodu 102. Çalışmasını bir günde gerçekleştirmiştir.

003: 19 yaşında, erkek öğrenci. Epilepsi rahatsızlığı bulunmakta. Konuşabiliyor, yazıları okuyabiliyor. Ebeveyn kodu 103. Üç ayrı günde çalışmaya alınmıştır. Sadece birkaç gün araştırmacıyı görmesine rağmen araştırmacının ismini ezberlemiş, araştırmacıya söylemiştir. Her çalışmaya alınış ve ayrılışında “Merhaba” ve “Teşekkürler” kelimelerini kullanmış, elini uzatarak tokalaşmıştır.

004: 17 yaşında, erkek öğrenci. Eşlik eden önemli zihinsel tanısı bulunmuyor. Konuşabiliyor, yazıları okuyabiliyor. Ebeveyn kodu 104. İki ayrı günde çalışmalara katılmıştır. Televizyona çok fazla odaklanmaktadır. Yüksek sesle ve uyarı niteliğinde tekrarlı seslenmelerle konuşulmadığı takdirde başkasının sözlerini dinlememekte, gözünü televizyondan ayırmamaktadır.

005: 8 yaşında, erkek öğrenci. Eşlik eden önemli zihinsel tanısı bulunmuyor. Sakin bir öğrenci. Ebeveyn kodu 105.

006: 19 yaşında, kız öğrenci. Eşlik eden önemli zihinsel tanısı bulunmuyor. Konuşabiliyor, yazıları okuyabiliyor, müzikle çok ilgili, şarkı söyleyebiliyor. Ebeveyn kodu 106. Çalışmalara katılışında araştırmacıya elini uzatarak tokalaşmıştır.

007: 11 yaşında, erkek öğrenci. Otizm dışında down sendromu ve orta derece zihin engeli tanısı da (MR) bulunuyor. Hareketli bir öğrenci, koltuğa oturduğu anda kalkıp etrafındaki nesne veya kişilerle oyalanıyor. Ebeveyn kodu 107.

008: 7 yaşında, erkek öğrenci. Eşlik eden önemli zihinsel tanısı bulunmuyor. Öğrenciyi televizyon karşısında zaptetmek kolay olmamıştır. Pek söz dinlemeyen, hareketli bir yapısı var. Ebeveyn kodu 108.

009: 17 yaşında, kız öğrenci. Eşlik eden önemli zihinsel tanısı bulunmuyor. Konuşabiliyor, yazıları okuyabiliyor. Ebeveyn kodu 109.

010: 18 yaşında kız öğrenci. Eşlik eden önemli zihinsel tanısı bulunmuyor. Konuşabiliyor, yazıları okuyabiliyor, müzikle çok ilgili, şarkı söyleyebiliyor. Ebeveyn kodu 110.

011: 11 yaşında erkek öğrenci. Otizm dışında down sendromu ve orta derece zihin engeli de (MR) bulunmakta. Durgun gözükken bir öğrenci olsa da dikkat dağınıklığı bulunmaktadır. Kısa süre için söz dinler gibi gözükse de tekrar konsantrasyon eksikliği yaşamaktadır. Ebeveyn kodu 111.

012: 8 yaşında erkek öğrenci, Eşlik eden önemli zihinsel engeli bulunmuyor. Sakin bir yapısı var. Sık dikkat dağınıklığı yaşasa da söz dinlemektedir. Ebeveyn kodu 112.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Ebeveyn Mülakat Sonuçları

Otizmli çocukların ebeveynleriyle gerçekleştirilen mülakatlarda belirlenen soru formatı dahilinde detaylandırmaya ihtiyaç duyulmuş ve veri toplama tekniğinin de olanak sağladığı ölçüde, çocukların televizyonun yanı sıra genel anlamda medya araçlarına ilgileri ile sosyal hayattaki davranışlarına dair veri elde edilmesi mümkün olmuştur.

Buna göre 101 kodlu ebeveynle gerçekleştirilen mülakatta şu verilere ulaşılmıştır:

Otizm tanısı 2 yaşındayken konulan şu an 15 yaşındaki çocuk (001) evde televizyon izlemektedir. Sıklıkla çizgi film ve müzik programlarını tercih etmektedir. Yerli, yabancı hemen her çizgi film kanalını ve programını takip edebilen öğrenci “Pepee” isimli çizgi filmi çok sevmektedir. Televizyonda sevdiği programlar açık olduğunda elindeki oyuncak veya ilgi duyduğu materyalleri bırakıp televizyona odaklanmaktadır. Televizyonda toplumsal, sosyal, siyasi vb. konularla ilgili haberlere, programlara ilgi göstermemektedir. Diğer aile bireylerinin izlediği kanal ve programlara ilgi duymamaktadır. 001 yemek programlarını izlediği zamanlarda veya programın hemen sonrasında mutfığa gidip açlığını işaret eden, yemek istediğini belirten hareketler sergilemektedir.

Diğer medya araçlarından internete ilgi duymakta ancak internetteki içeriği televizyonda gördüğünde aynı ilgiyi duymamaktadır. Radyo ile ilgilenmemektedir. Konuşmadığı için ve aynı zamanda ilgi de duymadığı için telefonlara cevap verememekte, karşıdaki kişiyi de anlayamamaktadır. Gazete, kitap, dergi vb. mecmualara yönelik bir ilgisi bulunmamaktadır.

Ebeveyn 101’e göre televizyon bir oyalama aracıdır. Çocuğun sosyal hayatıyla ilgili görüşlerini belirten ebeveyn, çocuğun yüzmekten çok hoşlandığını, müzik dinlemeyi sevdiğini belirtmiştir. Çocuğun sosyal yaşantısında yemek seçmediğini belirten ebeveyn, saç kestirme gibi konularda sıkıntı yaşamadıklarını ancak bekleme salonlarında, klinik, hastane ve benzeri bekleme gerektiren yerlerde nadiren huzursuz olabildiğini belirtmiştir. Çocuğun doğal ihtiyaçları söz konusu olduğunda yönlendirmek gerektiğini belirten ebeveyn, her

koşulda çocuğa kendi bakmayı tercih ettiğini, emanet edecek bir akraba, tanıdık veya kuruluş aramadığını belirtmiştir. Çocuğun otizm spektrum rahatsızlığını öğrendikten sonra başka insanlardan kendilerine yönelik davranış veya sözlerinde rahatsız edici değişmelere şahit olduğunu belirtmiş, buna rağmen toplumsal alanlarda, ulaşımda, çeşitli hak, indirim ve öncelikler konusunda kolaylıkla bilgi sahibi olduğunu, ekonomik durumlarının orta seviyede sayılamasa da kötü olmadığını ve bu sayede önemli bir zorluk yaşamadığını dile getirmiştir.

102 nolu ebeveyn, otizm tanısı 3 yaşındayken konulan çocuğunun evde televizyon izlediğini, bu sürenin genelde günlük 10 dakikayı fazla aşmadığını belirtmiştir. 102'ye göre televizyon bir oyalama aracıdır. Çocuk televizyonu ebeveynlerinin yanında izlemektedir. Ebeveynlerinin izlediği programları da izleyebilmektedir. Televizyonda çocuklar için belli izleme saatleri oluşturulması gerektiğini belirten 102, çocuğun özellikle bir kanal tercih etmediğini ancak Selena, Cennet Mahallesi, Buz Devri, Pepee gibi programları izlediğini, pop şarkılarını dinlemeyi ve izlemeyi sevdiğini, araba videoları, güzellik makyaj videolarını izlemeyi sevdiğini belirtmiştir. 002, elinde başka bir materyal, oyuncak vs. olsa da televizyon açıldığında dönüp, elindekini bırakıp televizyona odaklanmaktadır. Televizyonda ilgi duymadığı içerikleri izlememektedir.

102, insanların çocuk nedeniyle rahatsız edici söz ve davranışlarda bulunabildiklerini, bu konuda toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Çocuk dolayısıyla sahip oldukları hakları genelde bildiklerini ve edinmede zorluk çekmediklerini, toplumsal alanlarda fazla zorluk yaşamadıklarını belirtmiştir. Ulaşım alanında ise toplu taşıma araçlarında zorlandıklarını söylemiştir. 002, spor gibi alternatif bir aktiviteyle ilgilenmemektedir. Yabancı dile ilgisi yoktur. Yemek seçmez, saç kestirmede veya bekleme salonlarında sorun çıkarmaz. Doğal ihtiyaçlarında bir büyüğün yardımına ihtiyaç duymaktadır. 102, ekonomik durumlarının orta derece olduğunu belirtmekte ve çocuğa genelde kendisi bakmayı tercih etmektedir.

102, 002'nin televizyon haricinde internete de ilgi duyduğunu, radyoyu ise denk geldiği ve sevdiği müzikler haricinde dinlemediğini, uğraşmadığını, telefonları ise merakından dolayı incelemeyi sevdiğini ve cevap vermese de karşı tarafı dinlemeye çalıştığını belirtmiştir. Gazete ve dergileri açıp resimlere bakmayı sevmektedir.

103 nolu ebeveyn, tanısı 4 yaşındayken konulan şu an 19 yaşındaki çocuğun evde televizyon izlediğini, özellikle de Kral Tv, Kral Pop Tv gibi müzik kanallarını sevdiğini ancak bu kanallar açık olduğunda ekrana gözünü dikmekten ziyade dinlemeyi sevdiğini belirtmiştir. Çocuğun kendi odasında televizyonu bulunmaktadır. Misafiri sevmez kendi odasında aynı kanalları izler. Ebeveyne göre bu bir takıntıdır. Çocuk ebeveynleriyle aynı programları izlememektedir. Çizgi filmlerle ilgilenmemektedir. Televizyon açıkken de sevdiği materyallere odaklanabilmektedir. Ancak televizyonda sadece müzik kanallarını tercih etmektedir. Özellikle de Hande Yener'i sevmekte, takip etmekte, dinlemektedir. Hande Yener klipleri izledikten veya Hande Yener ismini duyduktan sonra çevresindekilere ısrarla Hande Yener'in güzel olduğunu, çok iyi bir şarkıcı olduğunu söyletmeye çalışmaktadır. Yener'in menajeri kimdir, sevgilisi kimdir gibi konuları bile azimle arayıp bulmaktadır.

Ebeveyne göre televizyon bir oyalama aracıdır. Sosyal alanlarda ve aile bireyleri arasında çocuğa yönelik rahatsız edici ifadeler, davranışlar ve değişimler yaşamadıklarını ifade etmiştir. Çocuğa tanınan sosyal hak ve imkânlarla ilgili bilinçli olduklarını söyleyen ebeveyn bu anlamda bir zorluk çekmediklerini, aynı zamanda toplumsal alanlarda da problem yaşamadıklarını belirtmiştir. Ulaşım araçlarında zorluk çekmediklerini aksine ücretsiz olduğu için rahatlıkla kullanabildiklerini belirtmiştir. Televizyonda otizmle ilgili eğitici ve çocuğun eğlenerek öğreneceği programlar olmasını istemektedir. Çocuk bekleme alanlarında sorun yaşamamaktadır, huzursuz olmamaktadır. Doğal ihtiyaçlarını genelde kendisi halledebilmektedir, çok nadiren sözlü direktiflere ihtiyaç duymaktadır. Ebeveyn, gelir durumlarının orta-iyi denebilecek durumda olduğunu belirtmekte ve çocuğa kendi bakmayı tercih etmektedir, çok gerektiğinde de yakın akrabaları tercih etmektedir.

Çocuk televizyon haricinde sevdiği klipleri izlemek için interneti de kullanmaktadır. Oynadığı çeşitli bilgisayar oyunları bulunmaktadır. Radyoyu sadece arabada dinler. Çıkan şarkıların kime ait olduğunu söyleyebilmektedir. Telefonlara cevap vermez. Gazete ve dergilerden sevdiği şarkıcıların resmini kesip saklar. Sporla ilgisizdir, herhangi bir spor yapması için ailesi teşvik ettiyse de karşılıksız kalmıştır. Yemekleri çok seçer, sevmediği yemek çok fazladır.

Ebeveyn 104, 17 yaşındaki çocuklarına otizm teşhisinin henüz 2 yaşında iken konulduğunu belirtmiştir. Çocuğun rahatsızlığı öğrenildikten sonra toplumsal alanda çocuğa veya kendilerine yönelik herhangi bir rahatsız edici davranış veya sözle karşılaşmadıklarını

belirtmektedirler. Çocuk için tanınan hak ve imkânları bildiklerini ve bazı zamanlar bunları edinmede problem yaşayabildiklerini dile getirmiştir. Ulaşım için kendi araçlarını tercih ettiklerini söylemiştir. Toplumsal alanlarda çocuğun bağırması nedeni ile zorluklar yaşadıklarını bu nedenle rahat edebilecekleri, kalabalık olmayan ferah ortamları tercih ettiklerini belirtmiştir. Çocuk, saç kestirme gibi konularda sıkıntı yaşamamakta, ebeveyniyle aynı anda berbere gitmektedir. Bekleme alanlarını ve beklemeyi pek sevmemektedir. Doğal ihtiyaçlarını zaman zaman yardıma ihtiyaç duysa da kendisi de giderebilmektedir. Bazı zamanlarda çocuğu emanet edecek bir yere ihtiyaç duymaktalar ancak öyle bir yer veya tanıdık bulunmaması nedeniyle çoğunlukla kendileri ilgilenmektedirler.

104'e göre televizyon bazen bir oyalama aracı, bazen bir eğlence aracı, bazen de eğitim öğretim materyalidir. Ebeveyn, televizyonda yayınlanan her programın iyi olmadığını, çocukların anlayabileceği türden eğitim programları ve onları eğlendirebilecek alternatif programların 1 saat süreyle izletilmesi sağlansa daha iyi olacağını düşünmektedir. Çocuğun küçük yaşlardayken Baby Tv'ye ilgi duyduğunu belirtmiştir.

004, kanal bazında A Spor, Fox Tv ve Trt Spor izlemektedir. İzleme sıklığı okula gitmeden önceki 10-15 dakika ve okuldan sonraki 1 saat kadarki süreyle sınırlıdır. Televizyonu kendi başına veya başkalarıyla izleyebilmekte, uyum sorunu yaşamamaktadır. Ebeveynleri televizyon izlemeyi pek tercih etmediği için kanal ve program seçimini genelde çocuk gerçekleştirmektedir. 004, spor programlarına eğilimli bir karakter olarak spor müsabakalarını izlediği zamanlarda "Gool!" diye bağırabilmekte ve eşofmanını futbolcuların yaptıkları gibi yukarıya çekmektedir. Maç havasını adeta evde birebir canlandırmaktadır.

Çocuk, televizyon haricinde internete ilgi duymaktadır. Müziği sevmektedir. Spor yapmayı sevmektedir. Yüzme, basketbol, voleybol, masa tenisi gibi sporları öğrenmiş ve yapabilmektedir. Sporla ilgili içerikleri çeşitli platformlarda izlemeyi sevmektedir. Çeşitli dans gösterilerini izlemeyi sevmektedir. Çocuğun radyoya ilgisine yönelik olarak ebeveyn "...bir dönem çok radyo dinlerdi. Hatta onun için küçük bir radyo almıştım. Sadece sevdiği kanaldan müzik dinlerdi. Şarkılara eşlik ediyor ara sıra" yorumunu yapmıştır. Çocuk telefonla konuşmayı sevmemekte ancak ebeveyni yanında olduğunda telefonda sorulara cevap verebilmektedir. Gazete, kitap, dergi türü mecmualara ilgisi bulunmamaktadır. Biraz daha küçük yaşlarda iken eline gazete alıp okuyabilmiştir. Yabancı

dilde duyduklarını tekrar eder. Yemek seçmektedir. Özellikle köfte, patates, pilav, sebze yemekleri ve salata türlerini sevmektedir. 104, gelir durumlarının iyi olduğunu ve çocuğa kendilerinin bakmayı tercih ettiklerini dile getirmiştir.

105 kodlu ebeveyn çocuğunun her zaman veya her gün olmasa da çeşitli aralıklarla televizyon izlediğini belirtmiştir. Eğitim ve öğretimin televizyon aracılığıyla sunulmasının faydalı olacağı görüşünü paylaşan 105, televizyonun otizmli çocuklar için yetersiz bir araç olduğunu ancak gereksiz olmadığını, öğretici yayınların sayısının artması gerektiğini dile getirmiştir. 105'e göre televizyon çocuk için bir eğlence aracıdır ve 005 televizyonu ebeveynleriyle beraber izler ancak ebeveynlerinin izlediği programlara değil kısa süreli animasyon, çizgi filmlere ve TRT Çocuk'ta yayınlanan içeriklere ilgi göstermektedir.

Çocuk televizyon haricinde internette de benzer içeriklere ilgi göstermekte, radyoda ise müzikleri dinleyebilmektedir. Yazılı materyallere ilgisi bulunmamakta, telefonlara cevap verememektedir. Yüzme çalışmalarına katılmaktadır. Et türü yemekleri sevmektedir. Saç kestirmede zorluk yaşatmaktadır. Doğal ihtiyaçları için bir büyüğün yardımına ihtiyaç duymaktadır ve ebeveyn çocuğa kendi bakmayı tercih etmektedir. Ekonomik anlamda bir problem yaşamadıklarını, iyi durumda olduklarını belirtmiştir.

105, çocuğun otizm spektrum bozukluğunu 6 yaşındayken öğrendiklerini belirtmiştir. Bununla birlikte toplumda çocuğa veya kendilerine yönelik olumsuz bir davranış veya sözle karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Çocuğun rahatsızlığıyla ilgili sahip olduğu hak, imkân ve indirimleri bildiklerini ancak bunları edinmekte zaman zaman zorluk yaşayabildiklerini dile getirmiştir. Toplu taşımaya uyum sağlamakta zorluk çektiklerini belirtmiştir.

106 kodlu ebeveynin çocuğuyla (006) ilgili izlenimleri;

Otizm tanısı 3 yaşındayken konulan 19 yaşındaki çocuğun televizyonu izlediği, çeşitli yayınları tercih edebildiği ve genelde ailesiyle birlikte izlediği yönündedir. Çocuk, ebeveynleriyle aynı program ve kanalları, özellikle de dizileri uzun süreli de olsa izleyebilmektedir. Çizgi filmleri sevmektedir. Toplumsal, siyasi vb. programlara ilgi duymamaktadır. 006, televizyondan şarkıları, şarkı sözlerini öğrenebilmektedir. Sevdiği ve söyleyebildiği şarkıların çoğunu Kral Tv, Powertürk Tv gibi kanallarda yayınlanan şarkı ve kliplerden öğrenmiştir.

Diğer medya araçlarından internete ilgi duymamaktadır. Müzikle yoğun biçimde ilgilendiği için radyo dinlemeyi sevmektedir. Telefonlara cevap vermemekte, ilgilenmemektedir. Yazılı medya araçlarını, kağıtları yırtmaktadır. Oyuncaklara ilgi duymamaktadır.

Ebeveyn televizyonun günde iki saat ve belirli aralıklarla izletilmesi halinde eğitici yönünün ön plâna çıkabileceğini belirtmiştir. Çocuğun toplumsal alanda özellikle kalabalık ve bekleme gerektiren yerlerde zaman zaman olumsuz davranışlar sergileyebildiğini ve bundan dolayı kendilerini ve çevreyi de etkilediğini belirten ebeveyn kendilerine tanınan çeşitli sosyal imkânlardan haberdar olabildiklerini, bunlardan faydalandıklarını ve ulaşım konusunda da özel araç sayesinde sıkıntı çekmediklerini dile getirmiştir. Çocuğun müziğe özel ilgi duyduğunu ve bu konuda yetenekli olduğunu, çeşitli müzik çalışmalarına hevesle katıldığını ve başarılı olduğunu belirtmiştir. Çocuk yemek seçmemektedir. Kuaför gibi yerlerde sorun çıkarmamaktadır. Doğal ihtiyaçlarından bir kısmı için yönlendirmeye veya eşlik eden bir veliye ihtiyaç duymaktadır. Ebeveyn mümkün olduğu kadar çocuğa kendi bakmayı tercih etmektedir. Ekonomik anlamda orta düzey gelir grubuna ait olduklarını belirtmiştir.

107 nolu ebeveyn, otizm tanısı 3 yaşında konan 11 yaşındaki çocuğuyla ilgili şunları dile getirmiştir:

Çocuk evde televizyon izlemektedir. Baby Tv, Minika Çocuk, TRT Çocuk gibi hemen hemen tüm çizgi film kanallarını izleyebilmektedir. Bu kanallarda özellikle çok hareketli, değişik sesler çıkaran, özellikle ördek, kurbağa gibi hayvanların olduğu içeriklere dikkat etmektedir. Dijital seslere ilgisi bulunmaktadır. Çocuk televizyonu ve kanalları kendisi açmadığı için ebeveynle beraber izlemek durumundadır. Misafiri sevmez, yabancı biriyle televizyon izlemekten kaçınır. Çizgi filmlerde rastladığı çeşitli karakterlerin taklidini yapmaya çalışmaktadır. Kimi zaman televizyonda çalan müzikle dans eder gibi ritmik biçimde sallanmaktadır, konuşmadığı halde bir şeyler mırıldanarak şarkıya eşlik etmeye çalışmaktadır, yabancı müziklere daha çok dikkat kesilmektedir. Televizyon için elindeki materyali ya da elindeki materyal için televizyonu bırakmaz. Aynı anda hem elindekiyle hem televizyonla ilgilenebilmektedir. Çizgi film ve müzikli yayınlara dikkat kesilir ancak kimi zaman futbol, basketbol maçı gibi görüntülere de odaklanabilmektedir.

Televizyon haricinde internete yoğun ilgi duymaktadır. Özellikle tablet ve telefonları çok sevmekte, eline geçirdiği anda hızlı biçimde Youtube programını açıp özellikle bol müzikli çizgi film videolarını sırayla izleyebilmekte, hatta kimi zaman ekrana dokunarak onları oynatmaya çalışmaktadır. Televizyonda izleyip etkilendiği içerikleri Youtube üzerinden tekrar açmaktadır. Çocuk telefonlara bakmamaktadır, cevap verememektedir. Resimli mecmualara ilgi duyabilmektedir. Sayfaları çevirir, resimlere bakar, eğer anlatılırsa masal veya hikâyeyi dinleyebilir. Çocuk yüzmeyi, suyu ve topla oynamayı sevmektedir ancak kurallarını öğrenememekte, uygulamamaktadır. Yüzmeyi ancak destekli materyaller sayesinde (can simidi) çırpınarak gerçekleştirmektedir.

Ebeveyne göre televizyon eğitim öğretim aracı olmasının yanı sıra eğlence amaçlı kullanılabilen sosyal, kültürel bir araçtır. Ancak ebeveyn televizyondaki tüm içeriklerden memnun değildir. Yayınlar arasından çocuk için uygun olan kanal veya programları seçerek izletmektedir. Ebeveyn, daha renkli, daha fazla tekrar eden ve mutlaka kısa sözlerle meramını anlatan müzikli programların yayınlanmasını önermektedir. Programların çocukların dikkatini çekecek biçimde hareketli olmasını tavsiye etmektedir. Aynı zamanda ebeveynlere, otizmli çocuklarına nasıl bakacaklarına dair eğitim içerikli (doğal ihtiyaçların giderilmesi gibi temel konular da dahil olmak üzere) programların üretilmesini tavsiye etmektedir.

107, toplumsal alanda insanların çocukla ilgili bakış, davranış veya sözlerinin rahatsız edici biçimde şekillendiğini belirtmiştir. İnsanlar korku dolu bakışlar atmakta ve bunu çocuğa hissettirmektedir. Çocuğun yapabileceklerine değil yapamayacaklarına odaklanılıp asla yapamayacağı nedeniyle çocuğa sosyal alanda adeta duvarlar örülmesinden rahatsızdır. Parklar otizmli ve diğer engelli çocuklara göre düşünülmeden inşa edilmekte ve engelli çocuklar buralarda zorlanmaktadır. Ebeveyn, düğün ve eğlence yerlerinde ses düzeylerinin normal insanları bile rahatsız edecek düzeyde olması, otizmli insanların düşünülmemesinden rahatsız olmaktadır. Çocuğa tanınan sosyal hak ve imkânların bilgisine ulaşmada zorluk çekilebildiği için sosyal medya ve televizyon aracılığıyla rutin bilgilendirme yapılmasının ve değişikliklerin, yeniliklerin bilgisine ulaşmanın kolaylaştırılmasının faydalı olacağını dile getirmiştir. Ulaşımda sıkıntı çekmediklerini ancak toplu taşıma araçlarında ayakta gidilmesini doğru bulmadıklarını ifade etmiştir. Çocuk kolay yenilebilen yiyecekleri sevmektedir. Saç kesiminde uyum sorunu yaşamamaktadır, sadece sesli traş aletlerinden rahatsız olmaktadır. Doğal ihtiyaçlarında daima bir büyüğün yardımına muhtaçtır. Ebeveyn çocuğa kendisi

bakmayı tercih etmekte ancak zaman zaman yardıma ihtiyaç duyabileceklerini belirtmektedir. 107, ekonomik açıdan iyi durumda olduklarını belirtmiştir.

108 nolu ebeveyn, şu an 8 yaşında olan çocuğunun tanısının 3.5 yaşında konulduğunu söylemiştir. Çocuk evde televizyonun internet özelliğini kullanarak ailenin müsaade ettiği ölçüde çizgi filmleri izlemektedir. Fazla misafirlğe giden veya misafir kabul eden bir aile olmadıkları için çocuk genelde sadece evde ailesi bulunduğunda, özellikle de ebeveyni meşgul olduğunda televizyon izleyebilmektedir. Ebeveyni, 008'in televizyondan etkilendiğine yönelik bir emare görmediğini söylemiştir.

Ebeveyne göre televizyon eğitim-öğretim aracı olarak düşünülse de evde kimse olmadığında ve ebeveyn tek başına her işe yetişemediğinde televizyonun bir oyalama aracı konumunu alabildiğini belirtmiştir. Televizyondaki içeriklerden memnun olmadıklarını, genelde çocuk uyuduktan sonra yabancı dizileri internetten izlediklerini, çocuğun bu tür programlarla ilgilenmediğini dile getirmiştir. Çocuk genellikle TRT Çocuk'ta yayınlanan içerikleri, özellikle de "Canım Kardeşim" programını sevmekte, programdaki Kedi Mıncır ve Baba Galip karakterlerini ayrı bir ilgiyle izlemektedir. İnterneti, televizyon yerine kullanabildiği için sevmektedir. Radyoyla normalde ilgilenmez ama ebeveyni müzik açtığında oyuna eşlik etmesi amacıyla sevebilmektedir. Çocuk telefon kullanmayı bilmemekte ancak gelen aramaları el hamlesiyle hemen meşgule atabilmektedir. Her türlü yazılı mecmuayı yırtma eğilimi bulunmaktadır. Oyuncak için televizyonu, televizyon için oyuncakını bırakmaz, neyi seçtiyse onunla meşgul olmayı sevmektedir. Başka türdeki televizyon programlarını izlemez, çizgi filmlerde de seçici davranmaktadır.

Başka insanların çocuğuna yönelik bakış ve sözlerinde değişmeler olduğunu vurgulayan ebeveyn, bu nedenle hayatında, çocuk olmadan önceki çevresinden kimsenin olmadığını söylemiştir. Çocuğa tanınan hak ve engellerin tamamını olmasa da genel anlamda önemli kısmını bildiklerini dile getirmiştir. Ulaşım ihtiyacı için kendi araçlarını tercih ettiklerini belirtmiştir. Çocuk yüzmeyi öğrenebilmiştir. Ebeveyn sıradaki hedeflerinin çocuğa paten ve bisiklet öğretmek olduğunu söylemiştir. Çocuğun yabancı dildeki yayınlara ilgisi bulunmamaktadır. Yemek konusunda çok seçicidir. Çocuk sürekli aynı berbere gitmekte ancak arada bir zorluk çıkarabilmektedir. Uzun beklenen yerlerde çocuk problemler çıkarabilmektedir. Doğal ihtiyaçlar için yardıma ihtiyaç duymaktadır. 108 ekonomik olarak fazla problem yaşamadıklarını, orta-iyi sayılabilecek bir durumda olduklarını belirtmiştir.

109 nolu ebeveyn şu an 17 yaşında olan çocuğunun (009) otizm tanısının 5 yaşında konulduğunu belirtmiştir. Ebeveyne göre televizyon bir oyalama aracıdır. Sosyal alanlarda başka insanların çocuk hakkında rahatsız edici davranış veya sözlerine rastlanmaktadır. Bununla birlikte çocuğa tanınan imkânlar konusunda aile bilgi sahibidir ancak bunları edinmekte zaman zaman zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Televizyonda yayınlanan içeriklerden memnun olmadıklarını belirten ebeveyn, çocuklarının da kendi izledikleri program ve kanallara ilgi duymadığını dile getirmiştir. Televizyonda otizimli çocuklara yönelik taleplerin karşılanmayacağını düşünmekte ve bu nedenle geleceğe yönelik bir beklenti içinde olmadıklarını söylemektedir. Özel araç imkânından faydalandıklarını belirten ebeveyn, çocukları için sağlanan imkânlarla ve bilgilere ulaşmada zorluk çekmediklerini belirtmiştir. Ebeveyn, çocuğu çeşitli spor dalları için yönlendirdiğini ancak başarılı sonuç alamadıklarını belirtmiştir. Çocuğun müziğe ve yabancı dillere ilgisi bulunmaktadır. Yemek seçmemektedir. Saç kestirme gibi hususlarda sorun yaşamamaktadır. Kişisel bakımlarını sağlayamamakta, yönlendirme veya yardımcıya ihtiyaç duymaktadır. Çok zor şartlar altında aile üyelerinin yardımını alabileceklerini belirten ebeveyn yine de çocuğa kendi bakmayı tercih ettiğini söylemektedir. 109, düşük-orta gelir grubu içerisinde yer almaktadır.

Çocuk televizyonu evde izlememektedir. Sürekli izlediği bir kanal ya da program bulunmamaktadır. Aile haricinde başkalarıyla televizyon izleme hususunda bir takıntısı bulunmamaktadır. Yerli veya yabancı herhangi bir çizgi filme özel ilgi göstermemektedir. Televizyondaki içerik için elindeki materyali bırakmaz veya elindeki materyal için televizyon izlemeyi bırakmaz. Toplumsal, siyasi, spor alanında veya çizgi film, müzik gibi alanlarda odaklandığı özel bir içerik bulunmamaktadır. 009 evde çok Tv yayını izlemese de herhangi bir yerde karşılaştığı korku dolu, ölümlü vb. içeriklerden etkilenmektedir. Bu etkilenimi ebeveyn, örneğin ölüm sahnesi sonrası “gık oldu, hık dedi” gibi sözlerinden anlamıştır.

Çocuk diğer medya araçlarından internete ilgi duymaktadır. İnternette o an için sevdiği bir içerik görürse izlemektedir. Radyo ile ilgilenmemektedir. Telefonlara cevap verebilmekte, karşı tarafı anlayabilmekte ve kendini ifade edebilmektedir. Gazete, dergi, kitap gibi yazılı materyallere herhangi bir tepki göstermez, ilgilenmez.

110 nolu ebeveyn, şu an 18 yaşında olan ve otizm tanısı 1 yaşındayken konulan çocuğunun evde kanal fark etmeksizin televizyon izlediğini, eğer o an için bir programı beğendiyse

sonuna kadar takip ettiğini belirtmiştir. Ebeveyne göre televizyon bir eğlence aracıdır. Çocuk, ebeveyniyle beraber televizyon izlemeyi sevmektedir. Beraber izlediklerinde genellikle yarışma veya yemek programları izlemektedirler. Ebeveynin görüşüne göre televizyonda otizmlili bireyler için yaşamı pratik hale getirecek ve öğretecek yayınlar olursa ve süresi de uzun olursa faydalı olacaktır. Mevcut programların genellikle çocuk için uygun olmadığını, memnun olmadıklarını dile getirmiştir. Toplumsal alanlarda otizmi bilmeyen ve anlamayan insanların bakışlarından rahatsızlıklarından olduklarını belirtmiştir. Toplu taşıma araçlarını tercih etmediklerini bu nedenle fikir beyan edemeyeceğini belirten ebeveyn, çocuğun sahip olduğu hakların da hepsini bilemediklerini söylemiştir. Ebeveyne göre çocuk spor yapmak istememektedir. Müziğe ilgisi bulunmaktadır. Yabancı dile de ilgisi bulunmaktadır ve yabancı kelimeler veya şarkı sözleri mırıldanabilmektedir. Yemekleri et ağırlıklı olarak tercih etmektedir. Kuaföre gitmeyi, saçını yaptırmayı sevmektedir. Bekleme alanlarında çocuk sorun çıkarmadan bekleyebilmektedir. Doğal ihtiyaçlarını komut verildiği takdirde giderebilmektedir. Ebeveyn çocuğa kendisi bakmayı tercih etmektedir. Aile düşük-orta gelir grubunda yer almaktadır.

010 çocuk kanallarını pek izlememektedir. İzlediğinde de “Winx’ler” isimli animasyonu sevmektedir. Kimi zaman haberleri izleyebilmektedir.

Televizyon haricinde internete de yoğun ilgi duymaktadır. Radyoda çalan müziğe eşlik eder. Telefonlara cevap verir ancak kendi istediklerini söyledikten sonra kapatmaktadır. Yazılı materyallere bir göz atıp bırakmaktadır. Televizyon için elindeki nesneyi veya uğraştığı işi bırakmaz. 010, televizyondan edindiği mesajları gerçek hayata uyarlamaya çalışmaktadır. Örneğin “Doktorlar” dizisini, annesine “sen hastasın yat, hipoglisemi olmuş sende, serum takacağım” gibi tıbbi terimler kullanarak uyarlamaktadır. “Kanıt” dizisinde geçen tıbbi terimleri tekrarlamaktadır. Mutfığa gelip televizyondan öğrendiği tariflerle yemek hazırlanması sürecine müdahale etmektedir.

111 nolu ebeveyn, şu an 11 yaşında olan çocuğun otizm teşhisinin çocuk 5 yaşında iken konulduğunu söylemiştir. Ebeveyne göre televizyon eğitim – öğretim materyalidir. Aynı zamanda bir eğlence aracıdır. Ebeveyn, toplumsal alanlarda insanların çocuğa ve kendilerine acıyarak baktıklarından veya çocuğun başkalarına dokunmasından dolayı huzursuzluk yaşadıklarını belirtmiştir. Çocuk için tanınan hak ve indirimlerin neler olduğuna dair pek bilgi sahibi olmadıklarını belirten ebeveyn, bu bilgilere ulaşma konusunda da zorluk

çektiklerini bildirmiştir. Özellikle dolmuş tipi taşıtlarla ulaşımında zorlandıklarını dile getirmiştir. Çocuğu emanet edecek yer aramadıklarını, kendilerinin bakmayı tercih ettiklerini söylemiştir. 111, gelir durumu açısından kötü durumda olduklarını, sıkıntılar yaşayabildiklerini dile getirmiştir.

Çocuk evde genelde 10-15 dakikalık sürelerle televizyon izlemektedir. Televizyonda tercih ettiği kanal genelde TRT Çocuk olup program bazında çizgi film türlerini, özellikle Keloğlan ve Pepee'yi izlemektedir. Yayınları genelde ailesinin yanında izlemektedir. Televizyon için elindeki oyuncacı terketmemekte, elindeki oyuncak için televizyonu izlemeyi bırakmamaktadır. Anahtarla oynamayı sevmektedir.

111'e göre televizyonda yayınlanan içerikler memnun edici değildir. Çocuk, ebeveynlerinin izlediğı programlara nadiren ilgi göstermektedir. Eğer çocuklar için belli aralıklarla eğitici yayınlar yapılırsa bunun faydalı olacağı belirtilmiştir. Çocuk internete, radyoya, telefona, yazılı materyallere ilgi duymamaktadır. Yüzme, basketbol, koşu veya başka herhangi bir spor alanında, öğretmeyi deneseler de çocuğun ilgi göstermediğini belirtmiştir. Çocuk müziğı sevmektedir. Yemek seçmemektedir. Saç kestirmede zorluk çıkarmaktadır. Hastane ortamını hiç sevmemekte, huzursuz olmaktadır. Doğal ihtiyaçları için bir büyüğün yardımına ihtiyaç duymaktadır.

112 nolu ebeveyn, şu an 8 yaşında olan çocuklarının otizm teşhisinin 2.5 yaşında iken konulduğunu belirtmiştir. Televizyonun otizimli çocuklar için yetersiz bir materyal olduğunu dile getirmiştir. Aile içinde herhangi bir rahatsız edici tutumla karşılaşmadıklarını ancak sosyal ortamlarda huzursuzluk verici tutumlarla karşılaşabildiklerini söylemiştir. Ebeveyn, televizyonda yayınlanan içeriklerin izlemeye değer olmadığı ve insan psikolojisini olumsuz etkileyen öğelerle dolu olduğu için izlemeyi tercih etmediklerini belirtmektedir. Yine de beklenti olarak yirmişer dakikalık eğitici çizgi filmlerin yayınlanmasının faydalı olabileceğini düşünmektedir. Toplumsal alanlarda aile zorluk çekmekte ve yaşadıkları sorunların epey fazla olduğunu belirtmektedir. Toplu taşıma araçlarını kullanma konusunda sıkıntı yaşadıklarını söylemektedir. Çocuk spora ilgi duymakta, spor çalışmaları yapabilmektedir. Yemek konusunda çok seçicidir. Berber ortamını sevmemekte, saçlarının kesilmesinden hoşlanmamaktadır. Bu nedenle saçlarını evde ailesi kesmektedir. Doğal ihtiyaçlarını yardımcı birisi olmadan giderememektedir. Çocukla mümkün olduğunca

ebeveynleri ilgilenmekte ancak mecbur kalındığında aileden birisine emanet edilmektedir. 112, gelir düzeyi bakımından iyi durumda olduklarını belirtmiştir.

012, evde genelde televizyon izlememekte, izlediği zamanlarda ise reklâmları takip etmektedir. Çocuk herhangi bir çizgi filme özel ilgi duymamaktadır. Televizyon açıksa ve ilgi duyduğu bir içerik varsa hipnoz olmuş gibi bakakalır ve başka hiçbir şeye odaklanamaz. Reklâm müziklerine ve yabancı müziklere özel ilgi gösterir. 012 televizyon reklâmlarından etkilendiğinde örneğin bir süt markasının reklâmını gördüğünde mutfağa gidip süt kutusunu almakta ve televizyonun yanına koymakta veya annesine kutuyu göstermektedir. 112, çocuğunun bir “Survivor” programı sonrası ellerini birbiri üstüne koyduğunu ve muhtemelen yarışmacıların motivasyon için gerçekleştirdikleri hareketlerden etkilendiğini belirtmiştir.

Çocuğun televizyondan ziyade tabletle ilgilendiğini, oyuncaklarla oynamayı dahi tercih etmediğini belirtilmiştir. 012 genellikle Youtube gibi video içerik ortamlarını sevmekte ve bazı bilgisayar oyunlarını oynamaktadır. Arabadayken radyoyu dinler ve sevdiği müziği duyunca mutlu olur. Konuşamadığı ve anlayamadığı için telefonlara cevap verememektedir. Resime ilgi duyduğu için yazılı materyallerin resimli bölümlerine bakmayı sever.

3.2. Uzman Mülakat Sonuçları

Uzmanlarla gerçekleştirilen mülâkatlarda ise şu sonuçlara ulaşılmıştır:

201 nolu uzman, 20 yılı aşkın bir görev süresi olduğunu, bu süre içinde din kültürü öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği yaptığını, 12 yıldır da özel eğitimde çalıştığını belirtmiştir. Uzmana göre çocuklar genelde müzik ve canlı renkli animasyonlara ilgi duymaktadır. Çocukların hepsinin aynı anda ilgi duyabileceği bir içerik söylemek zordur ve çocuklar kendi ilgi gösterdikleri programlara dahi her zaman aynı ilgiyi göstermeyebilmektedir. Bu nedenle belli bir program ismi vermek zordur.

Çocukların gelişiminde televizyonun etkisine yönelik soruya 201, televizyon programlarının pedagojik formata uygun olması halinde etkileyici-yapıcı olacağını ancak aksine aksiyon içerikli olursa yıkıcı-gelişimi engelleyici bir hale bürüneceğini dile getirmiştir. 201, eğitici-eğlendirici diziler izlemeleri sağlanarak ve sosyal pekiştireçler kullanılarak otizmlili çocuklara yönergeler verilmesi gerektiğini, böylece onların televizyon aracılığıyla hızlı bir

biçimde gelişimlerinin sağlanabileceğini belirtmiştir. Otizmli çocuklar için yapılan yayınlarda sosyal yaşam becerileri, iletişim becerileri, düzeye uygun dini öğeler, görsel alan çalışmaları, özbakım becerileri ve akademik çalışmalara uygun içeriklerin sağlanması gerektiğini düşünmektedir. 201, son olarak otizmli çocukları iyi tanımak, davranış bozukluklarını söndürmeye çalışmak, kavram kazandırma çalışmaları yapmak gerektiğini belirtmiş; görsellerle, canlı-cansız nesne eşlemeleriyle, yapboz ve lego gibi araç gereçlerle onlara yönelik eğitim – öğretim metodları geliştirmek ve bunları uygulamak gerektiğini söylemektedir.

202 nolu uzman, 4 yıldır otizmli çocuklarla resim ve din derslerinde çalıştığını belirtmiştir. 202'ye göre çoğunlukla otizmli çocuklar Tv izlemeyi çok sevmektedir. Okul ortamında etkileşimli tahtadan öğretmenin seçtiği videoların izletilmekte olduğunu ancak ev ortamı bilinmediği için eğer aileler yeterince dikkat ederse istenilen ancak çocuğa uygun içeriklerin izletilebileceğini belirtmiştir. 202, otizmli çocukların gelişiminde ve sosyalleşmelerinde televizyonun etkili ve yapıcı olabileceğini, ancak bunun için otizmli çocuklara uygun, doğru yayınların seçilmesi ve üretilmesi gerektiğini dile getirmiştir. 202'ye göre ebeveynler otizmli çocuklarının televizyon izleme tercihlerini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilecekleri için aileler de bu konuda eğitilmeli ve doğru yayınları seçmeleri sağlanmalıdır. Televizyonda çocukların gelişimine zarar verebilecek çok sayıda olumsuz yayın bulunduğu dikkati çeken 202, yayınlarda çok fazla bağırıtı, gürültü bulunduğunu, televizyonun sesi ne kadar kısalsa da bu tür içeriklerin yine de öne çıktığı ve bundan dolayı çocukların da örnek alma ya da tedirgin olma şeklinde olumsuz etkilenebildiklerini söylemiştir.

203, otizmli çocuklarla dört yıldır çalışmakta olduğunu, çocukların genelde müzik ve hareket içeren tekrarlı videoları izlemekten hoşlandıklarını belirtmiştir. 203'e göre çocuklar uzun yayınları izlemek yerine kısa süreli ve ilgilerini çeken bir yayını tekrar tekrar izlemeyi tercih etmektedirler. 203'e göre televizyon izlemenin sosyalleşmede olumlu etkisi bulunmamakta, tam tersine çocuğu insanlardan ve etkileşimden koparmaktadır. 203, uzun süreli içeriklerin izlenmesine karşı olduğunu, sadece kavram öğretiminde destekleyici olarak kısa süreli kullanılabileceğini düşünmektedir. Anne ve babaların uygun içerik seçiminde yardımcı olabileceklerini ve çoğunlukla da bunu yapmaya çalıştıklarını belirten 203, problemin içerik seçiminden ziyade içeriklerin izlenme sürelerinde yaşandığını düşündüğünü belirtmiştir. Buna göre çocuklara farklı aktivite ve oyunlarla yaşantı kazandırmak yerine onların uzun

süre tablet, telefon, televizyonla başbaşa bırakıldıklarını, zaten az olan sosyal iletişim becerilerinin de bu nedenle sekteye uğratıldığını söylemektedir.

Otizmli öğrencilerin pek çoğunda yaşanan temel problemin ifade edici dil becerilerinde görülen yetersizlik olduğunu ifade eden 203, otizme eşlik eden zihin engeli de bulunduğu öğrencinin konuşabilmek için yeterli kelime haznesine de sahip olmaması nedeniyle iletişimsizliğin had safhaya ulaştığını dile getirmiştir. Örneğin, bir videoda baba, anne varsa ancak sık kelime tekrarları ile bu kelime ya da kavramları öğrencinin kazanabilmesi noktasında yardımcı olunabileceğini düşünmektedir. 203, “...hızlı geçişli içerikler yerine daha yavaş ilerleyen konulu ve sık kelime tekrarlı içerikler hazırlanabilir. Şiddet, korku figürleri kesinlikle yayınlarda yer almamalıdır” fikrini savunmaktadır. 203’ün konuyla ilgili diğer düşünceleri şu şekildedir:

- Otizmli çocuğa sahip anne babalar çoğunlukla çocukla yalnızlığa terk edilmekteler. Çoğu zaman ebeveynlerden birinin de ayrılması ile çocuk ya anne ya da baba ile başbaşa bırakılmaktadır. Aile bakanlığı ya da belediyelerin bu durumdaki anne babalar için yapılacak projelerle bu anne babalara destek olmaları gerekmektedir. Anne ve babaların da günde bir saat de olsa spor aktivitesi yapabilmeleri, terapi almaları gerekmektedir. Görevlendirilecek bir psikolog ya da öğretmenle bilgi paylaşımında bulunabilmeliler.
- Çocukların sosyal hayata daha çok katılmaya ihtiyaçları var. Toplum otizmli birey ve özellikleri konusunda bilgilendirilmeli.
- Otizmli öğrencilerle çalışan personel ve öğretmenlere de sosyal destek, psikolojik destek sağlanmalıdır. Otizmli çocuklar için çabalayan öğretmenlerin bu çabaları desteklenmelidir. Maalesef otizmli çocuklar, öğretmenlerin çalışmak istemedikleri çocuklar olarak değerlendirilmektedir. Otizmli çocuklarla çalışan öğretmenler de çeşitli zorluklar yaşayabilmekte, hatta şiddete maruz kalabilmektedir. Bununla ilgili olarak çalışma ve düzenlemeler yapılmalı, öğretmenlerin özverisi takdir edilmelidir.

204 nolu uzman otizmli çocuklarla 3 yıldır çalıştığını belirtmiştir. 204’ün gözlemlerine göre otizmli çocuklar daha çok çizgi filmleri sevmektedirler. Renkler, dikkatlerini daha çok çekmektedir. Müzik dinlemeyi sevmekte ve hareketli klipleri tercih etmektedirler. Bu tür yayınlara odaklanma süreleri normalden daha fazla olabilmektedir. Televizyon, tam anlamıyla pozitif etkiler oluşturmada da doğru kullanıldığında pozitif, yapıcı, öğretici yönleri

bulunup kullanılabilir. Günde 1-2 saatlik, hafta sonları ise 3-4 saatlik yayın süreleri uygundur. 204 bu şekilde öğretici bir programlamanın gelişim açısından çok önemli olduğunu düşünmektedir.

204'e göre ebeveynler çocukları televizyon izlemeleri konusunda serbest bırakmaktadırlar. Bu da çocukların olumsuz davranışları televizyon aracılığıyla daha kolay öğrenebilmelerine sebep olmaktadır. Ebeveynler çocukları hangi programı seviyorsa onunla vakit geçirmesini tercih etmektedirler. 204 özellikle takip ettiği, bildiği bir program olmasa da çocukların genelde şiddet içeren programlar ile yemek programları gibi anlık ihtiyaç veya anlık olayları betimleyen programlara ilgi duyduklarını gözlemlediğini söylemiştir. 204'e göre yayınlarda eğitici olarak animasyon kullanılması daha dikkat çekici olacaktır. Çizgi yayınlarda akıllı işaretlerin kullanımının faydalı olacağını belirtmektedir. Spor etkinlikli programların da hareket etme imkânı sağlayabileceğini düşünmektedir. 204, ailelerin eğitilmesi gerektiğini söylemiştir.

205, alanında 7 yıldır çalışmaktadır. Otizmli çocukların televizyon izlemeleri taraftarı olmadığını belirten 205, televizyonun otizmli çocukların sosyalleşmelerinin önünde büyük bir engel olduğunu dile getirmiştir. Alışkanlık anlamında çizgi filmlerin çocuklara daha çekici geldiğini belirten 205, yine de televizyonun gelişimsel anlamda yıkıcı, engelleyici bir araç olduğunu belirtmiştir. 205'in görüşü, ebeveynlerin, çocuklarının televizyon izlemeleri ve televizyonun zararları konusunda bilinçli olmadıkları veya hayat şartları gereği takip edemedikleri yönündedir. 205, ancak ve ancak daimi kontrol sağlamak şartıyla 15'er dakikalık, karmaşık olmayan, kurguya dayanmayan, sade-eğitici ve sosyalleştirmeye yönelik yayınların izletilebileceğini ancak yine de televizyonun otizmli çocuklarda yıkıcı etkiler oluşturduğunu, onları daha fazla otizme yakınlıştırdığını düşündüğünü belirtmiştir.

206 nolu uzman, sınıf öğretmenliğinde dokuzuncu yılındadır. Aynı zamanda çalışmamızda refakatçi olarak eşlik etmiştir. 206'nın hem genel anlamda otizmli öğrencilerle çalışması hem de deneysel çalışmaya eşlik etmiş olması nedeniyle paylaşmış olduğu gözlemleri şu şekildedir:

- Dikkatli ve algısı açık olan öğrenci sevdiği müzik veya spor programını takip ederken ya da ona karşı farklı sesler çıkarıp ilgisini belli ederken haber ve benzeri programlara karşı daha pasif kalmaktadır.

- Otizmin karmalık bir yapısı olduğundan televizyon izleme etkinliğinin kimi çocuk için etkili, destekleyici konuşma, ritm tutma ve benzeri açılardan faydalı olduğu söylenebilir yalnız sık tekrarlı gösterimler çocuğu asosyallığe de itebilir. Normal çocuklarda bile odaklanıp izliyor konumdayken televizyonu kapatıp, izlemesine izin verilmediğinde nasıl huysuz oluyorsa otizmde de televizyon alışkanlıkları, sonraki bir televizyon kapatmada veya program değıştirme sonrasında çocuğu huysuzlaştırıp dış dünyaya kapatabilir. Bence burada otizmdeki tekrarlı hareketi çocuğun ne derece yaptığı önemli.
- Müziğı seven öğrenci ritm tutarak ve ses çıkararak ilgisini belli ederken kayıtsız kalan öğrenciler olduğu da göze çarpmaktadır.
- Otizmde süreklilik arzeden davranışların yapılma sıklığı yoğundur. Örneğın uzun süreli seyahati seven otizimli bireylerin sayısına çokça rastlanabilir. Yani davranışta esas devamlılık, süregiden bir şeyler olması otizimli bireyi rahatlatabilir. Tamamen çocuğun özelliklerine bağılı bir durumdur bu ve televizyonu uzun süre seyretmelerinin nedeni de bu olabilir. Hatta sese, renge duyarlı duyarlı çocukta tam tersi de olabilir. Göz kontağı kuramaz, izlemek istemez.
- Ebeveynler çocukların televizyon izleme tercihlerinde kesinlikle etkilidir. Bazen televizyon, ebeveyn için kurtarıcı olarak da kullanılabilir. Çocuğun farklı bir şeyle ilgilenmesi için istendiğinde televizyona yönlendirilebilir.
- Televizyon, sadece otizimli çocuklar için değıl, tüm çocuklar ve hatta yetişkinler için zararlı içerikleri sunabilmekte, hatta bu zararlı içerikleri destekleyici yayın yapabilmektedir. Oldukça sık ve dikkatsiz bir şekilde tamamen ticari amaca yönelik reklâmlar, renk, ses ve ışıklarla insanlara cazip bir görüntü altında sunulmaktadır.
- Bazı çocuklar anne ve babanın izlediğı programı takıntı yapıp farklı ortamlarda da onun açılmasını isteyebilir.
- Otizimli çocukların televizyondan kesin olarak etkilendiklerini söylemek mümkündür. Konuşma becerisi olanda sözel, olmayanda da jest ve mimiklerle belirginlik göstermektedir. Özellikle müzik, spor ve siyaset alanından önemli isimlerin bulunduğu kamu spotunda 006, 004, 009 ve 010 oldukça dikkatliydi. Hatta 004, 006 ve 010 bazı isimleri mesleğıyle bildi. Bu da televizyonun hafızada ne denli yer edebildiğini gösteren önemli bir bulgu.
- Ses ve canlı renkler otizimli çocukların ilgisini kolaylıkla çekebildiğı için ileride onlar için üretilecek tüm içeriklerde de faydalanılması gerekir. Sese duyarlılık otizmin başlı başına

gerçeği, sakinliğe vurgu yapan sözsüz müziklerle de yayınlar desteklenebilir. Bize normal gelen bir ses tonu onlar için yüksek desibel olabilir. Kulak tıkama, ortamı değiştirme gibi davranışlar bu çocuklarda sık görülmektedir. Ayrıca rahatsız oldukları süreçler onların saldırganlığını, şiddete meyillerini arttırabilir.

- Bazı çocuklar sadece gözlemler gibi izlemektedir. Bu da alışık oldukları oda ortamının değişmesi, ışıktaki değişim ve benzeri nedenlerden kaynaklanabilir. Aslında televizyona da bakmayabilirlerdi. Ancak kimi öğrenciler idareten televizyonu izler gibi yaparken kimisi de çok etkilendi. Ekrandaki yayını sevdiğini belli eden veya günlük bu tarz yayınları izlediğini belli eden davranışlar sergilemişlerdir. Dikkatli izleme, ritm tutma ve ekrandaki kişiyi tanıma gibi davranışları gözlemlediğimiz için ve bu davranışların sergilenme oranlarının her çocukta farklı seyretmesinden dolayı televizyonun onları mutlak anlamda etkilediğini düşünmek yanlış olmaz.

207 nolu uzman ise 2011'den beri özel eğitim uygulama merkezinde otizmlilerle müzik alanında, çocuk şarkılarıyla çalışmaya başlayıp bilinen şarkılardan bilinmeyenlere doğru geçiş yaptığını söylemiştir. 207 çocukların hareketli, ani geçişler olan yayınları ve müzik içeren yayınları daha çok izlediklerini gözlemlediğini belirtmiştir. 207'ye göre televizyonda çocuk şarkıları ve halk müziğine ağırlık veren programlar olursa otizmliler için daha uygun olur. Programlarda sayılar, şekiller, renkler, meslekler, ülkeler, olaylar şarkılar eşliğinde öğretilmelidir. 207 günümüzde televizyonun otizmlili çocukların gelişiminde etkisiz kaldığını düşünmektedir. Televizyonda otizmliler için olumlu anlamda hiçbir içerik göremediğini belirten 207, televizyon seyretmenin yasaklandığı çocukların arkadaşlarıyla daha çok sosyalleştiklerini, arkadaşlarına eliyle dokunup onlarla oynamaya çalıştığını düşünmektedir. 207, ebeveynlerin çocukların televizyon izleme alışkanlıklarını etkilediğini düşünmektedir. Buna göre ebeveyn bilgisayar başında olup çocuğa televizyon seyretmemesini söylediğinde bir eğitim vermiş olmaz. Ayrıca ebeveyninin seyrettiği programı seyretmeye alışan çocuklar da bulunmaktadır.

3.3. Otizmlili Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıklarının Gözlenmesi

İzletilen yayınlar otizmlili çocuklardan genelde benzer ancak irdelendiğinde birbirinden çok farklı sonuçların alınmasını sağlamıştır. Örneğin, genel anlamda müzikli, ışıklı, yüksek tonlu yayınlar, bol hareketli objeler veya büyük puntolu yazılar otizmlili çocukların ilgisini çekmektedir. Ortak özelliklerine bakıldığında bu, otizmlili çocukların genel ayırt edici özelliği

olarak varsayılabilir. Özel bir inceleme yapıldığında ise otizmlı çocukların birbirinden çok farklı karakteristik özellikler gösterdikleri görülmüştür. Yayınlar özelinde öğrencilerin gösterdikleri tepkiler şu şekilde olmuştur:

Eğitim

Animasyon türünde, “Kümeler” konusunu anlatan bir videodur. Videoda bir öğretim üyesi amfi içerisinde öğrencilere bir şeyler anlatmıştır ve dersi bitirişi gösterilir. Derste anlaşılmayan bir şey olup olmadığını sorar ve öğrencilerden birinin (Yunus) konuyu henüz anlamadığını gördüğünde onu kafeteryaya davet eder ve orada bir diğer öğretim üyesi olan “Ali Hoca” ile tanıştırır ve öğrencisinin konuyla ilgili kafa karışıklığını gidermesi için ona emanet ederek ayrılır. Ali Hoca, Yunus’a dersi tekrar etme teklifinde bulunur ve animasyon halinde başlayan video zaman zaman tam ekran halinde beyaz zemin üzerine siyah yazılı harfler ve sembollerle konu anlatımı gösterilerek devam eder ve konunun anlaşılmasıyla sona erer. Video, otizmlı çocuklara eğitimde televizyonun öneminin ölçülmesi için faydalı sonuç verecektir. Klâsik görsel eğitimin yerine animasyon şeklinde sunulan bir eğitim videosuna otizmlı çocukların dikkati ölçümlenmek istenmiştir. Animasyonun ve aynı zamanda tam ekran ve tane tane problem çözümü anlatımının otizmlı çocukların bağlantı kurma becerilerine katkısı ölçümlenmek istenmiştir. Videodan başarılı sonuç alınması halinde ekranda gördüğünü okuyabilen, konuşabilen çocuklar yavaş yavaş da olsa normalde onlara karmaşık gelebilecek problemlere karşı motor çözme becerileri edimlenebileceklerdir. Yayın yaklaşık beş dakika sürmektedir.

001 kodlu öğrenci yayına özel bir tepki vermemiştir. Kimi zaman ekranın çeşitli yerlerine göz gezdirmiş, kimi zaman da dikkatini ekran yerine yanındaki arkadaşlarına yöneltmiş, onlara bakmıştır.

002 kodlu öğrenci yayınlı tamamen ilgisiz görünmüştür. Çok kısa süre bakıp ardından başını yana çevirmiş ve kısık bir ses tonuyla duyulamayan biçimde mırıldanmıştır. Yayının hiçbir anı için özel bir tepki belirtisi alınamamıştır.

003 kodlu öğrenci eğitim videosunu uzun süre ve dikkatlice izlemiştir. Yayını izlerken animasyonda konu anlatımı ekrana geldiği anda ağız hareketleriyle de yazılanları okumaya çalışmıştır. Yayının bu kısmında ekran dondurulup kendisine ne yazdığı sorulduğunda cevap

vereabilmekte, harfleri okuyabilmektedir. Ekrandaki konu anlatımını takip edebilmesi, televizyon ile eğitimde başarılı olabileceğini göstermektedir. Öğrenci kendisine soru sorulduğu anda ekrandan ilgisini kesip soru sorana cevap verebilmektedir. Ekranı bağımlılığı gerçek kişilerle iletişim kurma yetisinin önüne geçmemiş görünmektedir. Kümeler konusunun anlatıldığı içerikle ilgili olarak öğrenci, kesişim işaretini “n” harfi olarak, birleşim işaretini de “u” harfi olarak okumuştur. Daha karmaşık işaretlere, örneğin kesişim işareti veya “x” harfine yanıt vermemiştir.

004 kodlu öğrenci yayın süresince başka hiçbir yere bakmadan yayına odaklanmıştır. Ancak bu odaklanma esnasında sorulan sorulara uzun süre cevap vermemiştir. Kendisine normalden daha yüksek sesle hitap edildiğinde dönüp soruyu dinlemekte, yazan harfleri okumakta ve ardından yine televizyona odaklanmaktadır. Yayın bitene kadar davranış biçimlerinde bundan başka önemli bir değişikliğe rastlanmamıştır. Animasyon türündeki eğitim videosu yoğun biçimde ilgisini çekmiş ancak farkındalık geliştirerek animasyon süresince çıkan harfleri de okuyabilmekte, ayırt edebilmektedir. Öğrenci, kesişim işaretini “n” harfi olarak, birleşim işaretini “u” harfi olarak okumuştur. Öğrenci daha karmaşık işaretleri okuyamıştır.

005 kodlu öğrenci animasyonun başlaması ile televizyona kısa süre için odaklanmıştır. Ancak sınıf sekansından sonra başlayan kantin bölümü ile birlikte gülerak zıplamaya başlamış, televizyonla ilgisini koparmıştır. Oturduğu yerde öne ve arkaya doğru zıplar biçimde sallanmıştır. Animasyonun konu anlatım bölümüne geçildiğinde tamamen ilgisiz hale gelmiştir. Bu durumda video başlar başlamaz animasyon görünümü ve canlı renkler dolayısıyla yoğun ilgi gösteren çocukta ilerleyen sekanslarda sönümlenmenin başladığı görülmüştür. Bu sönümlenmenin nedenleri; konuşmaların çocuğa göre ciddi konular içermesi, karakterlerin çocuğa göre yaşlı insanlardan oluşması ve çocuğun yaşına uygun olmayacak ciddiyette konu anlatımının gerçekleştirilmesi olarak sıralanabilir.

006 kodlu öğrenci animasyonu dikkatli biçimde izlemiştir. Videoda ders veren öğretim görevlisi gösterilerek kim olduğu sorulduğunda çocuk “Yılmaz” cevabı vermiştir. Tekrar sorulduğunda aynı cevabı yinelemiştir. Üçüncü kez sorulduğunda bu sefer okulda beraber okuduğu bir arkadaşının ismini söylemiştir. İpucu olarak “bu adam ne iş yapıyor?”, “burası neresi?” sorularının sorulmasıyla öğrenci net bir ifadeyle ve yüksek sesle “öğretmen”

demidir. Harfleri okuyabilmiş, kesişim ve birleşim gibi işaretleri ise akranları gibi “n” ve “u” harfleri ile okumuştur.

007 ve 011 kodlu öğrenciler sadece yayının başlangıç kısmını birkaç saniye izlemiş, ardından ilgi ve alakalarını tamamen kesmişlerdir. Çocuklar koltuk üzerinde bacaklarını ve kollarını sağa, sola uzatarak yayılmaya ve zaman zaman da otizmlili çocuklarda sık görüldüğü üzere ileri geri sallanmaya başlamışlardır. İçeriğin animasyon olması nedeniyle kısa bir süre için izledikleri, ardından ilgi alanlarının dışında olması ve heyecan verici geçişler olmaması nedeniyle yayınlı bağlantı kuramadıkları düşünülmektedir. Davranışlarının birebir benzer olması nedeniyle ve çalışmaya beraber alınmaları nedeniyle hareketleri bu video için birlikte değerlendirilmiştir.

008 kodlu öğrenci içerikle ilgilenmemiş, koltukta zıplayıp gülererek refakatçiye hafif şiddette vurmuştur.

009 kodlu öğrencinin animasyonu izlediği sırada dikkat dağınıklığı yaşadığı görülmüştür. Yayın sırasında sıklıkla gözünü televizyondan ayırarak yanındaki arkadaşlarına veya refakatçiye güler yüzlü bir biçimde bakmıştır. Her ne kadar yayını istekli biçimde izlemediği görülsede özellikle konu anlatımı kısımlarında diğer yaşlıları gibi harfleri okuyabilmiş, kesişim ve birleşim işaretlerini harflere benzeterek okumuş ancak diğer işaretleri söyleyememiştir.

010 kodlu öğrenci yayını konsantre bir biçimde izlemiştir. Yayın boyunca gözünü ekrandan ayırmayan öğrenci harf ve işaretler sorulduğunda diğer yaşlılarıyla benzer cevapları vermektedir. İzleme süresince öğrenci eli çenesinde, hafif kambur biçimde başını televizyona doğrultarak oturmuştur. Yayın sırasında otizmlili çocuklarda sık görüldüğü üzere ileri geri sallanmakta ve refakatçinin sırtına hafifçe dokunmasıyla durmaktadır. Animasyon türü olması nedeniyle yayına ilgi duyduğu anlaşılmaktadır.

012 kodlu öğrenci yayının sadece ilk birkaç saniyesine odaklanabilmiş, ardından televizyonla ilgisini neredeyse tamamen koparmıştır. Sık sık yerinden kalkmış ve alışkanlığı olduğu düşünülen bir şeyler arar gibi kendi etrafında dönme ve ayaktayken koltuğa elini sürme hareketlerini tekrarlamıştır. Komutlar verilse de göz temasını uzun süreli

sağlayamamıştır. Bu hareketlerinin, animasyonun tam anlamıyla yaşına uygun olmamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Belgesel

Yayın, kediler üzerinedir. İngilizce hazırlanmış olan bu videoda kedilerin miyavlama sesleri üzerine bilimsel bir çalışma yapılmıştır. Kedilerin kendi aralarında farklı bir dil kullandığını ancak insanlarla iletişimlerinde “miyavlama” adı verilen özel dili kullandıkları yönündeki iddiayı dile getiren çalışmada çeşitli kedilerin davranışları, etkileşimleri gösterilmektedir. Kimi zaman kedilerin birbirlerine karşı gergin halleri, yavru kedi ve insanların kedi taklitlerinin de gösterildiği video yaklaşık dört dakika sürmektedir. Bu yayın ile amaçlanan, otizmlili çocukların hayvanlar üzerine ilgilerinin hayvan içerikli bir yayın üzerinden ölçümlenmesidir. Yayına gösterilecek ilgi ile otizmlili çocukların gelişimlerinin, onların hayvanlara yönelik sempatileri üzerinden gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceğine dair fikir geliştirilmesi mümkündür.

001 nolu öğrenci yayını izlerken ellerini ovuşturmuş, ağzından heyecanını belli eden sesler çıkarmış ve gülümsemiştir. Kedilerin olduğu sahnelerde oturduğu yerden yüzünü televizyona doğrultmuştur. İzleme süresince herhangi bir sahne için başka özel bir tepki vermediği ancak genel itibarıyla yayını kedilerin olduğu sahnelerde heyecanla izlediği görülmüştür.

002 nolu öğrencinin videoya sadece belli sahnelerde ilgi gösterdiği görülmüştür. Özellikle yavru kedi sahnesinde televizyona odaklanmış ve heyecanını belli eden seslerle tam anlamıyla gülme olarak adlandıılamayacak olsa da gülmeye benzer bir tepki vermiştir.

003 nolu öğrenci yayını ilgiyle takip etmiştir. Dikkatini televizyondan başka bir yere vermemiştir. Sabit biçimde oturarak yayını dikkatle izlemiş, hayvanların ismi sorulduğunda zorlanarak da olsa “kedi” cevabını vermiştir. Kedi miyavlamasında güldüğü, heyecanlandığı tespit edilmiştir.

004 nolu öğrenci yayını kesintisiz biçimde dik oturarak ve dik bakışlarla izlemiş ancak özel bir tepki vermemiştir, özel bir ilgi de duymamaktadır. Hayvanın kedi olduğunu söylemiştir.

005 nolu öğrenci yayına ilgi duymamıştır. Kedilerin yakın plânda görüldüğü sahnelerde televizyona doğru dönüp kısa süreli bakmış, ardından koltukta başını sağa sola yaslayarak dinlenme görüntüsü yansıtmıştır.

006 nolu öğrenci kedileri gördüğünde heyecanlanmıştır. Yayın boyunca aynı ilgiyi göstermese de görüntüler sırasında özellikle kedilerin olduğu sekanslarda sıklıkla derin nefes alıp vererek ve gülümseyerek heyecanını belli etmiştir. Hayvanların ne olduğu sorulduğunda “tavşan” cevabını verse de refakatçinin kedi miyavlamasını hatırlatması sonrasında “kedi” cevabını verebilmiştir.

007 nolu öğrenci yayına ilgi göstermemiştir. Kısa aralıklarla televizyonu izliyor gibi görünse de genelde parmak emer görüntü sergilemiş ve “pısa” gibi anlaşılan sesler çıkarmıştır. Sadece kedilerin yakın planda miyavlamaları durumunda dönüp televizyona birkaç saniye süreyle bakmıştır. Çıkardığı sesin kediyi çağırmakta kullanılan “pisi pisi” şeklindeki seslenmeye benzerliği dikkat çekicidir. Ancak yayına olan ilgisiz görünüşü nedeniyle bu konuda bir anlamlandırma yapmak da mümkün gözükmemektedir.

008 nolu öğrenci kedilerin yakın plânda gösterildiği sahnelerde televizyona odaklanmış, harici durumlarda koltukta oturduğu yerde zıplayarak sağa sola bakmaktadır. Televizyona yönelik ilgisi, bu şekilde yavaş yavaş sönümlenmiş ve kedili sahnelerde de ekrana bakmayıp kendi kendine davranışlar sergilemeye başlamıştır.

009 nolu öğrenci yayını vücudunu koltuğa göre öne çıkarır biçimde ve tebessümle izlemiş, öğrencide herhangi bir dikkat eksikliğine rastlanmamıştır. Gösterilen hayvanın kedi olduğunu söyleyebilmektedir. Yayına özgü bir heyecan belirtisi göstermemiştir.

010 nolu öğrenci yayını dikkatli biçimde izlemiştir. Hayvanın kedi olduğunu yüksek tempolu bir ses tonuyla ve son harfini uzatır bir söyleyişle belirtmiştir. Yayına ilgi gösterdiği kolayca fark edilmektedir.

011 nolu öğrenci yayına özel bir ilgi göstermemiştir. Sıklıkla ayağa kalkmış, odadaki başka materyallerle (örneğin TV kumandası) ilgilenmiş ve ardından kolunu öne uzatıp elini ve başını aşağı yukarı oynatarak kendine has bir biçimde oylanmıştır.

012 nolu öğrenci yayına özel bir ilgi göstermemiştir. Yerinden kalkarak arkasını dönüp koltukta bir şeyler arıyor gibi davranışlar sergilemiştir. Seyrek aralıklarla yayına baksa da başarılı bir izleme gerçekleştirdiği söylenemez.

Çizgi film 1:

Çizgi animasyon türündeki yayın yaklaşık iki dakika sürmektedir. Animasyon, böceklerin bir müzik grubu oluşturarak çiçeklerden yapılma müzik aletlerini çalarak konuşmaya benzer anlamsız sözler ile şarkı söylemelerini göstermektedir. Sözlerin anlaşılır olmaması ve müziğin daha ön plânda olması ile daha çok küçük yaştaki otizmlî çocukların ilgilerinin ve ritme eşlik etme düzeylerinin deneyimlenmesi amaçlanmıştır.

001 nolu öğrenci yayın başladığı anda dikkat kesilmiş, ekrana odaklanmış ancak ilerleyen saniyelerde yayına odaklanma konusunda hafif sönümlenme yaşadığı görülmüştür. Kollarını göğsünde bağlamış, gözlerini yere indirmeye başlamıştır. Seyrek aralıklarla televizyona bakmıştır.

002 nolu öğrenci sadece yayının başında televizyona bakmış, ardından ilgisini tamamen kesmiş ve yayının bitmesini ister gibi ve alçak tonlu bir sesle (zil çalmadığı halde) “zil çaldı, zil çaldı” şeklinde mırıldanmaya başlamıştır. Böylece, bir an önce yayının veya televizyon izleme etkinliğinin sonlandırılması talebi ve bunu kendince bir resmî sinyale bağlaması davranışının gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Öğrencinin zilden bahsetmesi aslında bir kurallara uyma ve kuralın gereği olarak zili bekleme davranışı geliştirdiğini göstermektedir.

003 nolu öğrenci yayını aralıksız izlemiştir. Belli aralıklarla vücut hareketleriyle örneğin yere hafif vurarak ve ellerini birbirine çarptırarak ritme uyum sağlamıştır. Aynı yaştaki otizmlî olmayan birisinin izlediği mimiklerle ve davranışlarla yayını izlemiştir.

004 nolu öğrenci yayını devamlı olarak izlemiş, yayın boyunca sabit, sakin ve dingin biçimde oturmuş ve özel bir tepki vermemiştir. Çok kısa bir süre için başını çevirip diğer kişilere bakmıştır.

005 nolu öğrenci yayını arkasına yaslanarak devamlı biçimde izlemiş, karakterlerin şarkı söylemelerine eşlik eder biçimde hafif bir uğultuyla genzinden sesler çıkarmıştır.

006 nolu öğrenci yayını devamlı takip etmiş, ancak özel bir tepki vermemiştir. Gözünü ekrandan ayırmasa da yayına ilgi duymadığı açıktır. Diğer yayınlardaki az çok tepkisi ve heyecanı düşünüldüğünde ilgiden kopuk bir izleme gerçekleştirdiği söylenebilir.

007 nolu öğrenci yayının başlamasıyla beraber ellerini alkışlar gibi birbirine vurmuş ve ara ara gülmüştür. Ardından ilgisini odanın değişik kısımlarına yöneltmiş, başka yerlere bakmış, elini ve kolunu sağa sola vurmaya başlamıştır. Ara sıra televizyona bakmış bir süre sonra ise esnemeye başlamıştır. Yayına genel anlamda ilgi göstermiş ancak tüm dikkatini verememiştir.

008 nolu öğrenci yayın başladıktan sonra oturup arkasına yaslanmış, arada bir başını kaydırıp koltuğun kenarlarına yaslamış, ardından kalkıp dik oturmuş ancak bu süreçte genelde ekrana bakmıştır. Sakin bir şekilde izlemiştir.

009 nolu öğrenci yayını izlerken yayınlara çok ilgili gözükmemiştir. Gözünü sık sık televizyondan ayırarak ve bedenini koltuktaki arkadaşlarına göre öne çıkararak refakatçiye ve yayını izleyen diğer çocuklara bakmıştır.

010 nolu öğrenci yayını izlerken elini çenesine götürüp sırtını eğerek ileri geri sallanır biçimde yayını izlemiştir. Yayının ilerleyen saniyelerinde araştırmacıya “değiştir!” komutları vermeye başlamıştır. “Neden? Beğenmedin mi?” gibi sorularla kendisine geri dönüş yapılmış ve cevap olarak “TRT aç, Star aç!” komutları alınmıştır. Bu davranış, öğrencinin sözünü ettiği televizyon kanallarını bir şekilde hafızasına kaydetmesini sağlayan yayınlara karşılaştığını göstermektedir.

011 nolu öğrenci yayını ilk birkaç saniye için izlese de ardından önce elini ovalamaya başlamış ardından kendi yüzüne çok hafif şiddette vurmaya başlamıştır. Animasyon türünde olsa da yayından haz almadığı düşünülmektedir.

012 nolu öğrenci yayını ilgiyle izlemiştir. Yayının başında önce ellerini kaldırarak havada pervane gibi sallamış, ardından ayağa kalkarak gülümser biçimde izlemeye başlamış, sonrasında yerine tekrar oturmuş ve değişik anlamsız sesler çıkararak fakat gülümsemeye devam eder biçimde, ileri geri hafif sallanarak yayını gözünü ayırmaksızın izlemiştir.

Çizgi film 2:

Animasyon, tekerleme havasında yabancı dilde ve müzikli bir videodur. Yayın boyunca tekerleme halinde bazı kelimeler değiştirilip yerine çeşitli sesler konularak ve alkış, kıyafete elle vurarak ses çıkarma gibi komutsal yönlendirmeler verilerek “Bingo” isimli bir oyun oynatma amacı güden videoya gösterilecek tepkiler, animasyon ile uygulamalı eğitim veya oyun yönünden yardımcı olacak sonuçlar ortaya çıkartacaktır. Çiftlik temalı ve çiftlik hayvanlarının gösterildiği video yaklaşık olarak üç dakika sürmektedir.

001 nolu öğrenci yayını başlangıçta dikkatli biçimde izlemiştir. Tempolu yerlerde ellerini hafifçe birbirine dokundurarak tempoya eşlik eder gibi yapmış, ardından arkasına yaslanmış yayını başlangıca nazaran daha ilgisiz ve gözlerini kısarak ancak devamlı biçimde izlemiştir. Yayına olan ilgisizliğinin tahminen aynı hareketlerin 2’den fazla kez tekrarlandığı 1.30’uncu saniyeden itibaren başladığı düşünülmektedir.

002 nolu öğrenci video boyunca zaman zaman televizyona odaklanabilmiş ve ellerini dizine vurarak ritm tutturmuştur. Bir süre sonra ritmi bozmuş ve sağa sola, arkadaşlarına bakmıştır. Çeşitli aralıklarla ritm tutma ve ritmi bozma davranışlarını sürdürmüştür.

003 nolu öğrenci yayını izlemiş, ancak sıklıkla başını çevirerek araştırmacıya, refakatçiye ve arkadaşlarına bakmıştır. Kısa süren bu dikkat dağınıklıklarının her birinin ardından yayını izlemeye devam etmiştir. Yayına yönelik herhangi bariz bir ilgisizliği veya ilgisi anlaşılamamakla birlikte yayını idareten izlediği düşünülmektedir.

004 nolu öğrenci yayını 003’e benzer biçimde, yayına yönelik özel bir ilgisi olmadan ancak dikkatini daha fazla vererek izlemiştir. Herhangi belli bir bedensel tepkisi olmamıştır.

005 nolu öğrenci yayını orta kısmına kadar izlemiş ancak daha sonra koltukta oturur biçimde hafif zıplamaya ve bağırmağa başlamıştır. Bağırırken gülmektedir ve yayının tekrarlı bölümlerinde sıkılmaya başladığı izlenimini vermektedir.

006 nolu öğrenci yayını ilgiyle takip etmiştir. Müzikle eş zamanlı olarak başını hafif sallayarak ritm tutmuş, herhangi bir dikkat dağınıklığı yaşamamıştır. Başını çok nadiren çevirip sağa sola baktıysa da hemen ardından televizyona odaklanmıştır.

007 nolu öğrenci yayın süresince koltukta bağdaş kurmuş vaziyette bedeniyle beraber sağa ve sola sallanmıştır ve kollarını belli aralıklarla hızlı biçimde aşağıya doğru uzatmıştır. Konuşma becerisi fazla olmadığı için çeşitli sesler çıkararak kendine göre bir şeyler söylemekte ancak bunu yaparken sallanmaya ve yayını izlemeye devam etmiştir. Hareketlerinden içeriğe ilgi duyduğu ve tempoya eşlik etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

008 nolu öğrenci yayın sırasında ellerini birbirine çarpıp oturduğu yerde zıplamakta ve ağzından değişik sesler çıkarmıştır. Yayını izliyor ve ritme eşlik etmeye çalışıyor gibi görünmüş ancak bir süre sonra hareketlerini abartarak zıplayıp sağa sola yatmaya başlamıştır ve ritmden kopmuştur. Yayına ilgisiz değildir ancak yayını izlerken dikkat eksikliği yaşadığı izlenimi uyandırmıştır.

009 nolu öğrenci yayını izlerken sıklıkla öne doğru eğilip yanındaki arkadaşlarına bakmıştır. Yayına fazla ilgi göstermediği aşikârdır. Ara sıra yayına odaklanır gibi tamamen ekrana yönelse de yayında tekrar eden içeriklerden sonra oda içindeki kişilere odaklanmaya başlamıştır.

010 nolu öğrenci yayının başlangıcında müziğe fazla ses çıkarmadan sadece dokunma şeklinde hafif bir alkışla ve başını yukarı aşağı hafifçe sallayarak eşlik eder gibi yapsa da ardından yayının değiştirilmesini istemiştir. “Star aç, Trt aç” komutlarını tekrarlamıştır.

011 nolu öğrenci yayının başlamasıyla beraber önce kafasını yukarı aşağı ve sağa sola düzensiz biçimde sallamaya başlamış, ardından ellerini çırpmaya başlamıştır. Yayında tekerleme söylenip vurma sesleri geldiği sırada ellerini daha kuvvetli biçimde çırpmaktadır.

012 nolu öğrenci yayına başta odaklanmış, koltukta iki elini yana koyup sağa sola sallanarak yayını izlemiş ancak daha sonra kalkıp televizyona arkasını dönmüş, koltuk önünde gezinmeye başlamıştır. Komutla ve müdahaleyle tekrar oturtulduktan sonra yine aynı hareketi tekrarlamıştır. Davranışın temel nedeninin içerikteki tekrarlanan öğelere yönelik bir sıkılma ve yeni bir şey izleme isteği olduğu düşünülmektedir.

Çizgi film 3:

Videoda çizgi karakter müzik eşliğinde sahaya gelerek topa vurmaktadır. Dış sesle zaman zaman iletişime geçen karakterin topa vurup sevinmesiyle toplamda bir dakikaya yakın olan

video sona ermektedir. Videoda topa vurmada önce kalenin eksik olduğu fark edilir ve dış ses tarafından makas sesleri eşliğinde kağıt üzerinde kale çizilerek sahaya aktarılır. Bu videoda zaman zaman Türkçe komutların kullanılması, zaman zaman da müziğin verilmesiyle özellikle küçük yaştaki çocukların dikkatlerinin ölçülmesi sağlanacaktır.

001 nolu öğrenci yayını derin nefes çekerek izlemeye başlamış, ardından yayının futbol odaklı olmasından kaynaklı (ilgi alanına girmediği için) olduğunu düşündürecek biçimde yayından ilgisini kesmiştir. Bu süreçte arkadaşlarına bakarak gülmeye başlamış, ellerini birbirine kavuşturup sağa sola hareket ettirerek ekrandan kopuk biçimde oturmaya devam etmiştir.

002 nolu öğrenci yayın boyunca bakışlarını televizyona yöneltmiştir ancak yayını sevdiğini veya sevmediğini belli eden bir tavır takınmamıştır.

003 nolu öğrenci yayını ilgili bir biçimde takip etmiştir. Kaşlarını hafif çatarak ve ekrana daha yaklaşarak yayını ciddiyle seyretmektedir. Sadece birkaç kere yanındaki arkadaşlarının hareketlerine odaklanmış, ancak genel itibariyle başarılı bir izleme gerçekleştirmiştir.

004 nolu öğrenci yayını neredeyse başka hiçbir tepki vermeden ellerini birbirine kavuşturmuş biçimde sabit bakışlarla izlemiştir.

005 nolu öğrenci yayını izlerken koltuğunda hafif bağırıp kafasını hızlı biçimde ileri geri sallamaktadır. Ardından yine hızlı biçimde bedenini geriye yaslamış ve yayını dikkat dağınıklığı yaşamaksızın izlemeye devam etmiştir.

006 nolu öğrenci yayını izlemiş ancak herhangi bir özel ilgi belirtisi, heyecanlanma, vücut hareketlerinde farklılaşma gibi tepkiler vermemiştir.

007 nolu öğrenci yayını izlerken gülümsemeye başlamış, yayını devamlı izlemese de yayında çalan müzikle beraber koltukta dizlerinin üstünde bedenini ileri geri sallamaya başlamış, müziğin sesi azaldığında ya da kesildiğinde ise sallanmayı bırakıp anlamsız sesler çıkararak bir şeyler söylemeye çalışmıştır.

008 nolu öğrenci yayınla ilgilenmemiş, koltukta zıplamış ve bir sağa bir sola yatmaya çalışmış, kendince eğlenmiştir. Televizyona bakmamıştır.

009 nolu öğrenci yayını özel bir ilgisi olduğunu düşündürecek kadar hevesli gözükmeyen bir şekilde izlemiştir. Fazla konsantrasyon eksikliği yaşamamış, hemen hemen yayının tamamını gözünü ayırmaksızın izlemiştir.

010 nolu öğrenci yayını izlerken herhangi bir konsantrasyon kaybı yaşamamış, hatta içerikteki karakter gol attığında “gool” diye düşük tonda seslenmiş ve yine sessizce alkışlamıştır.

011 nolu öğrenci yayın sırasında sıklıkla ayağa kalkıp dolaşmaya çalışmıştır. Defalarca yerine oturtulsa da kalkma hareketini sürdürmüştür. Yayına özel bir ilgi göstermemiş, kısa aralıklarla ekrana bakmıştır.

012 nolu öğrenci yayını takip etmiş ancak kolları sürekli hareket halinde koltukta bir şeyler arar gibi davranışlarını sürdürmüştür. Başını televizyondan başka yere çevirmemiş ve karakterin gol attığı sahnede hareketini sona erdirmiş tamamen yayını izlemiştir.

Çizgi film 4:

Her biri 3 kişilik 2 takım halinde “Bayrak Kapmaca” adı verilen bir oyunu oynayan çocukların gösterildiği video yaklaşık onaltı dakika sürmektedir. Videoda söz konusu oyunun görsel olarak anlatımı sağlanmaktadır. Böylece ekip halinde oynanan oyunların basit bir şekilde çocuklara aktarımı sağlanmaktadır. Belki tek izleyişte çocukların oyunu izlemeleri ve kurallarını öğrenmeleri mümkün olmayabilir. Ancak tekrarlı izlemelerde ve yapılacak yeni çalışmalarda gösterilecek özenle bu konuda ilerleme sağlanabilir. Şimdilik, çocukların ilgiyle izlemeleri, yer yer heyecanlanmaları dahi bu çizgi filmin işe yararlığı hususunda ipucu verecektir. Çizgifilmde senaryo arasına yerleştirilmiş müzikler de bulunmaktadır. Öğrencilerin uzun süreli yayınlarda sıkılmaya başlamaları nedeniyle genellikle 5’inci dakikasıdan sonra yayın değiştirilmek durumunda kalmıştır.

001 nolu öğrenci içeriği uzun bir süre koltukta ileri geri hafif sallanarak ancak dikkatini televizyondan başka bir yere vermeden izlemiştir. Yayının uzun olması nedeniyle yaklaşık

4'üncü dakikadan sonra televizyonla ilgisini koparmaya başlamış, pencereye ve odadaki diğer kişilere bakmıştır.

002 nolu öğrenci yayını izlerken sıklıkla yanındaki arkadaşına dokunmuş ve bariz biçimde gülmüştür. Ancak televizyonu fazla önemsemiyor gibi gözükmemektedir. Daha ziyade kendince hayal aleminde eğlenme davranışı sergilemiştir.

003 nolu öğrenci yayını ellerini çenesinin altına koyup başı vücuduna oranla daha öne eğik ve televizyona bakar biçimde yayını izlemiştir. Yayını takip eden ve odadaki başka hiçbir şeyle ilgilenmeyen öğrenci yayının uzamasıyla beraber yüzünü ekrandan başka yönlere çevirmeye başlamıştır.

004 nolu öğrenci yayını izliyor gibi görünse de sıklıkla başını çevirmiş, etrafındaki kişilere bakmıştır. Yayına ara sıra tekrar odaklanmış ancak fazla uzun sürmemiştir.

005 nolu öğrenci yayını dikkat dağınıklığı yaşamadan izleyebilmiştir. Arkasına yaslanmış, oldukça sakin biçimde yayını izlemiştir.

006 nolu öğrenci yayını sakin bir şekilde, dikkatini vererek izleyebilmiştir. Etrafıyla ilgilenmemiştir. Yayının uzunluğu nedeniyle 4-5 dakikalar arasından itibaren ilk andaki gibi odaklanamadığı fark edilmiştir.

007 nolu öğrenci yayına fazla ilgi göstermemiş, yayın boyunca etraftaki nesnelerle ilgilenmiş, koltuktan yatar vaziyette yere doğru kaymaya başlamış, yerine oturtulduğunda yine benzer hareketleri tekrarlamıştır.

008 nolu öğrenci içerikle ilgilenmemiş, koltukta sürekli zıplamıştır. Hafif şiddette bağırıp ardından gülmüştür. Ancak gülmesinin sebebi televizyon değil refakatçiyle uğraşmaktır. Sürekli refakatçiye hafif şiddette vurarak kendince oyun oynamaya çalışmıştır.

009 nolu öğrenci yayını fazla dikkat dağınıklığı yaşamadan, ekranı devamlı takip ederek izlemiştir. Yayını kesintisiz izlese de heveslenmediği açıktır. Yayının açılmasından önce “Şimdi ne izleyeceğiz öğretmenim? Televizyon izleyecek miyiz?” gibi sorular sormuştur. Öğrencinin bu yaklaşımı, televizyondan içerik anlamında bir beklenti içinde olduğunu göstermektedir. Öğrenci televizyondan fayda sağlamayı ummaktadır.

010 nolu öğrenci yayını ilgiyle takip etmemiş, sıklıkla yanındaki arkadaşlarına odaklanmıştır. Arkadaşlarına şakayla dokunup gülümsemiş, televizyona mümkün oldukça bakmamıştır. Yayının hemen hiçbir alanında odaklanma sağlayamamıştır.

011 nolu öğrenci yayın sırasında sakın bir şekilde oturmuş, ellerini saçına götürüp saçıyla oynamış sonra bırakmış ve sabit biçimde, ancak devamlı olarak yayını izlemiştir.

012 nolu öğrenci yayını izlerken fazla dikkat dağınıklığı yaşamamıştır. Koltuktan kalkıp kaybettiği bir şeyi arıyor gibi yaptığı davranışını sürdürse de ardından komutla oturtulduğunda yayını izlemeye başlamıştır.

Çizgi film 5

Günümüzde oyuncaklara ve çeşitli materyallere uyarlanan ve çok sayıda habere konu olabilmiş içeriğiyle bilinen çizgifilm, başarılı bir yapıt olarak uzun yıllar ekranlarda sergilenmiştir. Çizgifilmde Pepee adlı karakter, çeşitli yan karakterlerle birlikte oyunlar oynamakta, şarkılar söylemektedir. Dış sesle de zaman zaman iletişim kuran karakter ilgili bölümde de sözlü müzikler, tekerlemeler söylemektedir ve tüm bunların yanı sıra yemeğin tadından yemeği tahmin etme oyunu oynamaktadır. Program yaklaşık onbir dakika sürmektedir. Müzikli bölümlerinin otizmli çocukların ilgisini çekmesi beklenebilir. Çizgifilmin isminin de otizmli çocuklarca bilinebileceği tahmin edilmektedir.

001 nolu öğrenci çizgi filmi gülerек ve heyecanını belli eder biçimde izlemiştir. Ana karakterle birlikte şarkı söylenen sahnelerde öğrenci ellerini koltuğun üzerinde heyecanlı bir biçimde hafifçe oynattırarak tempo tutturmaktadır.

002 nolu öğrenci yayını donuk bakışlarla izlemiş, ardından başını çevirip kısık sesle söylenmeye başlamıştır. Çok nadir aralıklarla tekrar televizyona baksa da genel itibariyle ilgisi sönük kalmıştır.

003 nolu öğrenci yayını önemli bir dikkat dağınıklığı yaşamadan izlemiştir. Yayın adına herhangi bariz bir heyecan belirtisi tespit edilememiştir.

004 nolu öğrenci yayını sabit ve donuk bir bakışla, ellerini birleştirip koltukta dik oturur biçimde izlemiştir. Çizgi filme yönelik özel bir ilgisi gözlemlenemese de dikkatini sadece televizyona vermiştir.

005 nolu öğrenci yayını sakın bir şekilde izlemekte ve bir yandan da bir eliyle diğer elini ve kolunu kaşımaktadır. Uykulamaya yatkın bir görünüm sergilemiştir.

006 nolu öğrenci yayını gülümseyerek ve başını televizyona doğru öne eğerek izlemiştir. Özel bir ilgi göstermemiş ancak kopuk da değildir.

007 nolu öğrenci yayını neredeyse hiç izlememiştir. İlgisini tamamen oda içindeki kişilere yöneltmiştir. Bir eliyle araştırmacının gözünü kapatıp kahkahalar atmıştır. Refakatçiye de hafif şiddette vurmuştur.

008 nolu öğrenci yayının müzikli kısımlarında televizyona bakmıştır. Müzik sona erdiği anda koltukta sağa sola dönüp oturup kalkmıştır. İlgisi müzik odaklı olarak artmakta veya kaybolmaktadır.

009 nolu öğrenci yayını ilgisiz biçimde izlemiştir. Yayından çabuk sıkıldığını gösterir biçimde odadaki diğer kişi ve nesnelere bakmıştır.

010 nolu öğrenci yayına genel anlamda özel ilgi göstermiştir. “Pepee!” diye haykırarak yayını bildiğini ve takip ettiğini göstermiştir.

011 nolu öğrenci yayını koltukta arkasına yaslanıp yarı uzanmış biçimde ancak ekran dışında bir yere bakmadan, odaklanmış bir biçimde izlemektedir. Eliyle hafif boynunu ve başını kaşır gibi yapmakta ancak gözünü ekrandan ayırmamaktadır. Herhangi bir heyecanlanma belirtisi de göstermemekte, donuk bakışlarla yayını izlemektedir.

012 nolu öğrenci yayını genel anlamda olumlu olarak değerlendirilebilecek biçimde izlemiştir. Müzikli sekanslarda daha çok dikkat kesilmiş, aralarda ise koltukta sürekli hareket ederek, oturur vaziyette koltukta sağa sola yaslanıp ardından tekrar televizyona odaklanır vaziyette izleme gerçekleştirmiştir.

Çizgi film 6

Literatürel taramada bahsedildiği üzere Baron-Cohen otizmlı çocukların çizgi film üzerinden empati kurmayı öğrendiklerini keşfetmiştir. Yüz duygu durumlarının sabit hareket halinde taşıtlara nakledilmesiyle beraber çocuklar taşıtların durumundan ve yüz ifadelerinden bir şeyler öğrenebilmektedir. Benzer biçimde 6 numaralı çizgifilmde de sabit hatlar üzerinde hareket eden trenlere insan yüz ve mimiklerine yakın ifadeler çizilmiştir. Böylelikle çizgifilm normal çocukların yanı sıra otizmlı çocukların da dikkatini bu yönüyle çekebilecektir. Otizmlı çocuklara bu yönüyle eğitici olabileceği düşünülen çizgifilm yaklaşık on dakika sürmektedir. Çizgi filmde bir trenin arkadaşlarının kendisinden saklanması sonucu yalnız kalması, onları aramaya çıkması ve en sonunda bulması anlatılmaktadır.

001 nolu öğrenci yayını dikkatini televizyona vermiş bir biçimde izlemektedir. Yayını yüzünde hafif bir tebessümle, elleri birbirine kenetlenmiş biçimde izlemektedir. Sahnelerde özellikle ayırt ettiği veya ilgi duyduğu bir bölüm bulunmamaktadır.

002 nolu öğrenci yayının başladığı müzikli sekansı kesintisiz izlemiştir. Müziğin sona ermesinden itibaren görsel anlamda dikkat eksikliği başlamıştır. Başını yana çevirmeye başlamış, tamamen bağını koparmadan ancak belki sadece dinleyerek yayını takibi sürdürmüştür.

003 nolu öğrenci çizgi filmi çok dikkatli biçimde izlemiştir. Gözünü tamamen ekrana odaklamış, ellerini dizine doğru koymuş ve her karaktere göz gezdirerek izlemiştir. Sorulduğunda araçların tren olduğunu bilmektedir. Diyalogları da takip etmiştir. Trenlerin esprili konuşmalarında gülmüştür.

004 nolu öğrenci yayını sadece sabit, donuk bakışlarla izlemiştir. Herhangi bir heyecan, sıkılma veya huzursuzluk belirtisi göstermemiş, koltukta dik oturur biçimde yayını izlemiştir.

005 nolu öğrenci yayının başlamasıyla beraber uslu, sakin biçimde sırtını ve başını koltuğa yaslamış ve bacaklarını kendine doğru çekmiş, dizlerini tutar bir biçimde yayını izlemektedir. Herhangi bir aşırı tepki vermemiştir. Yayını sabit bir duruşla izlemiştir.

006 nolu öğrenci yayını dikkatli biçimde izlemiştir. Müzikli yerlerde oturduğu yerde hafif sağa sola sallanmıştır. Araçların tren olduğunu bilmiş ancak “çuf çuf, ray üstünde gidiyor” gibi ipuçlarından sonra söyleyebilmiştir.

007 nolu öğrenci yayını neredeyse hiç umursamıştır. Yayın başladığı anda ne ile karşılaşacağını görmek ister gibi çok kısa bir an için televizyona bakmış ardından tamamen televizyondan ilgisi koparmış yanındaki arkadaşıyla oyun oynamaya, koltukta düzensiz hareketler etmeye başlamıştır.

008 nolu öğrenci yayını diğer yayınlardaki davranışlarına oranla yayın sırasında daha sakindir. Yayın başladığında ayağa kalkmış, kendince seslenip bir şeyler söyler gibi bir uğultu çıkarmıştır. Ardından oturup koltuğa eliyle vurmaya başlamıştır.

009 nolu öğrenci güler yüzlü biçimde izlemiştir. Bazı sahnelerde onaylama gibi başını yukarı aşağı sallama hareketleri sergilemiştir. Aracın tren olduğunu bilmiştir. Esprili diyaloglara hafifçe gülmüştür. Dikkat dağınıklığı olarak adlandırılabilir herhangi bir davranışı bulunmamaktadır.

010 nolu öğrenci yayını dikkatle izlememiştir. İçeriğin henüz başlarında ekrana biraz bakmış ardından araştırmacıya “bunu kapat, TRT aç” komutları vermeye başlamıştır. Yayın süresince başını yana çevirmiş ve kendince ritim tutarak mırıldanmıştır, yayını umursamamıştır.

011 nolu öğrenci yayını neredeyse hiç izlememiştir. Sıklıkla ayağa kalkmış, kumandayı almaya çalışmış, kumandayı almasına müsaade edildiğinde de sadece kumandayı alıp dolaşmıştır. Yerine oturtulduğunda tekrar aynı hareketleri yapmaya kalkışmıştır. Gözlerini hiç ekrana yöneltmemiştir.

012 nolu öğrenci yayını genel anlamda izlemiştir. Bir yandan ekrana bakarken bir yandan koltukta bir şeyler arıyor gibi davranışını sürdürmüştür. Koltukta dik oturur biçimde yayını izlemeye devam etmiştir. Herhangi aşırı bir tepkisi, heyecanı gözlenmemiştir.

Dizi 1

Türk televizyonlarında çeşitli kanallarda uzun yıllar ekrana gelen “Çocuklar Duymasın” isimli diziden kısa bir sekansın gösterildiği videoda “Havuç” isimli karakterin okuldaki bilimsel bir ödev için ailesinden yardım isteyişi ve bilimsellikten anlamayan babasının trajikomik biçimde ödevine yardım ediş şekli anlatılmaktadır. Sekansta anne ile babanın bilim ödevine farklı bakış açıları yansıtılmakta ve komedi unsuru olarak atışmalarına yer verilmektedir. Yaklaşık beş dakika sürmekte olan içerik ile çocukların çok bilinen bir dizinin bilinen karakterinin gösterildiği sekanstaki durumlara tepkisi ölçülecektir.

001 nolu öğrenci yayını sakın bir biçimde hafif tebessümle izlemiştir. Elleri dizlerinin üstünde bir biçimde, gülme efektlerinde artan bir tebessümle izlemesini sürdürmüştür. Herhangi başka bariz bir tepkisi görülmemektedir.

002 nolu öğrenci yayına neredeyse hiç odaklanmamıştır. Başını çevirip eline yaslayarak ve yan tarafa bakar biçimde oturuşunu değiştirmiştir. Yayında çalan müzik sonrası “zil çaldı, bitti, zil çaldı, ders bitti” şeklinde söylenmeye başlamıştır. Geri kalan kısımlarda yayına hiç ilgi göstermemiştir.

003 nolu öğrenci yayın sırasında odaklanamamıştır. Önce televizyona bakmış ardından sıklıkla başını çevirip refakatçiye, araştırmacıya, arkadaşlarına ve pencereye doğru bakmıştır. Yayın başladığında nötr bir izleme gerçekleştiren öğrenci yayın ilerledikçe dikkat dağınıklığı yaşamaya başlamıştır. Dizideki karakterler sorulduğunda gerçek veya dizideki isimlerini söylememekte dolayısıyla muhtemelen bilmemekte veya unutmaktadır.

004 nolu öğrenci yayını sakince izlemiştir. Bakışları sabit, koltukta dik oturur vaziyette, ellerini birbirine bağlamış biçimde izleme gerçekleştirmiştir. Herhangi bir dikkat dağınıklığı yaşamamakla birlikte karakterlerle ilgili sorulara da cevap vermemektedir. Muhtemelen bilmemektedir.

005 nolu öğrenci yayını izlememiştir. Yayın boyunca tamamen koltukta yayılmış, kimi zaman oturduğu yerde zıplamış, hafif bağırıştır. Bu davranışlardan yorulduğunda koltuğa hafif uzanmış ancak ekrana değil tavana bakmıştır.

006 nolu öğrenci yayını genel anlamda izlemiştir. Nadiren etrafına baksa da odaklanma konusunda problem yaşamamıştır. İsimleri ipucuyla da söyleyememiştir ancak refakatçi, karakterin “Havuç” olan ismini söylediğinde heyecanla “Havuç, Havuç” şeklinde tekrarlamıştır.

007 nolu öğrenci yayını neredeyse hiç izlememiştir. Televizyonda bir yayın yokmuş gibi etrafına bakarak oturmuştur. Kimi zaman ağız hareketleriyle “üf, püf” ve “pısa” şeklinde sesler çıkarmıştır.

008 nolu öğrenci koltukta sağa sola dönüp refakatçiye hafif şiddette vurarak yayını ilgisiz biçimde tamamlamıştır. Arada ayağa kalkmakta, müdahaleyle tekrar yerine oturtulmaktadır.

009 nolu öğrenci yayını sabit bakışlarla izlemiştir, herhangi özel bir tepkisi olmamıştır. Sıklıkla ileri geri sallanmıştır. Televizyondan başka yere fazla bakmamıştır. Karakterlerin isimlerini söyleyememiştir.

010 nolu öğrenci yayını ilgili biçimde izlemiştir. Karakterlerin isimlerini söyleyememiş, gülme efektlerinde ise kendisi de gülmektedir ancak gülüşü sanki ekrandaki gülüş efektini taklit eder gibi bir biçimdedir.

011 nolu öğrenci yayını izlememiştir. Yayın süresince koltuğa uzanmış, el ve kollarını sağa sola hareket ettirip, tavana doğru bakmıştır.

012 nolu öğrenci yayını izlememiştir. Yayın sırasında kalkıp diğer koltuklara doğru yönelmiş onlara oturmuştur. Sonrasında müdahaleyle kendi yerine oturtulsa da aynı hareketleri sergilemeye eğilimli tepkiler vermiştir.

Dizi 2

Yaklaşık üç dakika süren sekansta giriş müzikle yapılmakta ve girişte gösterilen karakter kağıda yazdığı notu ürettiği kemençenin içine gizlemektedir. Yoğun bir müzik girişinin ardından sekans diyaloglarla devam etmektedir. Karakterlerin ciddi duruşları dikkat çekicidir. Gerginlik havasını veren sekans yine kemençenin kullanıma hazır hale getirilişini gösteren görüntünün yanında yoğun müzikle sona ermektedir. Dizide yoğun müzik kullanımının otizmli çocukların dikkatini ne ölçüde çektiği gözlemlenebilecektir.

001 nolu öğrenci yayını kısa süre izleyip ardından oturduğu yerde sağa sola doğru hafif sallanarak etrafına bakınmıştır. Yayına olan ilgisinin hızla sönümlendiği görülmüştür.

002 nolu öğrenci yayına müziğin eşlik ettiği esnada bir süre izlemiş, müziğin sona ermesiyle beraber başını sağa sola çevirerek ve yanındaki arkadaşlarına dokunarak izleme davranışını neredeyse tamamen sona erdirmiştir.

003 nolu öğrenci yayını izlemiş, merak ettiğini belli eder biçimde elini çenesine yaslayarak televizyona doğru eğilmiştir. Ancak sonrasında yavaş yavaş odadaki diğer kişilere bakmaya başlamıştır. Arada dönüp tekrar televizyona baksa da çok ilgili, heyecanlı bir izleme gerçekleştirdiğini söylemek mümkün değildir. Aletin ismini bilmemektedir.

004 nolu öğrenci yayını sabit bakışlarla izlemiş, herhangi özel bir tepki vermemiştir. Dik oturuşunu sürdürmüş, ciddiyetini korumuş ve çok nadir aralıklarla odadaki diğer kişilere dönüp hemen ardından yine televizyona odaklanmıştır.

005 nolu öğrenci yayını hiç izlememiştir. Müzikli giriş sekansı dahil ekrana neredeyse hiç bakmadan koltukta zıplamış, oynamıştır.

006 nolu öğrenci yayının müzikli bölümünde derin nefes alıp vererek ve tebessümle izleyerek heyecanlandığını belli etmiştir. Yayındaki aletin adını bilmemekte, öğrendikten sonra heyecanla tekrar etmektedir. Yayının ilerleyen kısımlarında ise ilgisinin hafif biçimde sönümlendiği, arkadaşlarına ve refakatçiye baktığı gözlemlenmiştir.

007 nolu öğrenci yayını hiç izlememiştir. Tamamen yayından kopuk bir biçimde koltuğa uzanarak duvarlara doğru bakmakta, ağız hareketleriyle çeşitli sesler çıkarmıştır.

008 nolu öğrenci yayını izlememiş, sürekli ayağa kalkıp bir yerlere gitmeye çalışmıştır. Müdahaleyle oturtulduğunda ise koltuğun kenarlıklarına başını yaslayıp tavana bakmıştır.

009 nolu öğrenci yayının müzikli kısmında ekrana odaklanabilmiş ancak sonrasında odadaki arkadaşlarına, refakatçiye ve araştırmacıya doğru bakmaya başlamıştır. Yüksek sesli müziğin sona ermesiyle beraber yayına ilgide hızlı bir sönümlenme yaşadığı anlaşılmaktadır.

010 nolu öğrenci yayını izlemiş, başını müziğe uyumlu biçimde sallamış ardından televizyonla bağına yavaş yavaş koparıp arkadaşlarına doğru bakmıştır. Bir ara yerinden kalkıp izleme odasından bakınca görünen tuvalete doğru yürümüş, refakatçisinin tuvaletin var mı sorusu üzerine “Hayır” cevabı verip refakatçi eşliğinde geri gelip oturmuş ve etrafa bakmayı sürdürmüştür. Aletin ismini söyleyememiştir.

011 nolu öğrenci yayını neredeyse hiç izlememiştir. Sıklıkla yerinden kalkıp odadan çıkış kapısına doğru yönelmiştir. Yerine oturtulduğunda televizyona bakmadan kısa süre oturup tekrar kalkmıştır. Yayına ilgisi neredeyse hiç bulunmamaktadır.

012 nolu öğrenci yayın sırasında hiç televizyona odaklanmamıştır. Tamamen yayından kopuk biçimde yerinden kalkıp ekrana arkasını dönmüş ve koltuğa eğilip koltuğun çeşitli yerlerine hafifçe vurmuştur. İlgisi tamamen sönmüş durumda.

Film

Yaklaşık dört dakika süren sekans, “Yıldızlararası” [Interstellar] (2014/Christopher Nolan) filminden alınmıştır. Videoda ana karakter parçalanmış ve sürüklenmekte olan bir platforma kendi uzay aracını bağlamaya çalışmaktadır. Uzay araçlarının döngüsel hareketleri otizmlili çocukların dikkatini çekebilecek biçimdedir. Daimi döngüsel harekette olan araçlar bir süre sonra senkronize olarak aynı yönde hareket etmekte, daha sonra görsel olarak durmaktadır. Görüntüye müzik de eşlik etmektedir. Özellikle cisimlerin sürekli aynı yöne hareket etmesi ve uzun süre dönmesiyle otizmlili çocukların dikkatini çekebilecek ölçüdedir.

001 nolu öğrenci yayını başta izlememiştir. Alışkın olunan düzeninin aksine yayın başlatılırken başını çevirip sol kolunun üzerine doğru başını yaslayan öğrenci filmde dönen araçların görünmesi üzerine başını kaldırıp televizyona doğru odaklanmaya başlamıştır.

002 nolu öğrenci yayının başlangıcını izlemiş ardından sadece karakterlerin olduğu sahnelerde ekrana yönelik ilgisi kesmiştir. Arada uzay araçlarının döndüğü sahnelerde yeniden ekrana dönmüştür. Dönmekte olan araçlara bakışı otizmlilere atfedilen dönen cisimlere sabit, donuk bakışlar gibi değildir. Daha çok devamında yeni bir şey gelip gelmeyeceğine yönelik bir ilgi gibi durmaktadır.

003 nolu öğrenci yayını başta ilgiyle izlemiş, ancak daha sonra özellikle birbirini tekrar eden, benzer dönüş sahnelerinde ilgisini kesmiş ve başını ellerinin arasına koyup yere doğru bakma davranışı gerçekleştirmiştir.

004 nolu öğrenci yayını sakin ve dikkatli bir şekilde izlemiştir. Yayında sahne farketmeksizin donuk bakışlarla izlemeyi sürdürmüş özel bir tepki vermemiştir.

005 nolu öğrenci yayına fazla ilgi göstermemiş, genel itibariyle yayından kopuk bir biçimde duruş sergilemiş, koltukta havaya bakar vaziyette uzanmıştır.

006 nolu öğrenci yayını genel itibariyle heyecanlı bir biçimde izlemiş, yayına odaklanmıştır. Nadiren başını çevirip arkadaşlarına baksa da derin nefes alıp vererek ve hafif bir tebessümle yayını izlemiştir.

007 nolu öğrenci yayını neredeyse hiç ilgilenmemiştir. Defalarca müdahale edilse de yerinden sıklıkla kalkmakta ve değişik sesler çıkararak konuşuyor gibi yapmaktadır.

008 nolu öğrenci yayını başta izlemeyip koltukta oturduğu yerde zıplamıştır. Ardından müdahaleyle yerine oturtulmuştur. Tekrar zıplamaya başlamış ancak ekrana bir an bakarak duraksamıştır. Bağlanma sahnesinde uzay araçlarının dönüşlerinin başladığı sekansla beraber öğrenci sakin ve dik oturur biçimde ilgili kısımları izlemiş, sekansın sona ermesiyle birlikte diğer sahnelerde yine zıplamaya ve sağa sola dönüp koltuklara vurmaya başlamıştır.

009 nolu öğrenci yayını genel anlamda ilgiyle izlemiş, arada bir refakatçiye ve araştırmacıya doğru bakmış ardından tekrar televizyona odaklanmıştır. Yayını izlediği sırada ellerini birbirine bağlamış ve çok hafif ileri geri sallanır durumdadır.

010 nolu öğrenci yayını devamlı olarak ve sağ dirseğini koltuğun kenarlığına koyup başını da sağ eline yaslayarak yayını izlemiştir. Yayını izlediği sırada anlaşılmayacak kadar az bir tonlamada şarkı mırıldandığı görülmüştür. Ardından araştırmacının elinden kumandayı almaya çalışmıştır.

011 nolu öğrenci yayını yatıp uzanır bir vaziyette, gözlerini kısarak ve kol ve bacaklarını sürekli sağa sola hareket ettirir biçimde izlemiştir.

012 nolu öğrenci yayını sakın bir şekilde, herhangi bir dikkat eksikliği yaşamadan izlemiştir. Yayın sırasında arkasına yaslanmış, sabit ve dik biçimde oturmuş, yayını izlemiştir.

Eğlence 1

Bir yarışma programından (Kim Milyoner Olmak İster?) alınan görüntülerde yarışmacılar önce kendilerini tanıtmakta ardından sorulara geçmektedir. Yarışmacılar medyada, özellikle dizi ve filmlerde oynamaları nedeniyle oldukça bilinen isimlerden (Oktay Kaynarca, Birce Akalay) seçilmiştir. Yarışma sunucusunun (Selçuk Yöntem) ve yarışmacıların simalarının çocuklar için tanıdık gelmesi mümkündür. Ek olarak yarışmanın müziği de yarışmanın tarihsel geçmişine bağlı olarak bilinir bir müziktir. Doğru cevaplardan sonra da müzik çalınmaktadır. Sekans yaklaşık altı dakika sürmektedir.

001 nolu öğrenci yarışmayı yüzünde tebessümle izlemiştir. Başka herhangi özel bir tepki vermemiş ve ekrandan başka bir yere pek odaklanmamıştır. Sadece sorular bilinip alkışlandıktan sonra arkadaşlarına doğru çok kısa bakıp tekrar ekrana dönmektedir.

002 nolu öğrenci yarışmayı kısa süre için izler gibi görünse de kısa zamanda ilgisi kaybolmuştur. Kısa aralıklarla televizyona baksa da ardından elini başının üzerine koyup başını yana doğru eğerek çok kısık sesle söylenmeye başlamıştır.

003 nolu öğrenci yarışmayı ilgili biçimde izlemiştir. Yarışmada sorulan sorular kendisine sorulduğunda cevap veremese de televizyon dışında herhangi bir kişi veya nesneyle ilgilenmemiştir. İçeriğin başında yarışmacıların kendilerini tanıttıkları sekans da dahil olmak üzere tüm yayını sabırlı biçimde izleyebilmiştir. Üstelik seyircilerin alkışladığı sahnede öğrenci de alkışlayarak eşlik etmiştir. Yarışmacıların kim olduğu sorulduğunda söyleyememiştir.

004 nolu öğrenci yayını izlerken ağız hareketleriyle içinden soruları okumaktadır. Sorulara yanıt vermesi istendiğinde sadece ilk sorunun cevabı olan “Son kararım” cevabını söyleyebilmiştir. Yarışmacıların kim oldukları sorulduğunda ise “Oktay Kaynarca” cevabını bir çırpıda söyleyebilmiştir. Selçuk Yöntem’in sorusu karşısında Oktay Kaynarca’nın “...bizim dizide Memati oynamayacak” cevabıyla da hafif derecede gülmüştür.

005 nolu öğrenci yayını fazla ilgilenmemiştir. Yayınla kopuk biçimde koltukta sağa sola bakmış, saçlarıyla oynamıştır.

006 nolu öğrenci yayını sakin ve dikkatlice izlemiştir. Yarışma sorularına cevap vermek için uğraşmış, düşünmeye çalışmış ancak cevapları söyleyememiştir. Yarışmacıları da söyleyememiştir.

007 ve 011 nolu öğrenciler yayını hiç izlemeyip adeta birbirleriyle oyun oynamışlardır.

008 nolu öğrenci yayını izlememiş, yerinden kalkmıştır, refakatçinin müdahalesiyle tekrar oturtulsa da yayına ilgisiz davranmış, koltuğa uzanıp sağa sola dönüp değişik sesler çıkarmıştır.

009 nolu öğrenci yayını izlemiş ve ilk sorudaki “Son kararım” cevabını vermiştir. Bu kısım haricinde sıklıkla da odadaki diğer arkadaşlarına tebessümle bakmıştır. Yarışmacıları tanıyamamıştır.

010 nolu öğrenci yarışmada ilk soruya doğru cevabı vermiş, ayrıca yarışmacılardan “Oktay Kaynarca”yı da söyleyebilmiştir.

012 nolu öğrenci yarışmayı genelde takip etmemiş, koltukta geriye yaslanır vaziyette kolunu kaşır gibi hareketler yapmıştır. Sadece alkış olduğu zaman ekrana kısa süreli bakmakta ardından aynı hareketlerle ilgisini koparmıştır.

Eğlence 2

Komedi programından alınan yaklaşık bir dakikalık sekansta oyuncular çeşitli taklitler gerçekleştirmektedir. Bir platform üzerinde seyircilerin de katılımıyla tiyatro usulü oynanan ancak kamera çekimleri gerçekleştirilerek televizyon yayınına aktarılan programda özellikle spor camiasında isimleri sıkça duyulan Fatih Terim ve Sabri Sarioğlu’nun taklitleri oyuncular tarafından abartılı biçimde gerçekleştirilmektedir. Taklitlere ve seyircinin tepkisine otizmlili çocukların vereceği tepki takip edilmiştir.

001 nolu öğrenci yayını koltuğa yaslanmış, hafif tebessüm eder biçimde ancak yayından ziyade sık sık çevresine ve arkadaşlarına bakar vaziyette takip etmiştir.

002 nolu öğrenci yayını neredeyse hiç takip etmemiştir. Yayın başlangıcında birkaç saniye için ekrana bakmış ardından koltukta hafif sallanarak etrafına bakmıştır.

003 nolu öğrenci yayına fazla ilgi göstermemiştir Yayın boyunca sık sık başını çevirmiş, arkadaşlarının hareketlerine ya da refakatçi ve araştırmacıya doğru bakmıştır. Ardından başını koltuğa hafif yanlamasına yaslayarak bir anlamda dinlenmeye çekilmiştir. Oyuncuların yaptıkları taklitleri anlayamış, söyleyememiştir.

004 nolu öğrenci yayını donuk bakışlarla izlemiş, taklidi yapılan isimlerden “Fatih Terim”i anlayıp söyleyebilmiş, etrafına bakmadan yayına odaklanabilmiştir. Ancak Fatih Terim’i söylemesi refakatçinin tekrarlı sorularla “Hangi teknik direktör?” demesiyle gerçekleşmiştir. Bu bağlamda öğrencinin cevabı bilmesinin kaynağı ipucu sayesinde taklidi zihninde çözümlemesi sonucu mu yoksa teknik direktör hatırlatması sayesinde aklına gelen ilk kişinin adını söylemesi sonucu mu olduğu belirsizdir.

005 nolu öğrenci yayına odaklanmamış, koltukta yatarak ve sağa sola bakarak vakit geçirmiştir. İlgi alanı olmaması ve yaş itibarıyla de uyumlu olmaması nedeniyle içeriğe ilgi göstermediği anlaşılmaktadır.

006 nolu öğrenci yayını sabit bir tebessümle izlemiş, taklidi yapılanları söyleyememiş, yayından fazla anlamadığı anlaşılrsa da konsantre kaybı yaşamadan devamlı olarak yayını izlemiştir.

007 nolu öğrenci yayını neredeyse hiç ilgilenmemiş, televizyona bakmamıştır. Yayın boyunca baş parmağını emerek koltukta arkasına yaslanmış, kimi zaman ağzından çeşitli sesler çıkarmaktadır.

008 nolu öğrenci yayını takip etmemiş koltuğa uzanıp sağa sola dönerek ve sürekli bedenini hareket ettirerek tamamlamıştır. Refakatçi tarafından dik oturtulup izlemesi sağlanmaya çalışıldıysa da başarılı olunamamıştır. Aynı hareketleri tekrarlamıştır.

009 nolu öğrenci yayını devamlı olarak izlemiş, taklitlerle ilgili soruyu cevaplandıramamış, hafif tebessüm, hafif ileri geri sallanma hareketleriyle yayını tamamlamıştır.

010 nolu öğrenci yayına fazla ilgi göstermemiş, eli çenesinde hafif ileri geri sallanır durumda ve televizyondan ziyade oda içindeki diğer yerlere bakarak yayını tamamlamıştır. Taklit yapılan isimleri söyleyememiştir.

011 nolu öğrenci yayınıla ilgilenmemiş, başını kaşıyarak ve arkasına yaslanıp tavana doğru bakarak yayını tamamlamıştır.

012 nolu öğrenci yayın sırasında televizyona hiç odaklanmamış, ayakta koltuğuna dönüp bir şeyler arıyor gibi davranışını sürdürmüştür.

Eğlence 3

Yaklaşık üç dakikalık sekansta bir realite yarışması olan ve aynı isimle Türkiye’de uyarlanan “Survivor” yarışmasından görüntüler verilmektedir. Yarışmacılar senaryo gereği çeşitli zorlukların üstesinden bedensel güçleriyle gelerek kazanmaya çalışmaktadırlar. Yarışmada çeşitli başarılilik ve başarısızlık ölçütleri bulunmaktadır ve videoya dahil edilen kısımda direklerdeki ağırlıklara bağlanan halatları tutmaya çalışmaktadırlar. Yarışmacıların takım ortakları halatlara devamlı yeni ağırlıklar eklemektedir. Böylelikle halatları tutan yarışmacılar en çok ağırlığa en fazla süre dayanmak için uğraş vermektedirler. Görüntü böylelikle takım oyununun bir çeşidini sunmaktadır.

001 nolu öğrenci yayını fazla takip etmemiş, alışkın olunanın aksine tebessümle de izlememiştir. Gözlerini sıklıkla ekrandan ayırmış, yere veya televizyonun çevresine doğru bakmıştır.

002 nolu öğrenci yayına fazla konsantre olamamış, kendi ellerini birbirine sürterek ve sağa, sola, yere doğru bakışlar atarak vakit geçirmiştir. İlginç olan hareketi ise yarışma tamamlanıp kazanan belli olduğunda öğrenci de alkışlamaya başlamıştır.

003 nolu öğrenci yayına özel bir ilgi göstermemiştir. Gözlerini kısıp daha dikkatli bakmaya çalışmış ancak muhtemelen olay örgüsünün hızlı ilerlemesi nedeniyle konuşmaları yakalayamamasından kaynaklı olarak kısa zaman sonra pencereye doğru ve oda içindeki kişi ve nesnelere doğru bakmaya başlamıştır. Yarışmanın ismini söyleyememiştir.

004 nolu öğrenci yarışmayı sabit bakışlarla takip etmiş, yayının ismini söyleyebilmiş ancak başka hiçbir tepki vermemiştir.

005 nolu öğrenci yayını sabit bir biçimde izleyerek başlamış, ancak yarışmacıların benzer hareketleri tekrarlaması sonucu arkasına yaslanmış ve televizyon ile televizyonun çevresi arasında gidip gelen bakışlarla yayını izlemeyi sürdürmüştür.

006 nolu öğrenci yayını izlemiş ancak herhangi bir heyecan belirtisi göstermemiş, bariz bir tepki göstermemiştir. Yayının ismini zorlanarak da olsa söyleyebilmiştir.

007 nolu öğrenci yayını hiç ilgilenmemiş, tamamen araştırmacı ve refakatçiye şakayla karışık vurarak ve ağzından çeşitli sesler çıkararak yayını tamamlamıştır.

008 nolu öğrenci önce doğrulup televizyona bakmış, birkaç saniye izledikten sonra oturduğu yerde zıplamaya başlamış, televizyonla ilgisini kesmiştir.

009 nolu öğrenci yayını fazla önemsememiş, daha ziyade oturduğu yerden öne eğilip arkadaşlarına tebessümle bakarak vakit geçirmiştir. Yayının adını söyleyememiştir.

010 nolu öğrenci yayını fazla ilgiyle takip etmemiş, genelde ileri geri sallanıp gözlerini televizyondan kaçırarak vakit geçirmiştir. Yayının ismini söyleyebilmiştir.

011 nolu öğrenci yayını hiç ilgilenmemiştir. Yayını alakasız bir biçimde koltuğa uzanıp tavana bakmış ve bir eliyle de başını kaşımıştır.

012 nolu öğrenci yayını tamamen ilgisizdir. Yayın süresince koltukta arkasına yaslanmış, bağdaş kurmuş ve bir eliyle koltukta bir şeyler arıyor gibi davranışlarda bulunmuştur.

Haber 1

Haber bülteninden alınan yaklaşık iki dakikalık görüntüde çağrı merkezleri ile ilgili şikayet konusu olan, müşteri temsilcisine bağlanmanın çok uzun süreler sonunda gerçekleştirilmesi veya bir türlü bağlanılamaması sorununun getirilen düzenlemeyle ortadan kaldırıldığı bildirilmektedir. Otizimli çocukların haberlere yönelik ilgileri test edilecektir. Spikerin sunumuyla başlayan haberde görsel olarak telefonlar, bilgisayarlar gösterilmektedir.

001 nolu öğrenci yayını sakın ve ciddi bir biçimde izlemiş, ellerini birbirine bağlamış ve yayına oldukça konsantre biçimde izlemeyi sürdürmüştür. Ara sıra çevresine bakıp ileri geri sallanmaktadır ancak yayını takip edebilmiştir.

002 nolu öğrenci yayını kısa aralıklarla izlemekte ardından iki eliyle başını tutup yere doğru bakmaktadır. Genelde telefon ve bilgisayar gibi cihazların olduğu sahnelerde ekrana bakıp insanların olduğu sahnelerde başını çevirdiği gözlenmiştir.

003 nolu öğrenci yayını fazla ilgili izlememiş, daha çok refakatçiye, araştırmacıya ve odadaki diğer arkadaşlarına bakmaktadır. Kopuk bir izleme gerçekleştirse de elektronik cihazların görüldüğü sahnelerde televizyona dönüp bakmaktadır. Elektronik cihazların isimlerini bilmektedir.

004 nolu öğrenci yayını sabit ve ciddi bir şekilde izlemiştir. Herhangi bir sekans farketmeksizin devamlı izleme gerçekleştirerek yayını tamamlamıştır. Elektronik cihazların isimlerini bilmektedir.

005 nolu öğrenci yayını sakın bir şekilde izlemiş ancak fazla sürmeden koltuğa yaslanıp bacaklarını kendine doğru çekerek genelde tavana ve sağa sola bakar vaziyette yayını sürdürmeyi tamamlamıştır.

006 nolu öğrenci yayını ciddi ve dikkatli bir şekilde, dik ve sabit bir oturuşta takip etmiştir. Yayında gösterilen elektronik cihazların isimlerini söyleyebilmektedir.

007 nolu öğrenci yayını fazla takip etmemiş ancak telefon ve tablet gibi elektronik cihazların olduğu sahnelere denk geldiğinde kısa süre için yayına odaklanmış, ardından tekrar yayına ilgisini kesmiştir.

008 nolu öğrenci yayını ilgilenmemiş, koltukta ileri geri sallanır vaziyette oturmuş, etrafa bakınmıştır. Elini havaya kaldırıp indirmiş, televizyonla alakası bulunmamaktadır. Yayının sonlarına doğru elektronik cihazların gösterildiği sahnelerde kısa süreliğine ekrana baksa da ilgisizliği devam etmiş, başka taraflara bakmaya devam etmiştir.

009 nolu öğrenci yayını tebessümle izlerken spikerin konuşmalarını başını sallayıp onaylar gibi hareketlerle takip etmiştir. Haberin ne olduğunu fazla anlayamamış ancak elektronik

cihazları bilip söyleyebilmiştir. Arada bir dönüp arkadaşlarına baksa da hemen televizyona dönüp yayını takip etmeye devam etmiştir.

010 nolu öğrenci yayını sürekli biçimde takip etmiştir. Elektronik cihazları söyleyebilmiştir. Ekranda çıkan yazıları araştırmacı veya refakatçinin talebi olmaksızın kendiliğinden okumaktadır. Herhangi başka bir kişi, nesneyle ilgilenmemiş, dikkat kaybı yaşamamıştır.

011 nolu öğrenci yayını genel anlamda televizyona bakarak izlemiş, bir yandan başını ve ensesini kaşımakta, el ve kollarını sağa sola doğru hareket ettirmektedir.

012 nolu öğrenci yayını hiç izlememiş, başını sıklıkla sağa sola çevirip yerinden iki kere kalkmış ve müdahaleyle tekrar oturtulmuştur.

Haber 2

İki dakika kadar süren haberde kış aylarında yağan karın çeşitli illerde yaşattığı zorluklara değinilmekte ve büyük puntolarla haber hakkında bilgiler verilmektedir. Kış görüntüsünün çocuklarda mevsimleri çağrıştırması mümkündür. Okuma yazma bilen otizmlili çocukların haberden ne algıladıklarının çözümlenmesi sağlanacaktır. Haberde çeşitli araçların kar üzerinde zorlukla yol alışları gösterilmektedir.

001 nolu öğrenci yayını devamlı ve ciddi bir yüz ifadesiyle izlemiştir. Yayından başka herhangi bir kişi veya nesneyle ilgilenmemiştir.

002 nolu öğrenci yayınla ilgilenmemiş, neredeyse hiç ekrana bakmamıştır. Sürekli olarak başını yana çevirmiş ve ileri geri hafif sallanmıştır.

003 nolu öğrenci yayını özel bir ilgiyle izlememiş, yayın boyunca sıklıkla çevresine bakınmıştır. Yayının karla ilgili olduğunu anlayabilmiş, yazıları zorlanarak da olsa okuyabilmiştir.

004 nolu öğrenci yayını devamlı ve ciddi biçimde izlemiştir. Yayının karla ilgili olduğunu bilmektedir. Ekrandaki yazıları okuyabilmiştir.

005 nolu öğrenci yayını koltukta yayılıp tavana bakar vaziyette izleyerek geçirmiştir. Arada bir refakatçiye doğru bakmıştır. Televizyonu neredeyse hiç izlememiştir.

006 nolu öğrenci yayını devamlı olarak izlemiş, yüzünde çok hafif bir tebessüm görülmüştür. Yayının ne ile ilgili olduğu sorulduğunda “kar” cevabını vermiş, yayındaki yazıları okuyabilmiştir.

007 nolu öğrenci yayının sadece başından itibaren birkaç saniyesini izlemiş, ardından televizyonla ilgisini kopararak başını sağa sola sallamaya ve koltuğa eliyle hafif şiddette vurmaya başlamıştır. Ağzından çeşitli sesler çıkarmakta ve yayınla artık hiç ilgilenmemiştir.

008 nolu öğrenci yayınla ilgilenmemiş koltukta sağa sola uzanarak ve ileri geri sallanarak vakit geçirmiştir.

009 nolu öğrenci yayını hafif bir tebessümle izlemiş, spikerin konuşmalarını başıyla onaylar gibi takip etmiştir.

010 nolu öğrenci yayını dikkatli ve devamlı bir şekilde takip etmiştir. Haber metnini araştırmacı veya refakatçinin talebi olmaksızın hızlı biçimde okumuş ve yayındaki taşıtlardan kamyonu da kendiliğinden söylemiştir. Herhangi bir konsantre dağınıklığı yaşamadan yayını takip etmeyi sürdürmüştür.

011 nolu öğrenci televizyonu izlemiş ancak eliyle başını kaşımıştır. Dikkatli ve ilgili bir izleme gerçekleştirmemiştir. Yarı uzanır yarı izler bir duruşla izlemeyi sürdürmüştür.

012 nolu öğrenci yayında araçların karda zorlandıkları, kaydıkları sahnelerde ekrana bakmış, bunun haricinde yayınla ilgilenmemiştir. Sıklıkla etrafına bakmış, çenesini kaşımıştır.

Haber 3

Haberde bir otizmlı gencin müzik alanında sahip olduğu üstün yeteneğinden bahsedilmekte ve çeşitli eserleri icra edişinden görüntüler verilmektedir. Yaklaşık iki dakika süren haberde yer yer aşırı büyük puntolarla yazılar yazılarak haberin detayları anlatılmaktadır. Böylelikle otizmlı çocukların ekranın çeşitli yerlerinden bakarak okuma tecrübelerini geliştirmeleri ve bir yandan da haber hakkında fikir sahibi olmaları kolay olacaktır. Haberin öznesi olan

bireyin de otizmlı olması, otizmlı çocukların otizmlilerle ilgili bir habere yönelik alımlama düzeylerini ortaya koyacaktır.

001 nolu öğrenci yayını çok sakin ve anlamsız bakışlarla izlemiştir.

002 nolu öğrenci yayın sırasında sağa sola bakarak vakit geçirmiştir. Yayınla ilgisizdir. Kendi kendine gülümsemiş ancak yayına neredeyse hiç bakmamıştır.

003 nolu öğrenci yayını takip etmiş, yazılar da büyük puntolu olduğu için heceleme tarzında yavaş ve bir kısmını kaçırarak da olsa okuyabilmiştir. Yayını devamlı izlese de heyecanlanmamış, özel bir ilgi göstermemiştir.

004 nolu öğrenci yayını devamlı olarak ve ciddi bir bakışla izlemiş, ancak başka herhangi özel bir tepki vermemiştir. Yazıları okuması istendiğinde okumuş ancak kısa süre sonra okumayı yarıda kesmiş ve yayını izlemeyi sürdürmüştür. Talep üzerine tekrar okumaya devam etmiştir.

005 nolu öğrenci yayınla fazla ilgilenmemiş, koltukta arkasına yaslanıp sabit ancak ilgisiz biçimde yayını izlemiştir.

006 nolu öğrenci yayını devamlı olarak izlemiş, müzikli kısımlarında hafif sallanarak eşlik etmiş ancak özel bir ilgi göstermemiştir. Yazıları okuması istendiğinde okumuştur.

007 nolu öğrenci yayınla hiç ilgilenmemiştir. Çok kısa aralıklarla yayına bakmış ardından etrafıyla ilgilenmiştir.

008 nolu öğrenci yayınla ilgilenmemiş, başını devamlı sağa sola oynatıp koltukta sürekli sağa sola yatarak vakit geçirmiştir.

009 nolu öğrenci yayını sabit ve ciddi bakışlarla takip etmiş, yazıları talep üzerine okumuştur. Herhangi bir dikkat kaybı yaşamamıştır.

010 nolu öğrenci yayını sürekli olarak izlemiş, yazıları kendiliğinden, araştırmacı veya refakatçiden talep gelmesini beklemeden okumaya başlamıştır.

011 nolu öğrenci yayınıyla ilgilenmiş, tamamen kendi halinde başını ve ensesini kaşır bir şekilde koltuğa uzanarak yayını tamamlamıştır.

012 nolu öğrenci yayını takip etmemiş, arada bir televizyona baksa da sıklıkla kendi çevresine odaklanmayı tercih etmiş, koltukta bir şeyler arar gibi elini minder üzerinde gezindirmiştir.

Kamu spotu 1

Elli saniye süren kamu spotunda otizm farkındalığı için siyaset, sanat, spor, iş dünyası gibi çeşitli alanlardan ünlü isimlerin yer aldığı bir içerik sunulmuştur. Spotun önüne geçmeyen hafif bir müzik ve arada ekrana gelen otizmle ilgili yazılar bulunmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından hazırlanmış bir kamu spotudur.

001 nolu öğrenci yayını tebessümlü bir biçimde izlemiştir. Herhangi bir dikkat dağınıklığı yaşamamış, yayına odaklanmıştır.

002 nolu öğrenci yayınıyla fazla ilgilenmemiş, kimi zaman ekrana, kimi zaman sağa sola bakmıştır. Genelde siyasi isimler ekranda olduğunda ekrana bakmıştır. Konuşmayı biraz bilmesine rağmen isimler sorulduğunda cevap vermemiştir.

003 nolu öğrenci yayını ciddi bir ifadeyle takip etmiş, dikkat dağınıklığı yaşamamıştır. Ekrana gelen isimlerden Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı isim ve soyismiyle söylemiştir. Fatih Terim'i söylemeye çalışmış, çok düşündüğü belli olsa da doğru telaffuz edememiş ancak ipucu (Terim) verilince söyleyebilmiştir. Diğer isimleri söyleyememekte veya tanıyamamaktadır.

004 nolu öğrenci yayını konsantre olmuş ve ciddi bir ifadeyle takip etmiştir. Recep Tayyip Erdoğan'ı isim, soyisim ve vazifesiyle (Başkan) hiç takılmadan tek seferde net bir ses - tonuyla söyleyebilmiştir. Aynı şekilde Binali Yıldırım'ı da isim ve soyismiyle söyleyebilmiştir. Fatih Terim'i ve Ferhat Göçer'i de herhangi bir ipucu almaksızın tek seferde söyleyebilmiş, Hülya Koçyiğit'i ise soyismi söylendiğinde bilmiştir. Hidayet Türkoğlu'nu da soyismi söylenince biraz düşünerek ve zorlanarak da olsa ifade edebilmiştir.

005 nolu öğrenci yayını devamlı olarak izlemiş, herhangi bir dikkat dağınıklığı yaşamamıştır. Koltukta dik oturur vaziyette izlemeyi sürdürerek yayını tamamlamıştır.

006 nolu öğrenci yayının tamamını tebessümle ve heyecanlandığı belli bir biçimde derin nefes alıp vererek, yönünü ve bedenini televizyona doğru öne çıkartarak izlemiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı önce soyismiyle söylemiştir. İsmi sorulduğunda da bir süre düşünüp ardından hızlı biçimde isim ve soyismiyle söylemiştir. Vazifesi sorulduğunda (Cumhurbaşkanı) söylemiştir. Binali Yıldırım'ı da önce soyismiyle söyleyip ismi sorulduğunda biraz düşünmüş ardından ismiyle beraber söylemiştir. Ferhat Göçer'i kısa bir düşünmenin ardından, Fatih Terim'i ise ancak çok fazla ipucu verilince söyleyebilmiştir. Diğer isimleri söyleyememiştir.

007 nolu öğrenci yayını devamlı olarak izlemiş, bir yandan el ve kollarını heyecanlı biçimde yana doğru açıp kapayarak ve iki yana doğru sallanarak izlemeyi sürdürmüştür. Ağzından değişik sesler çıkartarak ve yana sallanmayı sürdürerek ancak televizyonla göz kontağını fazla kesmeden yayını izlemeye devam etmiştir.

008 nolu öğrenci yayını fazla takip etmemiştir. Başını koltuğun sırtlığına yaslayıp arada bir uzanmış, arada bir kalkıp televizyona bakıp tekrar koltuğa uzanmıştır.

009 nolu öğrenci yayını ilgiyle takip etmiştir. Hafif ileri geri sallanarak ve elini çenesinin altına koyarak izlemeyi gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı isim ve soyismiyle bilmiştir. Diğer isimleri hatırlamaya çalışmış ancak söyleyememiştir.

010 nolu öğrenci kollarını birbirine kenetlemiş ve televizyona doğru hafif öne eğilmiş biçimde yayını ciddi ve konsantre şekilde izlemiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı isim ve soyismiyle ve vazifesiyle bir çırpıda söylemiş, Binali Yıldırım'ı aynı şekilde hızlı bir biçimde isim, soyisim ve vazifesiyle (Meclis Başkanı) beraber söylemiştir. Ferhat Göçer ve Fatih Terim'i de bilmiş, söylemiştir.

011 nolu öğrenci yayını sakın ve arkasına yaslanmış biçimde ve genelde başını kaşıyarak izlemiştir. Herhangi özel bir tepkisi bulunmamaktadır.

012 nolu öğrenci yayını biraz izlemiş ardından sağa sola bakınmaya başlamıştır. Yayına özel bir ilgisi veya belli bir tepkisi bulunmamaktadır.

Kamuspotu 2

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na hazırlanan yaklaşık bir dakikalık kamu spotunda müzik eşliğinde ağacı seven bir çocuk ekrana getirilmektedir. Çölleşmeyle mücadeleye değinen kamu spotu yine müzikle sona ermektedir. Müziksel içeriğin kamu spotuna yönelik ilgiyi artırıp artırmadığı tespit edilebilecektir.

001 nolu öğrenci yayını izlerken sıklıkla sağa sola, arkadaşlarına, refakatçiye ve araştırmacıya doğru bakmıştır. Ardından ekrana dönüp bir süre daha izlese de belli bir tepki vermemiş, yayınlı fazla ilgilenmemiştir.

002 nolu öğrenci yayınlı fazla ilgilenmemiş, televizyona kısa süreli bakmıştır. Genelde sağa sola bakmayı tercih etmiştir.

003 nolu öğrenci yayını fazla takip etmemiş, genelde çevresine, arkadaşlarına bakmıştır.

004 nolu öğrenci yayını genel itibarıyla sabit ve ciddi bakışlarla izlemiş ancak arada bir başını çevirip arkadaşlarına doğru bakmıştır.

005 nolu öğrenci yayını devamlı olarak izlemiş, koltukta arkasına doğru yaslanarak ancak başını ekrandan çevirmeden yayını izlemeyi sürdürmüştür.

006 nolu öğrenci yayın sırasında çevresine ve arkadaşlarına bakınmış, yayını fazla takip etmemiştir.

007 nolu öğrenci yayın sırasında televizyona odaklanmamış, rastgele bakışlarla ve anlamsız sesler çıkararak vakit geçirmiştir, arada bir “anne”, “baba” dediği anlaşılmaktadır.

008 nolu öğrenci yayın sırasında televizyonu devamlı olarak izlemiş, nadiren etrafına baksa da fazla dikkat eksikliği yaşamamıştır.

009 nolu öğrenci yayını devamlı, ciddi ve sabit bir ifadeyle izlemiş, herhangi başka bir kişi veya nesneyle ilgilenmemiştir.

010 nolu öğrenci yayını takip etmemiştir. Sıklıkla refakatçi ve araştırmacıya dönmekte, başka izleyecek bir şey olup olmadığını sormaktadır.

011 nolu öğrenci yayını takip etmemiştir. Sıklıkla ayağa kalkmış, oda içinde dolanmaktadır. Müdahaleyle tekrar yerine oturtulsa da yayınla ilgilenmemiştir.

012 nolu öğrenci yayın süresince sağa sola bakmış, yayınla fazla ilgilenmemiştir. Arada bir kollarını kaşıyıp, arkasına yaslanmış vaziyette oturmuştur.

Müzik 1

Yabancı popüler müzik örneklerinden biri olan Adele'in "Someone Like You" şarkısının klibi gösterilmektedir. Klip siyah ve beyaz renk tonlarından oluşmaktadır, klip boyunca genellikle Adele düz bir yolda yürümekte, kameraya bakarak şarkı söylemektedir ve çocukların alışkın olunan renkli tonlamalar yerine renksiz görüntüye ve müziğe verecekleri tepki ölçülecektir. Video yaklaşık beş dakika sürmektedir.

001 nolu öğrenci yayını eli çenesinde, çok hafif sağa eğilerek ve devamlı olarak izlemiştir. Yayın dışında herhangi bir kişi veya nesneyle ilgilenmemiş, ciddi bir izleme gerçekleştirmiştir.

002 nolu öğrenci yayını kısa süreli olarak izlemiş, ardından iki eliyle yüzünü kapatarak öne doğru eğilmiştir. Başta biraz ilgi gösterir gibi görünse de ardından ilgisini koparmıştır.

003 nolu öğrenci yayını arada bir izlemiş, kimi zaman da başını çevirip refakatçiye ve araştırmacıya doğru bakmıştır. Komut üzerine tekrar yayını izlediyse de sıklıkla dikkatini aynı şekilde refakatçi ve araştırmacıya vermiştir.

004 nolu öğrenci yayını fazla takip etmemiştir. Sıklıkla başını çevirip etrafında aynı klibi izleyen arkadaşlarına bakmıştır. Yayını başlangıçta biraz izlemiş ancak muhtemelen daha sonra sıkıldığı için dikkati dağılmıştır.

005 nolu öğrenci yayın süresince arkasına yaslanmış, sakin bir şekilde ancak dalgın bir bakışla, arkasına yaslanmış bir vaziyette televizyonu izlemiştir.

006 nolu öğrenci yayını derin nefes alıp vererek, heyecanlı bir şekilde izlemiştir. Şarkının İngilizce olması ve öğrencinin dile yabancı olması nedeniyle bilinçli bir şekilde değil ancak mırıldanma ve ses tonunu benzetme yolu ile şarkıya eşlik etmiştir. Öğrenci neredeyse bir saniye bile gözünü kırpmadan yayını izlemiş, tebessümle eşlik etmeyi sürdürmüştür. Şarkıcının adı sorulduğunda uzun süre düşünmüş ancak söyleyememiştir.

007 nolu öğrenci yayınıla ilgilenmemiş, genel itibariyle ağzından çeşitli sesler çıkartıp oturduğu yerde sağa, sola doğru uzanmış, kendince oyunlar oynamıştır.

008 nolu öğrenci yayınıla fazla ilgilenmemiş, genelde yatarak vakit geçirmiş, sağa sola doğru bakınmış, refakatçiyle oynamaya çalışmıştır.

009 nolu öğrenci başını hafif ileri geri sallayıp tempoya uymaya çalışmış, güler yüzlü bir şekilde yayını izlemeyi sürdürmüştür. Ara sıra arkadaşlarına bakmış, oda içinde sağa sola göz gezdirmiş ardından tekrar televizyonu izlemiştir.

010 nolu öğrenci yayını kısa bir süre için izledikten sonra araştırmacıya dönüp “Bunu kapat, Star aç, TRT aç” komutları vermiştir. Devamında televizyonla göz kontağını kesmiş, yayınıla ilgilenmemiştir. Çevresine bakmaya ve ileri geri hafif sallanmaya başlamıştır.

011 nolu öğrenci yayınıla ilgilenmemiş, yayın süresince sağa sola bakınmıştır. Televizyona seyrek aralıklarla dönmüş ancak fazla sürmeden dikkati dağılmıştır.

012 nolu öğrenci yayını koltukta sakın bir biçimde oturarak izlemiştir. Arkasına yaslanmış, kollarını havada sallamıştır. Başını iki yana doğru hafif sallayan öğrenci, yayına ilgisiz değilse de heyecanlı ve özel ilgili bir dinleme de gerçekleştirmemiştir.

Müzik 2

Mozart’ın ünlü “Türk Marşı” (Alla Turca) bestesi, piyano tuşlarının izdüşümünü gösteren bir içerikle beraber sunulmuştur. Yaklaşık üç dakika süren videonun renkli ve şekilli takip çubukları ve eş zamanlı müziği ile otizmlı çocuklarda dikkat çekici tepkiler oluşturmaları beklenmektedir.

001 nolu öğrenci yayını gülümseyerek, ellerini birbirine hafifçe çarptırarak ve derin nefes alıp verir bir biçimde, heyecanlı bir duygu durumuyla devamlı olarak takip etmiştir. Konuşmadığı için nefesiyle ritme eşlik etmeye çalışır gibi davranmıştır.

002 nolu öğrenci yayını çok fazla seyretmemiş ancak seyrettiği kadarıyla yayına rutinin dışında daha fazla ilgi göstermiştir. Yayın süresince sakin, huzurlu ve gülümser duruşundan, müzikten hoşlandığı anlaşılmıştır.

003 nolu öğrenci yayını dikkatle izlemiş, hafif kafasını sallayıp ağzından mırıldanarak ritme eşlik etmiştir. Yayın süresince dik oturmuş, gözünü ekrandan ayırmamıştır.

004 nolu öğrenci yayını neredeyse göz bile kırpmadan, devamlı olarak izlemiş, ciddi ve dikkatli bir duruşla, televizyona doğru öne eğik bir biçimde yayını izlemiştir.

005 nolu öğrenci yayına dikkat kesilmiş, göz kontağını kesmeden koltukta dik oturur biçimde, içeriği sonuna kadar izlemiştir.

006 nolu öğrenci yayın sırasında çok heyecanlanmış, adeta melodiyle özdeşleşerek elleriyle ritim tutmuş, başını sallamış, derin nefes alıp vererek yayına ilgi göstermiştir. Gözünü ekrandan ayırmamıştır. Sürekli gülümsemiş, gülmüştür.

007 nolu öğrenci yayının tamamına yakını izlemiştir. İzleme süresince bir elini yumruk yapıp baş parmağını emmiş, ağzıyla da çeşitli aralıklarla farklı sesler çıkarıp izlemeyi bu şekilde tamamlamıştır. Çok nadiren başını çevirip araştırmacıya ve refakatçiye doğru bakmış ve ardından tekrar yayına odaklanıp aynı şekilde izlemesini sürdürmüştür.

008 nolu öğrenci yayın başladığı sırada ayaktadır. Notaların çalmaya başlamasıyla televizyona dönüp bakakalmıştır. Ardından kendi iradesiyle koltuğa oturup izlemiştir. Arada bir yerinde kıpırdansa da televizyona odaklanmıştır.

009 nolu öğrenci yayını tebessümle, dikkati dağılmadan devamlı ve heyecanlı bir biçimde izlemiştir. Notaların birbirini takip edişini şaşkınlıkla takip ediyor gibi gözükmektedir.

010 nolu öğrenci ilgisiz değil fakat müziği çok seven bir öğrenciden beklenen kadar da özel bir ilgi göstermeden normal bir izleme gerçekleştirmiştir. Bir eli çenesinde, dirseğini dizine dayayıp hafif ileri geri sallanarak yayını izlemiştir.

011 nolu öğrenci müzik ritmine başını sallar bir biçimde eşlik etmiştir. Koltukta dik oturur vaziyette, ara sıra ellerine doğru bakıp ellerini birbirine sürterek yayın karşısında göz temasını kısa bir süreliğine kesmiş olsa da ardından tekrar ekrana dönmüş, yayını izlemeye devam etmiştir.

012 nolu öğrenci sevinerek, arada gülerek, başını ahenkli biçimde sallayıp ritm tutarak izlemiştir. Hoşnut olduğunu vücut diliyle ifade etmiştir.

Müzik 3

İbrahim Tatlıses'in "Tren Gelir Hoş Gelir" şarkısının dört dakikalık klibidir. Klipde küçük bir çocuk İbrahim Tatlıses'i tren istasyonundaki banklarda uykusundan uyandırıp şarkıyı söylemesini ister. Böylelikle müzik başlar ve aslında tren istasyonunda kaybolan çocuğun yine Tatlıses tarafından ailesine teslim edilmesiyle klip son bulur. Otizmli çocukların yerli bir şarkıya ve ünlü bir ismin senaryo biçiminde gerçekleştirdiği klibine verecekleri tepkilere dikkat edilecektir.

001 nolu öğrenci ellerini dizlerine hafif vurarak tempo tutar şekilde izlemiştir. Kliple ilgilidir ve tebessümlü bir yüz ifadesiyle içeriği sonuna kadar izlemiştir.

002 nolu öğrenci yayınla fazla ilgilenmemiştir. Arada bakar gibi televizyona dönmektedir ancak etkilenmiş gibi bir görüntüsü bulunmamaktadır.

003 nolu öğrenci kendinden beklendiği kadar olmasa da seyrettiği söylenebilir. Arada bir refakatçi ve araştırmacıya doğru bakmış, ardından televizyona tekrar dönmüştür. İbrahim Tatlıses'i tanımış, sorulduğunda isim ve soyismiyle beraber söyleyebilmiştir.

004 nolu öğrenci yayının başında sorulduğunda, sanatçıyı isim ve soyismiyle bilmiştir. İzleme esnasında ise kendisinden beklenmeyen ani bir hareketle bağırp kendi kolunu ısırır gibi yapmış, ardından refakatçi eşliğinde tualete götürülmüştür. Refakatçisinden alınan bilgilere göre öğrenci bu hareketi, herhangi bir nedene bağlanamaz biçimde farklı

zamanlarda tekrarlayabilmektedir. Yine öğrenci, tuvalet ihtiyacı giderildikten sonra refakatçiyle yaptığı görüşmede televizyon izleme etkinliğinin gerçekleştirildiği sınıfa geri dönmek ve televizyon izlemeye devam etmek istediğini belirtmiştir. Bunun üzerine izleme etkinliğine geri dönmesine müsaade edilmiş ve öğrenciye izleme etkinliğinden mutlu olup olmadığı, televizyon izlemek isteyip istemediğine dair bir kez de araştırmacı tarafından soru sorulmuş ve öğrencinin olumlu cevap vermesi, “istiyorum” demesi üzerine etkinliğe devam edilmiştir.

005 nolu öğrenci içeriği devamlı olarak izlemiştir. El ve kollarını müziğe tempo tutar gibi hafif biçimde koltuğa doğru eğip kaldırmıştır. Bir süre sonra ise herhangi başka bir tepki vermeden sabit ve dik oturur biçimde izlemeye devam etmiştir.

006 nolu öğrenci, zaten müziği seven, müzik ve eğlenceye yatkın bir karakter olduğu için bu durumuna uygun biçimde yayını ilgiyle izlemiş, beden hareketleriyle tempo tutmuştur. Sanatçının kim olduğu sorulduğunda ise “İbrahim Yılmaz” demiştir. Birkaç defa sorulup aynı cevap alındıktan sonra refakatçi tarafından “tatlı” ipucunun verilmesiyle “İbrahim Tatlıses” cevabı alınabilmektedir.

007 nolu öğrenci yayına ilgi göstermemiş, sıradan bir görüntüye bakar gibi ara sıra televizyona bakıp sonra kendi etrafıyla ilgilenmiştir.

008 nolu öğrenci yayınıla ilgilenmemiş, oturduğu yerde koltuğun sağ tarafına yaslanarak etrafına bakınmıştır.

009 nolu öğrenci ileri geri yönlerle doğru sallanarak ve mutlu bir ifade ile yayını izlemiştir. Herhangi bir dikkat dağınıklığı yaşamamış, sanatçının ismi sorulduğunda uzun süre cevap verememiş ancak arkadaşları söyledikten sonra kendisi de tekrar edebilmiştir.

010 nolu öğrenci yayına yönelik özel bir ilgi göstermeksizin ancak ilgisiz olduğunu da düşündürmeyecek biçimde yayını izlemiştir. Yayının henüz başında daha kendisine sorulmadan, sanatçıyı görür görmez isim ve soyismiyle söylemiş, ardından belli bir tepki vermeden hafif öne eğik ve kollarını birbirine bağlamış bir şekilde yayını izlemiştir.

011 nolu öğrenci yayından çok etrafıyla ilgilenmiştir. Klip ilgisini çekmemiş gibidir. Arada bir ekrana göz atmış ardından kendi ellerine ve tavana doğru bakmıştır.

012 nolu öğrenci yayınlı ilgisiz bir biçimde, ekrana arada sırada bakarak ancak genelde sol tarafına dönüp koltuğa elini sürüp, bir şeyler arıyor gibi hareketlerini devam ettirerek izlemeyi tamamlamıştır.

Müzik 4

Saz solosuyla başlayan yayında Sevcan Orhan'ın "Kendim Ettim Kendim Buldum" türküsünü sahnede orkestra eşliğinde seslendirili gösterilmektedir. Müziğe ilgi duyan otizimli çocukların tepkileri ölçülmektedir. Video yaklaşık beş dakika sürmektedir.

001 nolu öğrenci, yayının solosu süresince özel bir tepki göstermeden, ilgisiz bir duruş sergilemiştir. Sanatçının şarkıyı söylemeye başlamasıyla beraber tebessüm etmeye başlamış, ancak bu da fazla sürmemiş ve genel anlamda bir heyecan belirtisi göstermemiştir.

002 nolu öğrenci hiç etkilenmemiş görünmektedir. Televizyonu izlediğine dair hiçbir belirti göstermemiştir. Genel davranışının aksine yüzünü televizyondan başka yöne çevirmemekle birlikte fazla etkilendiği de söylenemez.

003 nolu öğrenci, yayının saz solosu kısmında ekrana doğru eğilip odaklanmış, yayının diğer kısmında daha rahat ve arkasına yaslanarak izlemiştir. Yayın sırasında konsantrasyon eksikliği yaşamamış, genel itibarıyla devamlı bir izleme gerçekleştirmiştir. Sanatçının ismi sorulduğunda herhangi bir isim söyleyememiştir.

004 nolu öğrenci yayını sessiz, sakin ve devamlı bir biçimde izlemiştir. Arada nadiren de olsa arkadaşlarına ve sağa sola bakınmış, ardından tekrar televizyona dönmüştür. Sanatçının ismi sorulduğunda herhangi bir isim söyleyememiştir.

005 nolu öğrenci sürekli sağa sola bakınmış, oturduğu yerde ayağa kalkıp dolaşmıştır. Müdahaleyle yerine oturtulsa da televizyonu izleme konusunda isteksiz görünmüştür.

006 nolu öğrenci müziğin saz solosu kısmında ve türkünün sözlerine başlanması sırasında epey heyecanlanmış, derin nefes alıp verir bir durumdadır. İçeriğin kalan kısımlarında da dikkatini sonuna kadar korumuş, şarkının sözlerine eşlik etmiştir. Sanatçının ismi sorulduğunda bilememiştir.

007 nolu öğrenci ekrana kısa süreli göz attıktan sonra dikkatini başka yere kaydırmış, koltuğa eliyle vurmaya başlamış, ayaklarını bazen kanepenin üzerine çıkarıp uzanmış bazen de bağdaş kurmuştur. Yayınla ilgisini tamamen kesmiş durumdadır.

008 nolu öğrenci yayınla ilgilenmemiş, ayağa kalkıp hafif zıplayarak ağızından değişik sesler çıkartmaktadır.

009 nolu öğrenci programı izlerken mutlu bir görünüm çizmiştir. Yayın süresince ekrana odaklanmıştır. Oturduğu yerde çok hafif derecede sağa sola, ileri geri sallanmaktadır.

010 nolu öğrenci yayını ilgisiz ve sıkıl原因 olduğu her halinden belli bir biçimde izlemiştir. Müzikle çok ilgili bir öğrenci olmasına rağmen söz konusu içerik sırasında bantıdaki saz solosundan itibaren kulaklarını kapatarak izlemek istemediğini belli etmiş, ardından sözlü olarak da “yaa değiştir” komutu vererek düşüncesini açığa vurmuştur. Sanatçıyı tanımamaktadır.

011 nolu öğrenci yayın sırasında hiç rahat değildir. Dikkatini ekrana vermemiş, etrafıyla ilgilenmiş, arkadaşlarıyla birbirine dokunarak oyunlar oynamıştır.

012 nolu öğrenci ekrana odaklanamamıştır. Yerinde durmamış, sürekli ayağa kalkmak istemiştir. Müdahaleyle yerinden oturtulsa da televizyonla ilgisiz davranışlarını yinelemiştir.

Müzik 5

Tarkan'ın “Dudu” şarkısının karaoke versiyonu sabit bir görüntü eşliğinde verilmektedir. Şarkı sözlerinin okunması gereken bölümler ilerledikçe ekranda şarkı sözlerinin ilgili kısımları renk değiştirmektedir. Böylelikle şarkı sözünün ekran başındaki kişi tarafından hece hece takip edilerek okunması sağlanmaktadır. İçerik yaklaşık dört dakika sürmektedir.

001 nolu öğrenci yayını beğeni ile izlemiştir. İlgisini ekrana vermiş ellerini, parmaklarını tempolu biçimde dizlerine vurarak ritme eşlik etmeye çalışmıştır. Gülümsemektedir.

002 nolu öğrenci yayını diğer yayınlara göre daha düzenli, devamlı izlemiştir. Zaman zaman tempolu biçimde yere vurmuş ancak başka herhangi bir hareket gerçekleştirmemiştir.

003 nolu öğrenci, karaokenin sözlerinin söylenme hızına, vurgularına ve tonlamasına uygun olmasa da şarkı sözlerini ekrandan okuyup söylemeye, eşlik etmeye çalışmıştır. Yayının sonuna kadar ilgiyle izlemeye devam etmiştir. Şarkıcının adı sorulduğunda söyleyememiştir.

004 nolu öğrenci yayın sırasında televizyona doğru koltukta öne çıkarak oturmuş, şarkı sözlerini neredeyse hiç aksatmadan, temposuna çok yakın bir ritm ile düzenli bir şekilde okumuştur. Şarkı sözlerini bir süre sesli ve heyecanlı bir şekilde okumuş, ardından mırıldanmaya başlamıştır. Refakatçinin tembihlemesiyle tekrar yüksek sesle okumaya başlamıştır. Şarkıcının adını bilip söyleyebilmiştir.

005 nolu öğrenci kısa süreli olarak ve koltukta dik oturur biçimde televizyonu izlemiş, ancak bir süre sonra ilgisi sönümlenmiştir. Ekranı bakmayı bırakmış, sağa sola bakmaya başlamıştır.

006 nolu öğrenci yayın sırasında çok heyecanlanmıştır. Şarkı sözlerini, tempo ve vurguları bire bir doğru biçimde söylemiş, uygulamıştır. Yayını sonuna kadar söylemiş, el ve ayaklarıyla da ritme eşlik etmiştir. Derin nefes alıp sürekli gülümseyerek içeriği izlemiştir. Sanatçının adını bilmiştir.

007 nolu öğrenci bir heyecan göstergesi olarak düşünülebilecek biçimde el ve kollarını kanat çırpar biçimde sallamış, ritme yakın biçimde sağa sola sallanmıştır. Bir süre geçtikten sonra nakarat kısımlarında ilgisi kopmaya başlamış, sağa sola sallanmayı bırakmış ve koltukta uzanıp havaya bakmaya ve anlamsız sesler çıkarmaya başlamıştır.

008 nolu öğrenci müziğin ritmine uyan hareketler yapmakla birlikte, oldukça sık bir şekilde sağa sola bakınmıştır. Ritme uygun bir şekilde yerinden kalkıp tekrar oturmuş, kollarını yukarıya, sağa sola oynatıp durmuştur. Ancak müzikle ilgisiz olduğunu düşünmek mümkün gözükmemektedir.

009 nolu öğrenci şarkıyı söyleyerek eşlik etmeye çalışmıştır. Sesli söylemesi talep edilse de kısa süre için sesli okur gibi yapıp ardından mırıldanır biçimde söylemeye devam etmiştir. Ritmi tam olarak yakalayamamış, şarkı sözlerini yetişemediği için sıklıkla atlamıştır. Ancak

ekrana dikkat kesilmiş ve elinden geldiğince söylemeye çalışmıştır. Sanatçının ismini bilmiştir.

010 nolu öğrenci içeriği ilgiyle izlemiş, şarkı sözlerini yüksek sesle adeta haykırarak ve tonlama ve vurgulamalara uygun biçimde iyi takip ederek söylemiştir. Sanatçının ismini bilmiştir. İçerik sona erdiğinde tekrar açılmasını istemiştir. Talebin yerine getirilerek içeriğin tekrar açılması üzerine öğrencinin tekrar aynı heyecanla eşlik ettiği görülmüştür.

011 nolu öğrenci başını, el ve kollarını sallayarak müzikten etkilendiği düşüncesi uyandırmıştır. Ekranı odaklanmış, çevresiyle ilgisini müzik süresince kesmiştir.

012 nolu öğrenci arkasına uzanıp sakin bir şekilde tv ekranına bakmıştır. Yüzünde mutlu olduğunu anlatan hafif bir tebessüm sergilemiştir.

Spor 1

Yaklaşık oniki dakika süren yayında Ampute Milli Takımı'nın Avrupa Şampiyonası Finali'nde İngiltere'yi 2-1 yendiği maçın geniş özeti verilmektedir. Ampute Milli Takımı, çeşitli bedensel engellere rağmen yılmadan spora gönül veren ve bu yolda başarıya ulaşan insanları göstermiştir. Böylelikle otizmlili çocukların da alışkın oldukları insanları değil de özel bir takımı özel bir başarının sunumuyla izlemeleri onlarda heyecan uyandırabilecektir. Ek olarak maçın başlamasıyla birlikte spikerin heyecanlı ve tempolu maç anlatışı duyulmaktadır. Bu heyecan duygusunun özellikle futbolla ilgilenen çocuklarda ne şekilde yer ettiği de ölçülmektedir.

001 nolu öğrenci yayını birkaç dakika takip etmiş olsa da spikerin sunuma coşkulu başlamasının ardından arkadaşlarına, sağına soluna bakmaya başlamıştır. İlgisi yavaş yavaş sönümlenmiştir.

002 nolu öğrenci yayını ilgisiz, herhangi bir tepki göstermeksizin, yüzü televizyona dönük bir şekilde oturmuştur. Arada bir eliyle yüzünü kapatmış, sağa sola dönmüştür. Televizyonu izlemekten ziyade televizyonun çevresine donuk biçimde bakmıştır.

003 nolu öğrenci çenesini sol avuç içine alarak yarı kambur biçimde yayını izlemiştir. Sporun adı sorulduğunda “futbol” olarak söylemiş, takım ismi sorulduğunda ise yanıt verememiştir. İlk 5 dakika sonrasında ilgisi sönümlenmiş, sağa sola bakmaya başlamıştır.

004 nolu öğrenci karşılaşmayı ilgiyle, dik oturarak izlemiştir. Yayın sırasında takım sorulunca “Beşiktaş” diye cevap vermiştir. Yaklaşık 5’inci dakikadan sonra ilgisi azalmıştır.

005 nolu öğrenci yayın başlar başlamaz merakla ve gözlerini açarak televizyona doğru bakmış, ardından hızla ilgisi sönümlenmiş, ayağa kalkıp yürümeye başlamıştır. Yerine tekrar oturtulsa da bu sefer koltukta etrafına bakınmaya devam etmiştir.

006 nolu öğrenci yayını bir süre takip etmiş, takımlar sorulduğunda “Fenerbahçe” demiştir. Ardından arkadaşlarına, refakatçiye ve araştırmacıya doğru bakmaya başlamış, ilgisi tamamen sona ermiştir.

007 nolu öğrenci sadece içeriğin giriş kısmında, muhtemelen coşkulu anlatımın etkisiyle kısa bir süreliğine ekrana bakmış, ardından yayınlı ilgilenmeden arkadaşıyla oynamaya ve gülmeye başlamıştır.

008 nolu öğrenci içeriğin henüz başına birkaç saniye için bakmış ardından televizyonla ilgisini kesip oturduğu yerde yatar pozisyona geçip tekrar kalkmış ve benzer hareketleri sürdürmüştür.

009 nolu öğrenci önce ilk dakikalarda ekrana devamlı bakmış, ardından çevresine bakmaya başlamıştır. Tamamen ilgisiz değildir ancak yayının devamında farklı bir şey gelip gelmeyeceği yönünde bir merakı var gibi seyrek aralıklarla ekrana bakıp tekrar çevresine, arkadaşlarına doğru bakmaya devam etmiştir. Takım sorusuna cevap vermemiştir.

010 nolu öğrenci, içeriğin başlamasıyla beraber kulaklarını elleriyle kapatıp dirseklerini dizine dayayıp yarı kambur durarak oturmuş, yere bakmıştır. Aynı zamanda araştırmacıya “değiştir” komutları vermiştir. Takım sorusuyla ilgilenmemiştir.

011 nolu öğrenci yayının başında ekrana belli belirsiz bir bakış attıktan sonra tamamen kendi dünyasına dönmüş, etrafı ilgilenmiş, ellerini kollarını sallamıştır.

012 nolu öğrenci içeriğin başlamasıyla beraber ekrana çok kısa süreli olmak üzere sadece iki kere bakmıştır. Bu bakışları da yine spikerin coşkulu anlatımı süresince yaşanmış ardından ilgisi tamamen sönümlenmiş, sırasıyla yere, sağa sola ve refakatçiye doğru bakmaya başlamıştır.

Spor 2

Çin’de gerçekleşen bir voleybol maçından görüntüler içeren yaklaşık iki dakikalık videoda sayı olana kadar top hiç yere düşmemektedir. Topun sayı olacağı beklentisi vakit geçtikçe artmakta, seyirciler ve spiker zaman geçtikçe coşmaktadır. Ancak videonun uzun kısmında oyun devam eder ve top yere düşmez. Coşkulu anlatımın ve heyecan oluşturan durumun otizmlili çocuklardaki etkisi ölçümlenmektedir.

001 nolu öğrenci yayını sürekli izlemekte, dikkatini de vermiş durumdadır. Tebessüm etmeden ancak heyecanlanır gibi derin nefes alıp vererek, muhtemelen spikerin coşkulu anlatımı ve topun hiç yere düşmemesine şaşırarak uzun süre bu şekilde izleme gerçekleştirmiştir. İçeriğin sonlarına doğru gülmeye başlamıştır.

002 nolu öğrenci hiçbir şekilde yayınla ilgilenmemiş, dikkatini görüntünün hiçbir anında vermemiştir. Kollarını kaşır gibi yapmış, sağa sola bakmış, duyulması zor biçimde bir şeyler mırıldanmıştır.

003 nolu öğrenci yayına devamlı bakmayıp arada bir etrafına, arkadaşlarına doğru baksa da yayını genel anlamda izlemiştir. Sporun adı sorulduğunda söyleyememiştir.

004 nolu öğrenci çok ilgisini çekmediğini gösterir biçimde başını sağa sola çevirip çeşitli yerlere birkaç saniyeliğine sabit bakışlarla bakmıştır. Ekrandaki görüntünün ne olduğunun farkındadır ancak görüntüye karşı ilgisizdir. Sporun ne olduğu sorulduğunda refakatçinin “vol” ipucu gelene kadar söyleyememiş, ipucu ile beraber sporun ismini sesli bir şekilde haykırarak söylemiştir.

005 nolu öğrenci yayınla hiç ilgilenmemiş, çoğu zaman güler gibi sağına soluna bakmış, bacaklarını sağa sola sallamış, yayın sonuna kadar ilgisiz davranmıştır.

006 nolu öğrenci ekrana dönük ve devamlı biçimde izlemiştir. Ancak muhtemelen yayında ne olduğunu fazla anlayamamış ve bu nedenle herhangi bir heyecan belirtisi göstermemiştir. Sporun adını refakatçinin “voley” ipucu gelene kadar söyleyememiştir.

007 nolu öğrenci yayının başlamasıyla beraber birkaç saniye için ekrana bakmış, daha sonra yayınlı hiç ilgilenmemiştir. Ellerini koltuğa vurup ses çıkartarak, yanındaki arkadaşıyla ilgilenerek yayını tamamlamıştır.

008 nolu öğrenci yayınlı hiç ilgi göstermeden, koltukta zıplayıp sağa sola yaslanarak, refakatçiye hafifçe vurarak yayını tamamlamıştır. Bir anlamda çok sıkıldığını belli etmiştir.

009 nolu öğrenci yayını devamlı olarak izlemiş, dik ve televizyona bakar şekilde oturmuş ancak hiçbir özel tepki vermemiştir. Sporun adı sorulduğunda ipuçlarına rağmen söyleyememiştir.

010 nolu öğrenci yayınlı fazla ilgilenmemiş, hatta yayından memnun değil gibi sıkılğan, sağ eli çenesinde ve sağ dirseği dizinde bir konumda yayını izlemeyi tamamlamıştır. Sporun adını başta ifade edememiş, refakatçinin “voley” demesiyle beraber söyleyebilmiştir.

011 nolu öğrenci el ve kolları sürekli hareket halinde, başını sağa sola yatırıp sallayarak ekrana bakmadan yayına ilgisiz bir şekilde etkinliği tamamlamıştır.

012 nolu öğrenci yerinde durmayıp sürekli kalkıp yürümüş, müdahaleyle tekrar oturtulsa da oturduğu yerde sağa sola bakarak yayın izleme etkinliğini ilgisiz ve televizyona hiç bakmadan tamamlamıştır.

Spor 3

Bir dakika kadar süren videoda Marsel İlhan'ın oynamış olduğu bir tenis maçından görüntüler aktarılmaktadır. Tenis sporu; futbol, basketbol, voleybol sporlarıyla beraber en çok tercih edilen sporlardandır. Otizmli çocukların tenise ilgileri ölçümlenebilecektir.

001 nolu öğrenci içeriğe fazla odaklanmamış, genelde çevresine, arkadaşlarına, refakatçiye ve araştırmacıya doğru bakıp tekrar kısa süre için ekrana dönmüştür. İlgili bir izleme gerçekleştirmemiştir.

002 nolu öğrenci yayını bir süre izlemiş ancak herhangi özel bir tepki vermemiştir. Ardından ise sağa sola bakıp kısık sesle “ders” veya benzeri bir kelime söylemiştir.

003 nolu öğrenci dikkatli bir şekilde ekrana bakmış, arada bir çıkan sayı ve yazıları inceleyip “İlhan” yazısını ve sayıları mırıldanarak okumuştur. Sporun adını söyleyememiştir.

004 nolu öğrenci karşılaşmayı dik oturur ve ciddi bir şekilde izlemiştir. Sporun adı sorulduğunda cevap vermemiş ancak bu bilemediğinden değil muhtemelen yayına odaklandığından veya cevap vermek istemediğinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Yayın sona erdikten sonra tekrar sorulsa da cevap vermemiştir.

005 nolu öğrenci yayını ilgilenmemiş, koltukta arkasına yaslanır vaziyette durgun bir duruşla ekrana doğru bakmış, ancak hiçbir tepki vermemiştir.

006 nolu öğrenci topun gittiği yerleri izlemekte, derin bir nefes alıp verdikten sonra gülümsemektedir. Yayını müzik alanındaki kadar olmasa da ilgili görünmektedir. Sporun adı sorulduğunda sanki dilinin ucunda gibi heyecanla refakatçisine bakmış ama söyleyememiştir.

007 nolu öğrenci yayını ilgilenmemiş, elini koltuğa vurarak sesler çıkarmayı yeğlemiştir. Ara sıra konuşur gibi değişik sesler çıkarmış ve koltukta yarı ayağa kalkıp başını sağa sola sallamıştır.

008 nolu öğrenci, hareketli yerinde durmayan bir görünüm sergilemiştir. Sürekli oturduğu yerde ayağa kalkıp tekrar oturmuş, sağa sola bakmıştır. Tenis müsabakasıyla çok ilgili gözükmemektedir.

009 nolu öğrenci güler yüzle beğenerek yayını izliyor gibi görünmüştür. Oyunu takip etmektedir ve heyecanlı bir şekilde gülümsemiştir. Yayını sonuna kadar bu şekilde devamlı izlemiş, sporun ismi sorulduğunda “top” diyebilmiş, doğru cevabı verememiştir.

010 nolu öğrenci yayını çok az izlemiş, birkaç saniyesini izledikten sonra “değiştir” komutu vermiş, sporun adı sorulduğunda ise ekranda yazan “İlhan” yazısını okumuş ancak doğru cevabı verememiştir.

011 nolu öğrenci birkaç kez yayına bakmış fakat genelde ekrana odaklanmayıp başını sağa sola sallamıştır.

012 nolu öğrenci yayın sırasında sakın bir şekilde oturmuş ancak televizyona fazla bakmamıştır. Bunun yerine oturduğu yerde solgun bakışlarla diğer koltuk ve sandalyelere doğru bakmıştır.

Spor 4

Bir çeşit bilardo oyunu olan Snooker'a ait maç görüntüleri içeren yaklaşık iki dakikalık bir videodur. Snooker farklı bir spor olmasıyla dikkat çekicidir. Bilardo masası üzerinde renkli topoların belli bir düzen halinde dağılımları ve belli fiziksel kurallara göre hareket edişleri, otizimli çocukların ilgilerini çekebilecektir.

001 nolu öğrenci sakın bir şekilde izlemiştir. Yayına herhangi bir bariz tepki vermemiştir ancak yayının sonlarına doğru belli belirsiz bir an için gülmüştür.

002 nolu öğrenci yayını genel olarak izlemiştir. Herhangi bir özel tepki vermemiş ancak hafif sağa bakıp ardından gülümsemiştir. Bunun dışında ekrandan başını bir iki kere dışında çevirmemiştir.

003 nolu öğrenci ekrana bakıp yayını takip etmiştir. Diğer yayınlardan farklı olarak öğrenci gülümsemiştir. Oyunun adı sorulduğunda, bilardo veya snooker olması gereken cevabı bilememiştir.

004 nolu öğrenci diğer izlemelerine kıyasla bu yayını daha şaşırır gibi izlemiştir. Çok bariz bir tepki vermese de topoların bir düzen içinde hareket edişini hayranlıkla izliyor gibi görünmektedir. Oyunun adını bilememiştir.

005 nolu öğrenci sürekli gitmek ister gibi yerinde durmamıştır. Kısa süreli ekrana bakıp duraksamış ancak genelde hafif bağırıp çağırarak etrafıyla ilgilenmiştir.

006 nolu öğrenci yayının başında hafif gülümsemiş ve devamlı olarak yayını izlemiştir. Oyunun ismini bilememiştir.

007 nolu öğrenci yayını yaklaşık 20 saniyelik bir süreçte izlemiştir. Ardından yüzünü refakatçiye ve araştırmacıya dönüp genzinden sesler çıkarmaya başlamış, oturduğu yerde sallanmıştır.

008 nolu öğrenci ekrana başlangıçta birkaç saniye için bakmış ardından oturduğu yerde sağa sola yuvarlanarak yayınlı ilgisini kesmiştir.

009 nolu öğrenci gülümseyerek izlemiş, herhangi bir coşku belirtisi göstermemiştir. Ancak yayını devamlı olarak izlemiştir. Oyunun adını bilememiştir.

010 nolu öğrenci yayını devamlı izlemiş ancak başlangıçta elleri çenesinde, öne eğilmiş ve sıkılmış gibi bir vaziyettedir. Buna rağmen toplar deliğe girdiğinde öğrenci alkışlamakta “oley” demektedir. Bir süre topları izleyip eğlendikten sonra yayını daha ilgili bir duruşla izlemeye başlamıştır. Oyunun adını bilememiştir.

011 nolu öğrenci yayına çok kısa süreli bakmış, ardından tamamen kopuk bir şekilde ayağa kalkıp başka yerlere gitmeye çalışarak ilgisini kesmiştir.

012 nolu öğrenci yayını yaklaşık yarım dakika kadar izlemiş, ardından ayağa kalkıp koltukta bir şeyler arıyor gibi davranışlar gerçekleştirmiştir. Yayınlı ilgisini hemen hemen kesmiştir.

Yaşam 1

Sahrap Soysal tarafından bir yemek tarifi programının verildiği içerikte yemeğin yapılışında malzemelerin kullanılışı hafif müzik eşliğinde tek tek anlatılarak gösterilmektedir. Program yaklaşık altı dakika sürmektedir.

001 nolu öğrenci içerik başladığında son derece ilgili görünmüştür. Gülümsemekte hatta daha çok gülmektedir. Yayını sonuna kadar izlemiştir. Nefes alış veriş ve gülüşünden heyecanlı olduğu anlaşılmaktadır.

002 nolu öğrenci herhangi bir tepki vermeksizin, arada başını sağa çevirip tebessüm ederek izlemiştir. Yayınlı özel olarak ilgilenmemiştir ancak yayından kopuk da değildir.

003 nolu öğrenci programı baştan sona dikkatlice takip ederek izlemiştir. Arada sırada “evet” kelimesini söylemiştir. Ekranda çıkan tarif yazılarını da ses çıkarmadan içinden okuyor gibi görünmektedir.

004 nolu öğrenci programı dikkatlice izlemiştir. Yayın süresince hiç kıpırdamadan seyretmiş, yazıları okuması istendiğinde okumaya başlamıştır.

005 nolu öğrenci yerinde oturup kalkan, hareketli bir durumdadır. Yayına birkaç kez dönüp baktıysa da ilgilenmemektedir. Genelde televizyona doğru oturmakta fakat ekrana pek bakmamaktadır.

006 nolu öğrenci yayına fazla odaklanmamış, diğer yayınlara göre yüzü ciddileşmiş, arada bir etrafına bakıp arkadaşlarını gözlemlemeye başlamıştır. Yayına ilgisiz değildir, televizyona da dönüp bakmaktadır ancak tam anlamıyla içeriğe odaklandığı da söylenemez.

007 nolu öğrenci yayının başlarında birkaç saniye için ekrana baktıysa da ardından yayınlı ilgisini kesmiş, parmak emmeye başlamış ve anlamsız cümleler kurmuştur.

008 nolu öğrenci programla pek ilgilenmemiş ama yayının toplamda yaklaşık bir dakika kadar süresi edecek şekilde değişken aralıklarla içeriği sakince izlemiştir. İzlemediği zamanlarda da başını koltuğun desteğine koyup tavana, duvarlara doğru bakmıştır.

009 nolu öğrenci yayını sonuna kadar izlemiştir. Yüzündeki gülümsemeden keyif alarak izlediği anlaşılmaktadır. Neredeyse izlemeye hiç ara vermeden çok yavaş ileri geri sallanarak içeriği seyretmiştir.

010 nolu öğrenci yayını sonuna kadar izlemiştir. Herhangi özel bir tepki vermemiş ancak konsantresi de dağılmamıştır. Durumunu anlayabilmek için “değiştirelim mi?” sorusu sorulduğunda “dursun” cevabını vererek yayınlı ilgilendiğini belli etmiştir.

011 nolu öğrenci yayına neredeyse hiç bakmamış, arkasına yaslanıp başını kaşımış ve duvarlara doğru bakmaktadır.

012 nolu öğrenci birkaç saniye için yayını izlemiş, ardından sağa sola bakmaya başlamış, koltuktan kalkıp gezinmeye başlamıştır.

Yaşam 2

Videoda bir eğlence parkındaki raylı eğlence aracı (hız treni) üzerinde birinci şahıs görüşü üzerinden deneyim gerçekleştirilmektedir. Yaklaşık 2 dakika süren video ile amaç otizmlili çocukların televizyon üzerinden gerçeklik hissini alıp alamayacakları ve bu tür videoların ilerde otizmliler için kullanılmasının faydalı olup olamayacağı yönünde fikir vermesidir. Birincil görüşün sağlanması ile otizmlili çocukların televizyonda yer alan objeler ile empati etkileşimi kurabileceği düşünülmektedir.

001 nolu öğrenci gözle görülür biçimde heyecanlı bir bakışla içeriği aralıksız izlemiştir. Gülümsemeye başlamış, derin nefes alıp vererek heyecanlanmıştır.

002 nolu öğrenci yayını devamlı olarak izlemiştir. Başka herhangi bir yere bakmamış, hafif tebessüm ederek yayını izlemiştir.

003 nolu öğrenci yayın başlamadan önce koltuğa başını dayamış beklerken yayının açılmasıyla beraber başını kaldırmış, dik oturur bir vaziyette izlemiştir. Arada bir, özellikle hızlı tren raylardan aşağı doğru hızlı inişler gerçekleştirdiğinde sesli olarak gülmektedir.

004 nolu öğrenci yayın boyunca konsantre ve televizyona yönelik biçimde oturmuştur. Trenin hareketleri ve içerikteki kişilerin heyecanlanma sesleriyle bağlantılı olarak kimi yerlerde gülmektedir.

005 nolu öğrenci yayının başladığı sırada oturup kalkar hareketlerine devam etmiştir. Ancak yayın hareketlendiğinde öğrenci bir anda ayağa kalkıp televizyona bakakalmıştır. Daha sonra gülerken zıplamaya başlamış ve yayını ilgiyle izlemeyi sürdürmüştür.

006 nolu öğrenci içeriği heyecanla izlemeye başlamış, derin nefes alıp vermeye başlamıştır. Televizyona doğru öne eğilmiş ve sürekli tebessüm ederek yayını izlemeye devam etmiştir. Yayınla son derece ilgilidir.

007 nolu öğrenci yayının ilk dakikası boyunca izlemiş, kollarını yana açıp ellerini sallayarak ağzından çeşitli sesler çıkarmıştır. İçeriğin ilk anları boyunca heyecanlandığı bariz biçimde takip etmiştir. Sonrasında ise araştırmacıya dönüp gülmeye ve hafif şiddetle eliyle vurmaya başlamıştır.

008 nolu öğrenci yayın başladıktan sonraki ilk bir dakika içinde koltuğa oturup kalkmaktadır. Televizyona şöyle bir baksa da fazla umursamamıştır. Ancak görüntünün hareketlenmesi ve çocuğun farketmesi için refakatçinin televizyonu göstermesiyle beraber 008 ekrana tekrar dönmüş ve yerinden kalkıp hafif bağırarak zıplamaya ve devamlı izlemeye başlamıştır. Ardından tekrar koltuğa oturmuş ve yayın bitene kadar sakince izlemiştir.

009 nolu öğrenci yayını genelde devamlı izlemiş, arada bir arkadaşlarına, refakatçiye ve araştırmacıya doğru bakmış, bir yandan sürekli tebessüm etmiştir. Bu şekilde yayını izleyerek ve hatta arada bir seslice gülerek ilgisini belli etmiştir.

010 nolu öğrenci yayını ilgiyle, televizyona doğru doğrulup gülerek izlemiştir. Yayını sonuna kadar ilgiyle takip etmiştir.

011 nolu öğrenci yayını başta izlememiş ve yayını izleyen arkadaşına doğru bakmıştır. Ardından trenin hızlandığı sekanstan itibaren televizyona bakmaya başlamış, yayının sonuna kadar fazla ilgili olmayan biçimde bir yandan eliyle başını kaşıyıp diğer yandan izleme etkinliğini sürdürmüştür.

012 nolu öğrenci koltuktan kalkmış bir durumdayken yayının başlamasıyla beraber ekrana bakakalmış, ardından koltuğa oturtulmuştur. Öğrenci televizyonu aralıksız izlemeye başlamış, gözü televizyondayken elini ise koltuk üzerinde hareket ettirmektedir. Kısa süre sonra arkasına iyice yaslanıp sadece televizyona izlemiştir.

SONUÇ

Literatürde sıklıkla karşılaşılan durum, otizmle ilgili sık sık birbirini tekrarlayan sonuçlara erişilmesidir. Otizmlilerin yaşadıkları sorunlar ve otizmlili yakınlarının, uzmanların konuya dair yaklaşımları birbirine benzerdir. Otizmin ne tam bir hastalık olduğu söylenebilir ne de bir engelsizlik, sağlıklı olma durumu olduğu söylenebilir. Sıklıkla başka hastalıklar ve sendromların da eşlik ettiği otizm vakaları, tek başına olsa bile görüldüğü kişide yardıma muhtaçlık oluşturmaktadır.

Literatürel çalışmalarda sosyal, toplumsal alanlarda otizmlilerin büyük sıkıntılar çektikleri ve bunu tek başlarına aşamadıkları, ancak eğitimle ve birebir ilgilenme ile çeşitli alanlarda büyük ilerleme kaydedebildikleri, üstelik kimi zaman da kendilerinden beklenmeyecek hatta normal bir insandan bile beklenmeyecek üstün zekâ gösterebildikleri vurgulanmaktadır. Sıkça karşılaşılan durum, otizmlili çocukların zekâ geriliği, zihinsel engel veya mental, psikolojik sorunları içeren rahatsızlıklarla özdeşleştirilmesidir. Oysa incelendiği üzere böyle bir özdeşleştirme aslında büyük bir yanılgı olmaktadır.

Ebeveynler, çocuklarının (eşlik eden başka tanımlar olsa bile) salt bir zihinsel gerilik konumunda olmadığı hususunda bilinçli gözükmemektedir. Otizmlili çocukların, gözlem sırasındaki davranışlarıyla aslında belirli ilgi alanları olduğu ancak bunları dile getirirken zorlandıkları veya farklı yöntemlerle anlatmaya çalıştıkları düşünülmektedir. Literatürde de benzer sonuçlara değinilmektedir. Çocuklar için televizyon önemli bir serbest alan bölgesidir. Önemli olan bu serbest alanın ne kadar etkin değerlendirilebildiğidir. Bunu bir nevi “aktif dinlenme” olarak da değerlendirmek mümkündür. Televizyona, otizmlili çocuklara bir şeyler katacak içerikler dahil edilmediğinde çocuk için televizyon aktif bir rol üstlenemeyecektir. Sadece rastgele içeriklerden neyi örnek alırsa hayatının devamında da onu tekrar edecektir. Oysa literatürde, örneğin müzik çalışmalarında karşılaştığımız gibi belirli modeller oluşturulup sistematik ve ritmik tekrarlar sağlandığında gözle görülür gelişmeler sağlanabilmektedir.

Sosyal ve toplumsal alanda karşılaşılan sorunlar, diğer herhangi bir engellinin de yaşayabileceği sorunlarla benzerdir. Ancak otizmlili çocukların bedensel bir engelleri bulunmadığı müddetçe eğitim yoluyla bu alandaki zaafalarını çeşitli oranlarda azaltabilmeleri mümkün gözükmemektedir. Ebeveynler ve uzmanlar da çocukların ileriye yönelik gelişmeye

açık olduklarını, sadece doğru hamlenin ne olduğu hususunda karışıklık yaşandığını belirtmektedirler. Bu anlamda çocukların televizyona ve diğer medya araçlarına yönelik ilgileri hesaba katıldığında televizyonun daha etkin kullanılmasına yönelik bir talep oluşmaktadır.

Televizyonun, otizmi ilerlettiği, otizme sebep olduğu yönündeki yaklaşımlar kimi ebeveynler ve uzmanlar tarafından daha önce duyulmuş ve dile getirilmiş olsa da günlük hayatta televizyonun kapsadığı yer göz önüne alındığında itibar görmemektedir. Bu anlamda televizyonun doğru ellerde etkin bir eğitim aracına dönüşebileceğine yönelik beklentilerin daha öncelikli bir sırada yer aldığını söylemek mümkündür. Kimi ebeveynler çocuğun televizyonu bilinçli bir şekilde izlemediğini dile getirmekte ancak yine de televizyonun eğitim işlevinin önemine vurgu yapmaktadırlar. Teoride televizyonun otizmi ilerlettiği ancak pratikte etkin bir eğitimle bunun aşılabileceği düşünülmekte ve çeşitli örneklerde buna rastlanmaktadır. Çeşitli kaynaklarda da belirtildiği üzere televizyonun, otizimli çocuklara yönelik içerikler sunması halinde onlara faydalı olacağı açıktır. Ortaya çıkan sonuçlara göre televizyonun otizm ile etkileşimine dair şu çıkışları yapmak mümkündür:

- Televizyon, otizme sebep olur, otizmi ilerletir: Bu düşüncenin temel çıkış noktası, otizimli çocukların televizyon karşısında pasif duruşları, ileri geri veya sağa sola sallanma hareketleri, televizyona yönelik boş, tepkisiz bakışları, televizyon karşısına oturtulduktan sonra uzun saatler boyunca izlemeleri ve televizyon karşısından kolay kolay kaldırılamamalarına yönelik deneyimlerdir.
- Televizyon, otizme sebep olmaz ancak otizmin tanısını kolaylaştırır: Bu düşüncenin ana fikri çocukların televizyondan olumsuz etkilenmedikleri ancak renk, müzik gibi öğelere ilgileri nedeniyle ve televizyonun da bu öğeleri içermesi nedeniyle televizyonda bu içerikleri gördüklerinde uzun süreler boyunca gerek sallanarak gerek mırıldanarak veya tamamen tepkisiz biçimde, donuk bakışlarla bu yayınları izleyebildikleridir. Bu sayede izleme sırasında söz konusu davranışları gerçekleştirerek bir anlamda otizm spektrum bozukluklarını açığa çıkarırlar.
- Televizyon, otizmi önler: Bu görüşe göre televizyon tam tersine öğreticidir, geliştiricidir. Otizimli çocuklar televizyon sayesinde kurgusallığın gücüyle karşılaşır ve bu da onların televizyondaki öğeleri ve olayları daha kolay

hatırlamalarını, hayal güçlerini çalıştırmalarını, tekrar etme ve fikir üretme yeteneklerini geliştirmelerini sağlar.

- Televizyon ve otizm alakasızdır: Bu yaklaşımda da televizyon ve otizm arasındaki ilişkinin tamamen tesadüflere bağlı olduğu, otizmin belirtileri ile televizyon izleme etkinlikleri sırasında görülen davranışların birbiri ile ilişkilendirilemeyeceği düşüncesi öne çıkmaktadır.

Giddens'in (2008: 325) engellilikle ilgili kuramlardan bahsettiği çalışmasından yola çıkarak otizmi, "bireysel engellilik" kapsamında bir "trajedi", "kabus" gibi değerlendirmek veya "toplumsal engellilik" kapsamında "ortada bir sorun varsa bu, onu yaşayanın dışında gelişen ortamın veya bizlerin sorunudur" şeklinde değerlendirmek mümkündür. Her iki yaklaşımı da benimseyerek bir yandan otizmlilerin yaşadıkları sorunlara, zorluklara dikkat çekmek, bir yandan da toplumun bu konuda eksikliklerine, otizmlileri anlayamamalarına neden olan sorunlarına ve yapılması gerekenlere dikkat çekmek verimli sonuçlar alınmasını sağlayacaktır.

Televizyona veya diğer kitle iletişim araçlarına ilgi göstermese bile müziğe ilgi gösteren çocukların varlığı, televizyonda müziğin etkili kullanılmadığı anlamına gelebilir. Gerçekten de tüm araştırma yöntemleri ve bugüne kadar yapılmış diğer araştırmalarda otizmlili çocukların çeşitli müzik türlerine karşı duyarlı oldukları, hatta belli bir eğitim sonrası müziğe ritim olarak da eşlik edebildikleri, bununla beraber günlük hayattaki olumsuz, uyumsuz davranışlarının azaldığı görülmektedir. Yine ailelerin dile getirdiklerinden anlaşıldığı kadarıyla müzik, otizmlili çocukların herhangi bir kişiye, materyale ya da olay örgüsüne dikkat edebilmeleri için anahtar bir faktör konumundadır. Bu durumda çocuğunun televizyona ilgi göstermediğini düşünen ebeveynlerde bu düşüncenin yerleşme sebebinin, müziğin televizyon programcılığında otizmlilerin dikkatini çekecek kadar iyi kullanılmadığı ihtimali düşünülmelidir. Belli programlarda sürekli basma kalıp müziklerin kullanımı, farklı müzik eğilimlerine hitap etmeyen müzik ve ritim seçimleri buna sebep olabilir. Örneğin bir çocuk kanalında yayınlanan programlarda sürekli birbirine benzer biçimde olay örgüsüne yedirilmiş müzikler varsa ve bu otizmlili çocukların dikkatini çekmiyorsa pop müzik seven otizmlili bir çocuk bu programlara ilgi göstermeyecektir. Olay örgüsü içerisinde yapılacak bir değişiklik kanaldaki bir programın bir bölümü ya da tamamına pop müzik içeriği yerleştirildiğinde otizmlili çocuğun ilgisinin çekilmesi sağlanabilir. Önemli olan bu

değişiklikler içerisinde de belli bir tempoyu tutturabilmek, tüm çocukların ilgi alanlarına hitap edebilmektir.

Otizmli çocukların spor alanında çeşitli başarıları bilinmesine karşın ebeveyn görüşlerinde spora karşı ilgisiz gibi görünmeleri zıtlık oluşturuyor şeklinde görünse de irdelendiğinde mantıklı bulunabilir. Spor, hangi dalda olursa olsun anlık seçimler (pas verme, şut çekme, müdahale etme, boş alanı değerlendirme, pozisyon alma gibi) gerektiren bir alandır. Otizmli çocuklar için anlık seçimler yapabilmek, ani değişimlere hazırlıklı olmak kolay bir süreç değildir. Ebeveynlerin başaramadıkları bu misyonu televizyonun uzun döneme yayarak gerçekleştirmesi her ne kadar zor olsa da imkânsız değildir. İstisnalar haricinde çocukların gözlem altındayken sporla ilgili içeriklere çok ilgi göstermemeleri de televizyonun bu konuda başarısız olduğu anlamına gelmemelidir. Çocukların ilgi alanlarının zaman zaman birbirini içinde yoğrularak verilmesi bu konuda bir çare olabilir. Örneğin spora ilgisiz otizmli çocuğun, top atılırken sevdiği müziğin çalması sağlanırsa zaman içinde spora ilgi göstermesi şaşırtıcı bir davranış olmayacaktır. Otizmliler için problem yaratan asıl durum, alışkanlıklarından kolay kolay vazgeçememeleri, yeniliğe kapalı olmaları ve sıklıkla bir döngü içerisinde kapalı kalmaları. Bu konuda yapılması gereken, onları bir anda yeniliğe maruz bırakmak değil standart döngülerinin içerisine zamanla yeni odaklar yerleştirerek alışmalarını sağlamaktır.

Televizyon haricinde kalan mecralardan radyo, imaj anlamındaki eksikliğiyle her ne kadar televizyon kadar etkili olamasa da müzik işlevi bakımından bazı otizmli çocukların tercihleri arasında yer almaktadır. Gazete, dergi gibi mecmualar, otizmli çocukların tercihlerinde neredeyse hiç yer almamaktadır. Çeşitli boyama kitapları, eğitim kitapları vb. haricinde yazılı kitle iletişim araçlarının otizmli çocukların ilgilerini çekme dereceleri düşük kalmaktadır. İnternet ise benzer cevapların alınamadığı bir alan olarak göze çarpmaktadır. Kimi çocuklar belki televizyondan da fazla internete ilgi duymakta ve kullanabilmekte iken kimisi için internet anlaşılabilir veya kullanımı zor olduğu için erişilemeyen bir medya konumundadır.

Sonuçlara Göre Yeni Bir Model Önerisi

Elde edilen sonuçlar, karşılıklı uzlaşya dayalı yeni bir model anlayışını zaruri kılmaktadır. Araştırmalardan elde edilen veriler ışığında önemli adımların atılabilmesi mümkündür. Bu

denli önemli sonuçların elde edilebileceği bir model için; çalışma süresince incelenen kaynaklar, yapılan mülakatlar ve deneysel gözlemden elde edilen verilere dayanarak öncelikle aşağıda belirtilen temel şartların sağlanması önerilmektedir:

1. *Otizm kamu spotları:* Otizm farkındalığının toplumda yerleşmesi için tüm kanallarda yayınlanabilecek yaklaşık birer dakika süreli spot filmler hazırlanmalıdır. Bu filmler trafik, sigara ve benzeri kamu spotlarındaki gibi ciddiye ve karamsar bir sunumla hazırlanmamalıdır. Gerektiğinde dönemin veya geçmişte büyük etki oluşturmuş ünlü sinema, dizi, tiyatro, çizgi film, animasyon karakterlerinin, çeşitli alanlarda (siyasetçi, gazeteci, akademisyen, sporcu) hayranlık duyulan, lider ve sevilen isimlerin bu spotlarda konu edilmesi sağlanmalıdır. Spotlarda konu olarak otizmlilerin zaman zaman gösterdikleri ve genelde "savant" olarak adlandırılan üstün özellikleri, çeşitli alanlarda gösterdikleri (yüzme, üniversite sınavı, müzik vb.) başarılar vurgulanabilir. Ülkemizde resmi kurumlar, özellikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, son zamanlarda bu anlamda önemli adımlar atmış, otizm ve diğer engelliler için çeşitli, nitelikli kamu spotları hazırlanmıştır. Bu tür yayınların sayılarının artırılması, televizyonlarda daha sık yayınlanması tavsiye edilmektedir. Deneysel gözlemde de ulaşılan veriler ışığında otizmlili çocukların kamu spotunda gösterilen bazı yüzleri tanımaları, ismini söylemeleri bu çocukların sadece doğal ihtiyaçlar söz konusu olduğunda değil, aynı zamanda televizyon aracılığıyla sık tekrarlanan görseli hafızalarına kaydettikleri ve yeniden görüntülendiğinde hafızadan geri çağırabildikleri, dolayısıyla bir anlamda öğrenme gerçekleştirdikleri anlamına gelmektedir. Bu tür yayınlar, eğitici yayınlara destek niteliğinde sunulmalıdır. Otizmlili bireylere olumlu etki edeceği gibi otizmle yeni tanışan veya henüz otizmi yakından tanıyamayan bireylere ve ailelere de olumlu yansımaları olacaktır.
2. *Haber Bültenleri:* Otizmliler için kendilerine yönelik haberlerle karşılaşma imkânları düşük olmaktadır. Buna göre günün belli bir saati otizmliler için haber bülteni olarak ayrılmalıdır. Bu bültenlerde engellerin aşılması için uygulanan tedavi ve terapiler, sağlanan imkânlar, haklar ve indirimler vurgulanmalıdır. Çeşitli aralıklarla, belli günlerde veya haftalarda ana haber bültenlerinin sonlarına otizmlili çocuklara hitap eden biçimde animasyonlu veya tiyatrolu, skeçli bölümler eklenerek günün iyi haberlerinin onlara aktarılması sağlanabilir. Bu bölümlerde otizm farkındalığını oluşturmak için mavi renk tonları kullanılabilir. Mavi renk, dünyada ve ülkemizde otizm ile ilgili

etkinliklerde simgesel renk olarak kullanılmaktadır (www.aile.gov.tr). Ekranın bir köşesinden yansıtılacak mavi çizgi, alt yazıda kullanabilecek özel tasarımlı mavi zemin gibi uygulamalarla haberin otizmlı çocukların da izlemesi için faydalı veya en azından zararsız olduğu vurgusu yapılabilir.

3. *Otizm - Kanal Yönetimi Geri Dönüş Hattı (FeedBack Line)*: Otizmlı çocukların ailelerinin televizyonda yayınlanan içeriklerin çocuklarının ilgisini çekmediği yönündeki kaygıları kanalların bünyelerinde oluşturulacak pratik bir hatla çözümlenebilir. Bu hatlar telefon numarası, mail adresi ya da aşağıda detaylı açıklandığı üzere bu konuya özel oluşturulmuş bir web adresi ile sağlanabilir. Haber bültenlerinde bu hattın varlığına dair duyuru yapılabilir, alt yazı geçilebilir. Böyle bir hattın varlığı, otizmlı çocukların ilgi alanlarına yönelik yayınların daha etkili olmasını sağlayacaktır. Çocuğunun ilgi duyduğu içeriği bu hatta ileten ebeveyn, kanal yöneticilerinin değerlendirmesi ile yayınlarda uygun zaman ve alana yerleştirme yapılarak çocuğun dikkatinin çekilmesini sağlayabilecektir. Böylece radyodaki müziğe ilgi duyan çocuk, televizyonda da aynı müziğin yer aldığını görerek televizyona daha çok odaklanacaktır. İnternette oynadığı oyun veya izlemeyi sevdiği videonun aynısı veya benzerini televizyonda gören çocuk, televizyona daha çok odaklanacaktır. Bu odaklanma sağlandığında televizyon otizmlı çocuk için daha rutin bir hale gelecektir. Rutinin içerisine çocuğu eğitimsel olarak geliştirebilecek içerikler eklemek böylece daha kolay olacaktır. Beklentisi karşılanan otizmlı çocuk, televizyondaki diğer yenilikleri de farketme ve bunlara alışma evresine dahil olacaktır. Otizmlı çocuklar hakkında öne sürülen diğer iddia ise, sabit bir sesin, ritmin veya müziğin ön plânda olduğu yayınlarda konuşmaların da eşzamanlı yer alması ancak baskın olan ritm veya müzik nedeniyle konuşmaların anlaşılabilmesidir. Bu durumda çocuğun, konuşmadan öğrenebileceği bir şeyler olsa da öğrenememektedir. Her iki görüşü de memnun edecek şekilde birbirine benzer değil birbirinden çok farklı program içerikleri üretilmesi faydalıdır. Örneğin yayınlanacak bir program müzik odaklı ilerlerken, arkasından yayınlanan programda müzik çok az ve boşluk doldurma amaçlı kullanılmalıdır. Tüm bunlar böyle bir geri dönüş hattı ile kolaylıkla sağlanabileceği gibi bu hatta yöneltilen tüm öneri ve şikayetler hakkında çözümleneceği veya bilgi sunulacağı garantisi verilmeli, hattın kötüye kullanımları, suistimali halinde ise yasal hükümler mertebesinde incelenmeli ve müdahale edilmelidir.

4. *Otizmliler İçin Akıllı İşaretler:* Genç ve çocuk izleyicilerin zararlı yayın içeriğinden, özellikle de şiddetten korunması konusunda hassas olan Üst Kurul, çocukların ve gençlerin gelişimini olumsuz etkileyebilecek yayınlarla mücadele ederken yalnızca müeyyide uygulamakla kalmayıp, önleyici ve düzenleyici çalışmalarına da devam etmektedir. Çocuk ve gençlerin televizyon programları arasından bilinçli seçimler yapmalarına rehberlik etmek, ana-babaların kitle iletişim araçlarının zararlı içeriklerinden çocukları koruma çabalarında desteklenmeleri ve bilgilendirilmeleri amacı ile “Televizyon Yayınlarında Koruyucu Sembol Sistemi” adı ile 2000 yılında bir çalışma başlatılmıştır. İzleyici ve yayın kuruluşları ile sorumluluk paylaşımına dayanan ve üç aşama şeklinde geliştirilen sistem, son aşamasında Hollanda hükümetinin AB’ye aday ülkelere sağladığı teknik destek programı MATRA Projeleri bünyesinde yürütülen çalışmayla, “Akıllı İşaretler” adı ile çok kısa bir sürede uygulamaya konulmuştur (Avşar, 2014). Çocuk oyunlarının ve kolay oynanabilen çeşitli oyunların nasıl oynandığına, kurallarına ve temsili oynanışlarına dair programlar, mevcut çocuk kanallarında gösterilebilir. Bu programlardan otizmlilerin de faydalanabileceği hususunda ebeveynlere ipucu verilmesi, ekranın bir köşesine otizmin rengi olarak bilinen mavi renkli bir çizgi veya sembol ile sağlanabilir. Bu duruma otizme dair sembollerin yansıtılması düşüncesinden hareketle “Otizmliler İçin Akıllı İşaretler” isminin verilmesi düşünülmüştür. Bunun yanı sıra, tüm kesimlere hitap eden yayınların otizmliler için çocukların izlemelerine uygun olmadığı tespit edildiğinde yine uyarıcı bir sembol ile yayının özellikle otizmliler için çocuklara izletilmemesi sağlanabilir. Böylelikle ilk uygulandıktan günümüze kadar geçen süreçte verimli sonuçlar alınan Akıllı İşaretler’den daha fazla yararlanılması mümkündür. Bu sembollerin çeşitli engel türlerine göre yayınlarda kullanılmaları olanağı sağlanabilir.
5. *Reklâmlar:* Reklâm, kelime anlamı itibariyle Lâtince “clamare” (çağırarak) kelimesinden doğmuş, Türkçe’ye ise Fransızca “reclame” kelimesinden geçmiştir (Çayıroğlu, 2010: 93). İlk zamanlardan günümüze reklâmlar, niteliksel ve niceliksel olarak hızlı bir artış ve yayılma süreci geçirmiştir. Genel itibariyle reklâm ortamlarına bakıldığında gazeteler, dergiler, mektup ve posta materyalleri, el ilanları, kataloglar, broşürler, radyolar, televizyonlar, sinemalar, internet (banner, pop-up, arama motorları, içerik sponsorlukları, ekran koruyucular, ilan siteleri, çerçeveler), açık hava reklâm araçları (billboard, pano, otobüs durakları, istasyonlar vs.), transit ortamlar (otobüs, otomobil, uçak dış kaplamaları vb.), mağaza vitrinleri, ışıklı reklâm cihazları gibi geniş

bir çerçeveye karşılaşılmaktadır (Avşar, Elden, Çaydere ve Bakır, 2011: 90-127). Bu şekilde hayatın her anına sirayet eden reklâmlar, televizyonculukta da önemli bir paya sahiptir. Ancak reklâmın televizyonda “seyir arası mecra” konumunda yer alması otizmli çocuklar için verimli bir sonuç alınmasını zorlaştırmaktadır. Otizmli çocuklar için gerçekleştirilecek tüm programlarda seyir devamlılığının sağlanması için reklâmlara mümkün oldukça yer verilmemelidir. Eğer reklâm veriliyorsa programa dönüş için kalan zaman ekranın uygun köşesine sayaç şeklinde yansıtılmalıdır. Otizm odaklı programlarda gelirin ana kaynağı olarak sponsorlar yer almalıdır. Bu tür programlara destek veren, sponsor olan kuruluşlar için devlet kurumları veya belediyeler tarafından çeşitli başarı ve teşekkür ödülleri düzenlenmesi sağlanabilir. Bu kuruluşlara verdikleri hizmetler dolayısıyla ticarî ve malî kolaylıklar sağlanabilir. Böylelikle reklâmlara alternatif olarak programların içeriğine yapılacak yatırımlarla “seyir arası” olan durum, “seyrin devamı” durumuna dönüştürülebilir.

6. *Kısa süreli ve tekrarlı programlar:* Çalışmaların gösterdiği üzere, otizmli çocuklar türü ne olursa olsun uzun süreli programlarda kolaylıkla dikkat dağınıklığı sürecine girebiliyorlar. Bunun yerine çizgi film, animasyon gibi türlerde en fazla 30 dakika; çocuk oyunları, eğitici programlar gibi türlerde ise en fazla 1 saat süre içerisinde yayınların sığdırılması, gerekirse bu yayınların günde birkaç defa veya her gün olmak kaydıyla devamlılıklarının sağlanması uygun gözükmemektedir. Otizmli çocukların alışkanlıkları her çocukta farklılık göstermektedir. Otizmli çocukların ortak ilgi alanları gibi bir yaklaşım, araştırmalarda elde edilen sonuçlara göre mümkün gözükmemektedir. O halde, otizmli çocukların çoğunluğuna ulaşabilmek için de birbirinden farklı program türlerine, uygun sürelerle ve çeşitli kanallar vasıtasıyla ulaşmak mantıklı bir tercih olacaktır. Televizyon kanallarında ilgili yöneticiler birbirleriyle haberleşerek program paylaşımını ayarlamalıdır. Örneğin A kanalı ve B kanalı otizmlilere yönelik içerik sağlamak için 15:00 - 16:00 arası yayın programlamasını yaparken birbirleriyle haberleşmeli, birinin çizgifilm ile doldurduğu yayın süresini diğeri müzik yayını veya eğitici programla doldurması sağlanmalıdır. Bu yayınların tekrarlarının sağlanmasının yanı sıra yayın içerisinde kelimelerin, ifadelerin tekrarı sağlanarak otizmli çocuklar için bir rutin haline getirilmelidir. Otizmli çocukların tekrarlayan olgulara kolay bir şekilde uyum sağladığı görülmektedir. Programların içerisine birinci kişi görüşü kullanılarak elde edilen aksiyonlar (hızlı lunapark treni gibi), kavram öğretici, eğitici öğeler (şekiller, sayılar, harfler, kelimeler vb.) eklenerek sunulabilir. Örneğin raylar üzerinde giden ve

birinci şahıs görüşü ile yayına sunulan lunapark treninin manevralarına benzer biçimde harfler ve sayılar ekranın uygun yerlerine yerleştirilecek ve gerekirse dış ses desteğiyle vurgulu biçimde okunacaktır.

7. *Ortak yayın havuzu:* Kanallar, otizmlı çocuklar için yayınlanabilecek programların listelendiği bir yayın havuzu oluşturmalıdır. Bu havuzda listelenen yayınlar, altıncı maddede örneklendiği üzere çeşitli kanallar tarafından çeşitli saatlerde ve farklı türlerde olmak üzere yayınlanmalıdır. Bu tür bir program listesini oluşturabilmek için özel eğitim uygulama merkezlerinden, otizmlı çocuk ailelerinden oluşturulacak bir temsil heyetinden ve çocuk psikologlarından öneriler alınmalıdır. Bu yayınlar müzik, eğlence, çizgi film, animasyon, drama, sinema gibi başlıklar altında sınıflandırılmalıdır.
8. *Ortak web adresi:* Otizmlı çocuk ebeveynlerinin, yayınların yer alacağı tarihleri ve saatleri, yayınlarda yapılması muhtemel değişiklikleri öğrenebilecekleri, böylece çocuklarını ilgili yayınlara yönlendirebilecekleri bir web adresi hizmete girmelidir. Böyle bir internet ortamının devlet kurumları, örneğin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından oluşturulması, ebeveynlerin ve kanal yetkililerinin bu adreste buluşturulması; toplum - devlet - medya etkileşiminin sağlanması anlamına gelecektir. Böyle bir etkinliğin sağlanması, aynı zamanda televizyon sayesinde otizmlı çocukların evde, okulda veya dışarıda olmaları farketmeksizin eğitimden yararlandırılmalarını sağlayacaktır. Bilinen veya öngörülen yayın saatleri sayesinde resmî veya özel eğitim kurumlarında da televizyonun kullanımı teşvik edilebilir. Çocuklara alan öğretmenleri veya rehber öğretmenleri vasıtasıyla eğitim kurumlarında ilgi alanlarına giren yayınlar izletilebilir. Böylece eğitimci tek başına tüm yükü sırtlamak yerine televizyon yardımıyla çocuklara ekranda gördükleri üzerinden soru cevaplar üreterek onların aktif iletişime geçmelerine yardımcı olabilecek, etkin eğitim sürecini hızlandırabilecektir. Şiddet içerikli, şiddete özendirici veya çocuk gelişimi için uygun olmayan yayınlarla ilgili yine böyle bir kanal üzerinden duyurularla bilgilendirme yapılabilir. Otizmlı çocukların zaman zaman ebeveynlerine, eğitimcilere veya yabancılara yönelik saldırgan tutumlarının altında yatan nedenler arasında şiddet içerikli yayınlardan örnek almaları yer alabilmektedir. Bu nedenle böyle bir ortak ağ kurulduğunda, ailelere ve uzmanlara çocukları için uzak durmaları gereken yayınlar hakkında bilgilendirme sağlanabilir.

9. *Uzman ve ebeveyn eğitimi:* Yayınlanacak programlarda haftanın belli bir diliminde ebeveynlerin ve uzmanların da sosyal, psikolojik destek sağlayabileceği yayınlar yer almalıdır. Otizmli çocuklarla iletişimin nasıl olması gerektiği, Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bu konularda ebeveynlere ve uzmanlara neleri tavsiye ettiği, hangi davranışların nelere yol açabileceği, hangi durumlarda nereye başvurulabileceği gibi konularda bilgilendirici kısa süreli yayınlar ebeveynlerin ve uzmanların hizmetine sunulmalıdır.
10. *Televizyon ve diğer medya araçlarının etkileşimi:* Televizyon, otizmli çocukların gelişiminde tek başına yeterli olmayacaktır. Bunun için sağlanan televizyon yayınlarının diğer medya araçları tarafından da desteklenmesi gerekmektedir. Örneğin radyo kanalları, televizyonda yayınlanan içeriklerin sesli olarak radyoda verilmesini sağlayabilir. Radyo tiyatroları ile otizmli çocukların ilgi duydukları konulara değinilerek dikkatlerinin çekilmesi sağlanabilir. Röportajlar ve çeşitli programlarla otizmli çocukların, ebeveynlerin ve uzmanların eğitimlerine, bilgilenmelerine ve kendilerini ifade etmelerine imkân tanınabilir. Gazetelerde bu konuyla ilgili faaliyetler haberleştirilebilir, televizyondaki otizm ile ilgili yayın süreleri okuyucunun dikkatine sunulabilir. Televizyonda yayınlanan içerikler, YouTube gibi ortamlar aracılığıyla ulaşılır kılınabilir. Mevcut durumda örneğin Youtube'da hemen her tür içerik birbirinden farklı kanallar vasıtasıyla erişimciye açık olarak sunulmaktadır. Fakat istenilen videoya ulaşma konusundaki komplike durum, belli bir kanaldan bu tür yayınların arama yapılmasına uygun başlıklar halinde verilmesi yoluyla kolaylaştırılabilecektir.
11. *Eğitimde TV desteği:* Günümüzde Anadolu Üniversitesi başta olmak üzere çeşitli üniversiteler televizyon ve internet desteği ile uzak mesafeden eğitim işlevini yerine getirebilmektedir. Aynı yöntem, otizmli çocuklar için de uygulanabilir. Otizmli çocuklar okula gitmediğinde, gidemediğinde veya okul sonrası zamanlar için bu tür takviye eğitimlerle daha hızlı gelişim gösterebilirler. Aynı şekilde ailelerin de otizmli çocuk bakımına dair böylesi bir TV desteğinden yararlandırılmaları, toplumsal bilincin sağlanması açısından önemli bir rol oynayacaktır. Bu tür yayınlar içerisinde "Nasıl olmalı?" formatlı programlar aracılığıyla evde, okulda, dışarıda, sosyal alanlarda otizmli çocuklara nasıl davranılması gerektiği, onlarla ne şekilde konuşulması, onlara nasıl hitap edilmesi gerektiği, bakımlarının hangi koşullarda ne şekilde gerçekleştirilmesi

gerektiği gibi konularda eğitici bilgiler verilmesi sağlanabilir. Yine otizmlı çocukların okulda geçirdikleri zamanlarda derslerde veya ders aralarında ihtiyaca göre onlara televizyon içerikleri yoluyla eğitim verilmesi sağlanabilir. Akıllı tahtalar, dokunmatik ekranlar, televizyon ekranı boyutundaki tabletler vasıtasıyla eğitimin elektronik ortamda yapılması sağlanabilir.

12. *Aldatıcı otizm yayınlarının engellenmesi:* Otizme dair çözümün bulunduğu, tedavisinin kesin olarak sağlandığı gibi çağrışımlar yaptıran yayınların ve haber başlıklarının engellenmesi gerekmektedir. Bu tür çağrışımlarla otizmlı bireylerin, ebeveynlerinin ve uzmanların konuya dair umutlarını veya çalışmalarını sekteye uğratacak her türlü yayın yaptırımlarla önlenmelidir.
13. *İnteraktif destek:* Otizmlı çocukların tablet, telefon kullanımına yoğun ilgi göstermelerinin nedeni birincil deneyimi edinme hevesi, kontrolü elinde tutma isteği olarak öne çıkmaktadır. İnteraktif ortamlar, sunulan içeriğe müdahale etme imkânı tanır. Telefonun ve tabletin internet sayfalarında gezinen, videolar izleyen çocuklar aynı şekilde televizyonda da benzer içeriğe ekran üzerinden veya başka bir kontrol mekanizması vasıtasıyla erişim sağlayıp müdahale edebildiklerinde vakitlerinin önemli bir kısmını bu etkinliğe harcayabileceklerdir. Böyle aktif bir etkinliği oluşturmanın çeşitli yolları bulunabilir. Otizmlı çocukların gittikleri, gezdikleri yerlerde gerek eğlence gerekse de eğitim amaçlı olarak interaktif bilişim ortamlarından yararlandırılmaları sağlanabilir. Örneğin alışveriş merkezlerinde teşhir ürünü olarak kullanılan televizyonlarla ilgili olarak kimi zaman insanların o ürünü test edebilmesi amacıyla bir platform oluşturulduğu ve çeşitli oyunların konsol aracılığıyla televizyon üzerinden oynanması sağlanarak ziyaretçilerin güzel vakit geçirmelerinin sağlandığı görülmektedir. Aynı ortam oluşturularak ancak otizmlı çocuklara öncelik verilerek onların birincil deneyim türü oyun veya içeriği kullanmalarını sağlamak, alışveriş merkezinde otizmlı çocukların sıkılmalarını ve huzursuzluklar yaşamalarını önleyip eğlenceli vakit geçirmelerini sağlar. Müzikli etkinliklerde dokunmatik ekranlarla içeriğe müdahale edilmesi sağlanarak otizmlı çocukların müziğe ilgileri ölçümlenebilir ve piyano gibi çeşitli müzik araçlarını interaktif ortamdan faydalanarak eğitim görebilecekleri bir şekilde kullanmalarına imkân tanınabilir.

KAYNAKÇA

- Altun, F. (2006). *M. McLuhan'ın ve J. Baudrillard'ın Medya Kuramlarının Karşılaştırmalı Çözümlemesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2001). *Psikiyatride Hastalıkların Tanımlanması ve Yeniden Sınıflandırılması Elkitabı, Yeniden Gözden Geçirilmiş Dördüncü Baskı (DSM-IV-TR)*. (Çev. E. Köroğlu). Washington DC: Amerikan Psikiyatri Birliği, 50-52.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2014). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-V)*, (Çev. E. Köroğlu). *Tanı Ölçütleri El Kitabı*. Washington DC: Amerikan Psikiyatri Birliği, 25-27
- Ataman, A. (2003). Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim. A. Ataman (Editör). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim'e Giriş*. Ankara: Gündüz Yayıncılık, 19.
- Austin, V., Sciarra, D. (2015). *Çocuk ve Ergenlerde Davranış Bozuklukları* (Çev. M. Özkes). Ankara: Nobel Kitabevi. (Eserin orijinali 2010 yılında yayımlandı), 268-270.
- Avcıoğlu, H. (2013). Kaynaştırma. H. Avcıoğlu (Editör). *İlköğretimde Özel Eğitim*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 65.
- Avşar, Z., Elden, M., Çaydere, O. ve Bakır, U. (2011). *Reklam ve Hukuksal Düzenlemeleri*. (3. Baskı). İstanbul: Geçit Kitabevi, 90-127.
- Avşar, Z., Kaya, E. (2013). *Medyanın İffeti*. (1. Baskı). Ankara: Altınpost Yayıncılık, 37-40.
- Aziz, A. (1975). *Televizyonun Yetişkin Eğitimindeki Yeri ve Önemi*. (1. Baskı). Ankara: Sevinç Matbaası, 227-242.
- Aziz, A. (2006). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı (Giriş)*. (5. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi, 26-29, 34, 69-74.
- Bignell, J. (2004). *An Introduction to Television Studies*. (First Edition). London: Routledge.
- Bozada, T. (2014). *Otizm: Bulgular, Tartışmalar ve Medya Temsilleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 19.
- Canöz, Ş. (2013). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. (3. Baskı). H. Avcıoğlu (Editör). *İlköğretimde Özel Eğitim*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2- 3.
- Çapa, B. (2009). *Zihin Engelli ve Otistik Çocuğa Sahip Ailelerin Toplumsal Hayata Katılmada Yaşadıkları Güçlüklerin Karşılaştırılması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çayıroğlu, A. (2010). *Markalaşma ve Reklam*. (1. Baskı). İstanbul: Etap Yayınevi, 93.
- Çınarlı, İ. (2008). *Sağlık İletişimi ve Medya*. (1. Baskı). Nobel Yayıncılık, 100.

- Darıca, N., Abidoğlu, Ü., Gümüşçü, Ş. (2011). *Otizm ve Otistik Çocuklar*. (5. Baskı). Ankara: Özgür Yayınları, 17.
- Gerbner, G. (2014). *Medyaya Karşı*. (1. Baskı). (Çev. G. Ayas, V. Batmaz, İ. Kovacı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 281.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (1. Baskı). (Çev. İ. Yılmaz). İstanbul: Kırmızı Yayınları, 325.
- Gökmen, U. (2010). *Otizm Tanısı Almış Bir Çocuğun Müziğe ve Müzik Çalışmalarına Verdiği Tepkilerin Betimlenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güneş, A. (2005). *Otizm ve Otistik Çocukların Eğitimi*. (1. Baskı). İzmir: İlya Yayınevi, 20.
- Hajdini, A. (2016). *Otizm Spektrum Bozukluğunda İnternet Kullanımının Eşlik Eden Psikiyatrik Bozukluklar ile İlişkisi*, Tıpta Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, İstanbul.
- Işık, M., Erdem, A., Güllüoğlu, Ö., Akbaba, E. (2007). *Televizyon ve Çocuk: 6-12 Yaş Arası Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları*. M. Işık (Editör). Konya: Eğitim Kitabevi.
- İnternet: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
<http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararası-mevzuat/12-engelliler-konusunda-uluslararası-dokumanlar> Erişim tarihi: 14.04.2018
- İnternet: Milli Eğitim Bakanlığı
http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/Otizm%20Spektrum%20Bozukluk%20ve%20Kayna%C5%9F%C4%B1rma.pdf Erişim tarihi: 15.04.2018
- İnternet: Milli Eğitim Bakanlığı (2011).
http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Radyo%20Televizyon%20Tarihi.pdf Erişim tarihi: 20.05.2018
- İnternet: Dünya Engelliler Vakfı <http://www.devturkiye.org/Projeler/Engelsiz-Sehir-Planlamasi/Engelsiz-Sehir-Tasarim-Raporu/> Erişim tarihi: 04.04.2018
- İnternet: Dahi Bellek Stephen Wiltshire İstanbul'u Çizdi (2014).
<http://www.ensonhaber.com/dahi-bellek-stephen-wiltshire-istanbulu-cizdi-2014-09-28.html> Erişim tarihi: 07.04.2018
- İnternet: Dakika Dakika Darbe Girişimi – 15-16 Temmuz 2016 (2016).
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dakika-dakika-darbe-girisimi-15-16-temmuz-2016-40149409> Erişim tarihi: 10.10.2018
- İnternet: Brereton, A. Television And Autism. To Watch or Not To Watch (2008).
<http://www.med.monash.edu.au/assets/docs/scs/psychiatry/autism-television.pdf> Erişim tarihi: 2.10.2018
- İnternet: Atletizmde Şampiyon Olan Otistik İkizlerin Büyük Başarısı (2018).
<http://www.milliyet.com.tr/atletizmde-sampiyon-olan-otistik-ikizlerin-ankara-yerelhaber-2850049/> Erişim tarihi: 21.08.2018

İnternet: Waldman, M., Nicholson, S., Adilov, N. Does Television Cause Autism? (2006).
<http://www.nber.org/papers/w12632.pdf> Erişim tarihi: 7.9.2018

İnternet: Türk Dil Kurumu
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5adc72fdaa2b98.13063182 Erişim tarihi: 03.04.2018

İnternet: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
<https://eyh.aile.gov.tr/uploads/pages/otizm-spektrum-bozuklugu/otizm-spektrum-bozuklugu-egitim-kitabi.pdf> Erişim tarihi: 16.08.2018

İnternet: Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) (2016). <https://okul.com.tr/aileler-icin/makaleleri/rehberlik-arastirma-merkezi-ram-117> Erişim tarihi: 18.08.2018

İnternet: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2012).
https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_08/27113614_ozelegitim21temmuz2012.doc Erişim tarihi: 5.6.2018

İnternet: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
<https://www.aile.gov.tr/haberler/turkiye-otizme-mavi-isik-yakacak> Erişim tarihi: 10.10.2018

İnternet: Otizimli Gencin Yks'de Muhteşem Başarısı (2018).
<https://www.haberturk.com/otizimli-gencin-yksde-muhtesem-basarisi-2100604>
 Erişim tarihi 21.08.2018

İnternet: Baron-Cohen, S., Golan, O., Ashwin, E. Can Emotion Recognition Be Taught To Children With Autism Spectrum Conditions?. (2009).
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2781897/> Erişim tarihi: 22.08.2018.

İnternet: Otizimli Piyanistin Başarısı (2017). <https://www.ntv.com.tr/sanat/otizimli-piyanistin-basarisi,1XIXDK6cZ02v3MgyRKnkJg> Erişim tarihi: 22.08.2018.

İnternet: Zeki Otistikler/Savant Sendromu (2008).
https://www.rehabilitasyon.com/makale/Zeki_Otistikler_Sava-2_D34rDm_62 Erişim tarihi: 07.04.2018

İnternet: Otizimli Müzik Dehası: Taylan (2018).
<https://www.sabah.com.tr/yasam/2018/09/06/kedileri-kurtarmaya-calisirken-oluyordu> Erişim tarihi 10.10.2018

İnternet: Johnson, R., A Genius Explains (2005).
<https://www.theguardian.com/theguardian/2005/feb/12/weekend7.weekend2> Erişim tarihi: 1.10.2018

İnternet: Ruby, L. 10 Reasons For Allowing Autistic Children To Watch TV and Videos (2016). <https://www.verywellhealth.com/top-reasons-to-allow-autistic-children-to-watch-tv-260316> Erişim tarihi: 8.9.2018

İnternet: Türk, M. S., Bıyık, A., Güven, A., İşi, A. (Mayıs, 2013). “Türk Gazetecilerin Haber Değeri Algısına Yönelik Bir Araştırma”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (5). Web:

https://www.jasstudies.com/Makaleler/807648239_41TürkMehmetSezai-vd_S-739-754.pdf Erişim Tarihi: 7.10.2018

İnternet: WHO. (2016). *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision (ICD-10)-WHO Version for* ; <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2016/en#/F84.0> Erişim tarihi Erişim tarihi: 16.08.2018

İnternet: Avşar, Z. (2014, 15 Ocak). “Medya Okuryazarlığı”. *İ&D İletişim ve Diplomasi Akademik Hakemli Dergi*, 2. Web: <http://www.iletisimvediplomasi.com/medya-okuryazarligi-prof-dr-zakir-avsar/> adresinden 29.05.2017 tarihinde alınmıştır.

Kayaoğlu, H. ve Görür, Ö. (2008). *Otistik Çocuklar Nasıl Öğrenir?*. (1. Baskı). Ankara: Epos Yayınları, 69-74, 75-77.

Kırcaali-İftar, G. (2013). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Öğretimi. E. Tekin-İftar (Editör). (2. Baskı). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimleri*. Ankara: Vize Yayıncılık, 41.

McCandless, J. (2007). *Otizmi Şimdi Yen: Açlık Çeken Beyinler*. (Çev. Y. Şallı). İstanbul: Prestij Yayınları. (Eserin orijinali 2007 yılında yayımlandı). 22, 23.

Mukaddes, N. M. (2013). *Otizm Spektrum Bozuklukları*. (1. Baskı). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi, 23-25.

Mutlu, E. (2008). *Televizyonu Anlamak*. (1. Baskı). Ankara: Ayraç Kitabevi, 21.

Okay, A. (2009). *Sağlık İletişimi*. (1. Baskı). İstanbul: Mediacat, 149.

Önal, O. (2010). *Otistik Çocuklarda Müzik Eğitimi*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Özgen, M. (2008). Türkiye’de Televizyon Yayıncılığı Olgusu ve Toplumsal Etkileri., M. Işık ve A. Erdem. (Editörler). *Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim*. (1. Baskı). Konya: Eğitim Kitabevi, 101-108

Öztürk, S. (2012). Mekân ve İktidar: Filmlerle İletişim Mekânlarının Altpolitikası. (1. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınevi, 15, 46.

Özyürek, M. (2010). *Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi*. (8. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık, 23.

Quinn, C. (2016). *100 Soruda Otizm: Aileler ve Uzmanlar İçin El Kitabı*. (Çev. Editörü Ümit Şahbaz). Ankara: Anı Yayıncılık, 6.

Sanders, B. (2016). *Öküzün A’sı*. (Çev. Ş. Tahir). (4. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1994 yılında yayımlandı), 176.

Sönmez, V., Alacapınar, F. (2011). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (1.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık, 106, 108.

- Sütlaş, M. (2007). *Medya İçin Sağlık Sağlık İçin Medya*. (1. Baskı). İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 25.
- Swallow, N. (1973). *Televizyonun Gerçek Gücü*. (ev. S. Gürbaşkan). İstanbul: Reklâm Yayınları, 49.
- T.C. Başbakanlık. (2001). *Özürlüler İçin Ülke Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık, 156-166.
- Tekinalp, ř. (2003). *Camera Obscura'dan Synopticon'a: Radyo ve Televizyon*. (1. Baskı). İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 131-141.
- Yıldırım, A., şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 283.

EKLER

EK-1. Araştırma izni

Ek Tarih ve Sayısı: 13/07/2018-E.28630

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu**

4845182TH

Sayı : 77082166-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü)**

İlgi : 29.05.2018 tarihli ve 33 sayılı yazı.

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Radyo-Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Alperen ÇELİK'in, Prof.Dr. M. Sezai TÜRK'ün danışmanlığında yürüttüğü "Otizmli Çocukların TV İzleme Alışkanlıkları ve Bir Model Önerisi" adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun 10.07.2018 tarih ve 06 sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Alper CEYLAN
Komisyon Başkanı

Araştırma Kod-No: 2018-293

Ek:1 Liste

Evrakın Doğrulama İçin: <https://belgedogrulama.gazi.edu.tr>
Ankara
Tel:0 (312) 202 20 57 - 0 (312) 2... Faks:0 (312) 202 38 76
İnternet Adresi: <http://etikkomisyon.gazi.edu.tr/>

Pin: 67122
Bilgi için: Burak Çitruk
Genel Evrak Sorumlusu
Telefon No: 0312 202 26 61

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-1. (devam) Araştırma izni

GAZİ ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU KATILIM LİSTESİ	
TOPLANTI TARİHİ : 10.07.2018	
TOPLANTI SAYISI : 06	
ADI-SOYADI	İMZA
Prof.Dr.Alper CEYLAN BAŞKAN	
Prof.Dr.Mustafa N.İLHAN BAŞKAN YRD.	
Prof.Dr.Rahmi ÜNAL	KATILAMADI
Prof.Dr.Mehmet Sayim KARACAN	
Prof.Dr.Mustafa SARIKAYA	Uzankonyak
Prof.Dr.İbrahim DOĞAN	KATILAMADI
Prof.Dr.C. Haluk BODUR	
Prof.Dr.Mustafa İLBAŞ	KATILAMADI
Prof.Dr.Füsun DEMİREL	
Prof.Dr.Aymelek GÖNENC	
Doç.Dr.Nihan KAFA	KATILAMADI
Doç.Dr.Zehra GÖÇMEN BAYKARA	
Doç.Dr.Latif AYDOS	

EK-1. (devam) Araştırma izni

Evrak Tarih ve Sayısı: 13/07/2018-E.28630

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

* DEASLUETH *

Sayı : 77082166-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : 29.05.2018 tarihli ve 33 sayılı yazı

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Radyo-Televizyon ve Sinema Anabilim
Dahî Yüksek Lisans Öğrencisi Alperen ÇELİK'in, Prof.Dr. M. Sezai
TÜRK'ün danışmanlığında yürüttüğü "Otizmli Çocukların TV İzleme Alışkanlıkları ve Bir
Model Önerisi" adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun 10.07.2018 tarih ve
06 sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla
yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara
ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Alper CEYLAN
Komisyon Başkanı

Araştırma Kod No: 2018-293

Ek:1 Liste

Evrakın Doğrulama İçin: <https://belgedogrulama.gazi.edu.tr>
Ankara
Tel:0 (312) 202 20 57 - 0 (312) 2... Faks:0 (312) 202 38 76
İnternet Adresi :<http://etikkomisyon.gazi.edu.tr/>

Pin: 67122
Bilgi için: Burak Çitirak
Genel Evrak Sorumlusu
Telefon No:0312 202 26 61

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-1. (devam) Araştırma izni

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.426239
Konu : Araştırma İzni

07.01.2019

..... KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2017/25 nolu Genelgesi.
b) Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'nün 24.09.2018 tarihli ve E.1924 sayılı yazısı.

Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Alperen ÇELİK'in "**Otizmli Çocukların TV İzleme Alışkanlıkları ve Bir Model Önerisi**" konulu uygulama talebi Araştırma Komisyonumuzca incelenmiş olup İlçeniz Nimet Dr. Erdoğan Meto Özel Eğitim Uygulama Merkezi'nde uygulamanın yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Uygulama formlarının (3 sayfa) uygulama yapılacak sayıda araştırmacı tarafından çoğaltılarak, araştırmanın ilgi (a) genelge çerçevesinde, ilçe milli eğitim müdürlüklerinin sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde, okul ve kurum yöneticileri de uygun gördüğü takdirde gönüllülük esasına göre yazımız ekinde gönderilen uygulama araçlarının uygulanmasına izin verilmesini rica ederim.

Turan AKPINAR
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

EK:
Uygulama formları (3 sayfa)

Adres: Emniyet Mah. Alparslan Türkeş Cad. 4/A
Yenimahalle/ANKARA
Elektronik Adı: www.meb.gov.tr
e-posta: istatistik06@meb.gov.tr

Bilgi için: D. KARAGÜZLÜ

Tel: 0 (312) 212 36 60

Faks: 0 (312) 221 02 16

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 0296-1b04-3128-a4e5-fa56 kodu ile teyit edilebilir.

EK-1. (devam) Araştırma izni

T.C.
ÇANKAYA KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 78520003-605.01-E.554557
Konu : Araştırma izni-

09.01.2019

NİMET DR.ERDOĞAN METO ÖZEL EĞİTİM UYGULAMA MERKEZİ
MÜDÜRLÜĞÜNE

- İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2017/25 nolu Genelgesi.
b) İl Milli Eğitim Müdürlüğünün 07.01.2019 tarihli ve 14588481-605.99-E.426239 sayılı yazısı.

Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Alperen ÇELİK'in "Otizmli Çocukların TV İzleme Alışkanlıkları ve Bir Model Önerisi" konulu uygulama talebi; İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma Komisyonunca incelenmiş olup, uygulamanın okulunuzda yapılması ile ilgili İl Milli Eğitim Müdürlüğünün ilgi (b) yazısı ilişikte gönderilmiştir.

Uygulama formunun (3 sayfa) uygulama yapılacak sayıda araştırmacı tarafından çoğaltılarak, araştırmacının ilgi (a) Genelge çerçevesinde, ilçe milli eğitim müdürünün sorumluluğunda eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde, okul ve kurum yöneticilerinin de uygun gördüğü takdirde gönüllülük esasına göre yazımız ekinde gönderilen mühürlü uygulama araçlarının uygulanmasına izin verilmesini rica ederim.

Hasan Hüseyin ÖZİPEK
Müdür a.
Şube Müdürü

Ek :
1-Uygulama Formu (3 Sayfa)
2-İlgi (b) yazı (1 Sayfa)

Sn. A. Serdar ÇAKIR
12⁴⁰ - 13²⁰ saatleri arasında
çalışmayı planlayıp, gerçekleştirilelim.

Narlık Kemal Mah. Komutlar Cad. No:7/C Kızılay/ANKARA
Elektronik Ağı: www.meb.gov.tr
e-posta: cankaya06_strateji@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Yağmur ÖZTÜRK
Tel: (0 312) 4186875/144
Faks: (0 312) 4192784-85

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 6990-8503-373d-9b4f-916d kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Çelik, Alperen
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 01/01/1988 Malatya
Medeni hali : Bekar
Telefon : 0505 378 78 03
e-mail : celik00711@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi / Radyo TV Ve Sinema Anabilim Dalı	Devam ediyor

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Çelik, A. (2019). Otizmli Çocukların Tv İzleme Davranışlarının Yeni Medya Kullanımlarına Etkisi. *Yeni Medya Dergisi*, 6.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

